

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI
Av. ÖZDEMİR ÖZOK'UN
DANIŞTAY'IN
KURULUŞ YILDÖNÖMÖ
VE
İDARİ YARGI YILI GÖNLERİNDE
YAPTIĞI KONUŞMALAR
2002 - 2009

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI
Av. ÖZDEMİR ÖZOK'UN
DANIŞTAY'IN
KURULUŞ YILDÖNÜMÜ
VE
İDARİ YARGI YILI GÜNLERİNDE
YAPTIĞI KONUŞMALAR

2002-2009

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 160
Türkiye Barolar Birliği Başkanı Av. Özdemir Özok'un
Danıştay'ın Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Yılı Günlerinde
Yaptığı Konuşmalar

ISBN: 978-9944-234-91-7
© Türkiye Barolar Birliği
Birinci Baskı: Mayıs 2009, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Ođuzlar Mahallesi
Barış Manço Caddesi, 1366. Sokak No: 3
06520 Balgat - ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: (312) 286 55 65
web: www.barobirlik.org.tr
e-posta: yayin@barobilik.org.tr

Sayfa Tasarımı ve Ofset Hazırlık
Düş Atelyesi (0312.215 70 37)

Baskı
Şen Matbaa
Özveren Sokađı 25/B
Demirtepe-Ankara
(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI
Av. ÖZDEMİR ÖZOK'UN
DANIŞTAY'IN
KURULUŞ YILDÖNÜMÜ
VE
İDARİ YARGI YILI GÜNLERİNDE
YAPTIĞI KONUŞMALAR
2002-2009

İÇİNDEKİLER

Danıştay'ın 134. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	7
Danıştay'ın 135. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	23
Danıştay'ın 136. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	43
Danıştay'ın 137. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	73
Danıştay'ın 138. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	107
Danıştay'ın 139. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	141
Danıştay'ın 140. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü Konuşması	181
DİZİN	213

**Danıştay'ın
134. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2002

**Sayın Cumhurbaşkanım,
Yüksek Yargı Organlarının Değerli Mensupları,
Seçkin Konuklar, Değerli Meslektaşlarım,**

Sav-savunma-karar bütünlüğüne ve birlikteliğine büyük bir titizlikle saygı gösteren Danıştay'ımızın, her kutlama yıldönümünde olduğu gibi bu yıl da kürsüsünü savunmanın sesine açmasını son derece anlamlı ve önemli bulduğumuzu vurgularken, başta Danıştay Başkanı sayın Nuri Alan olmak üzere, Danıştay, bölge mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerimizin değerli mensuplarına, şahsım, yönetim kurulu üyesi arkadaşlarım ve meslektaşlarım adına saygılar sunarım.

İdari yargı, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme karşısında, sağlıklı bir denge kuran ve bireylerin haksızlığa uğramasını önleyen bir güçtür. Bu anlamda Danıştay ve idari mahkemeler, idarenin işlem ve eylemlerinde hukukun üstünlüğünü sağlamak için devlet hayatına, yargının saygın katkılarını, halkımıza güven veren bir başarı içinde sunmaktadırlar. Temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından yargının güçlü ve etkin olanaklara sahip olması gereklidir. İnsanların devletle ilişkilerinde ortaya çıkan hukuki sorunlarına insani ve adil çözümler bularak toplumda adalet duygusunun gelişmesine büyük katkılar sunan idari yargının da bu konumuna uygun şekilde yeterli donanımına sahip olması gerekir. İdari yargı, hukukun üstünlüğüne dayanan, hukuk devleti kavramını soyut bir bilgi olmaktan, somut bir gerçek haline dönüştürme yolunda umudumuz ve güvenimizdir. Toplumun mutluluğu, hukukun korunması altında özgür, adil ve eşit

yaşama hakkından kaynaklanır. Düzenleme ve güç kullanma tekelini elinde bulunduran yasama ve yürütme erklerinin eylem ve işlemlerine karşı, kişinin en büyük teminatı; yargıdır. Ülkemizde idari yargı görevini üstlenen Danıştay, devletin mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyet dönemlerini kapsayan; imparatorluğun yıkılışına ve cumhuriyetin kuruluşuna tanık olmuş, uzun geçmişi ile idari ve yargısal hizmetlerde engin deneyimler kazanmış ve 134 yıllık geçmişi olan anayasal bir kuruluş olarak, cumhuriyetin kazanımlarının ve laik hukuk düzeninin en büyük güvencesi olmuştur.

Bu gün, ülkemizde idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetiminde olduğu söylenemez. Cumhurbaşkanı'nın tek başına yapacağı işlemler, Yüksek Askeri Şura Kararları, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Kararları yargı denetimi dışındadır. Yüne, savaş, sıkıyönetim, seferberlik ve olağanüstü hallerdeki yargı denetimi kısıtlamaları ve hatta kamu personeli hakkında uyarma ve kınama cezalarının da denetim dışına çıkarıldığı dikkate alındığında oldukça büyük bir denetimsiz tasarruf alanı kalmaktadır. Hukuka aykırı idari işlemlere karşı yargı denetimini kapatmak, hukuk devleti ilkesini zedelemektedir. Hukukun üstünlüğü ne dayanan "hukuk devleti" nin tüm kuralları ve çağdaş nitelikleri ile gerçekleştirilmesi için, yargı denetimine konulan bu ve benzeri kısıtlamalar, sınırlamalar kaldırılmalıdır. Çağlar boyu yönetenlere, onur ve saygınlık veren hukuka uygun davranış içinde olmak uğruna gösterdiği özendir. "Yargı denetimi bağımsızlığına sahip idari işlemler" in mevcudiyeti idarenin yargısal denetimini zayıflatmaktadır.

Devletin, yasama, yürütme, yargı güçlerinin birbirinden ayrı birer bağımsız güvence kurumu şeklinde örgütlenmesi, yargının diğer güçleri millet adına denetlenmesi, yargının diğer güçleri millet adına denetlemesi siyasi demokrasinin temel koşuludur. Zorbalık ve esaret rejimi, güçlerin bir veya birkaç elde toplanmasından doğmuştur. Antidemokratik rejimlerde, taçlı devletlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikası yoğunlaşan kudret tekelinin ürünüdür. Bu durum sadece diktatörlere özgü değildir. Bir elde toplanan ve ka-

bına sığmayan sınırsız güç özgürlüklerin en büyük düşmanıdır. Demokrasilerde de çoğunluk denetimsiz ve rakipsiz bir kuvvet durumuna gelince aynı sonuca varır, zorbalık ve antidemokratik uygulamalar ortaya çıkar. Temsil ettiği ulusal iradenin kutsallığına ve desteğine güvenerek diktatörleri aratacak davranışlar, uygulamalar içine girer. Çoğunluk, uyguladığı zorbalığı yasallaştırmak için milli iradeye dayandığına önce kendisini inandırır. Demokrasinin yapısında saklı bu tehlikeyi önlemek, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve önlem almak için demokratik teminat kurumları gerekmektedir. Bunun sonucu olarak, devletin güç ve yetkilerini tek elde toplamak yerine bölünerek birbirinin yanında özerk organ şeklinde kurumlaştırılması gerekmektedir. Yargı denetimi böylesine önemli demokratik bir gereksinimin ürünüdür.

Çoğu kez, ülkemizde olduğu gibi yasama ve yürütme siyasetin baskısı altında tek güç haline gelebilmektedir. Demokratik düzenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan bu olumsuzluğun çaresi yargı bağımsızlığı ve yargı denetimidir. Anayasa Mahkemesi'nin bir kanunu, Danıştay'ın bir hükümet tasarrufunu iptal etmesini yasama ve yürütmeye müdahale ya da üstünlük olarak algılamamalı, kuvvetler ayrılığının ve hukuk devletinin doğal sonucu olarak görmelidir.

Ülkemizde yasama ve yürütme, yargıya gereken ölçüde duyarlı olamamakta, onu zaman zaman engelleyici bir güç olarak görmektedir. Çok kısa bir süre önce Rekabet Kurumu'nun kuruluş günü nedeniyle bir sayın Devlet Bakanımız; "...Özelleştirme konusunda yaygara koparanlar, özelleştirmeleri engellenenler..." biçiminde bir beyanda bulunmuştur. Bu beyanın bir kısmı bilim çevrelerine veya medyaya yönelik ise de, esas hedef yargı organlarına bir dokundurmadır. Çünkü özelleştirmeye ilişkin hatalı yasalar hakkında Anayasa Mahkemesi, özelleştirme işlemleri hakkında da idari yargı organları iptal kararları verirler. Yasama ve yürütme, yargıya karşı bu görüş ve tutumunu değiştirmelidir. Yargının, verdiği kararlarla yasama ve yürütmeyi gerekli durumlarda hukuk alanı içine çektiği, hukukun yolunu gösterdiği, yasama ve yürütmenin

önünü açtığı, yönetimi her türlü hukuk dışı müdahalelere karşı koruduğu ve yurttaşlarda demokratik rejime karşı olan inancı geliştirdiği kabul edilmelidir. Öncelikle yönetim yargıya sahip çıkmalı, verdiği kararlara uymalı ve ona her türlü donanımı sağlayarak onu yüceltmelidir. Böylece, yurttaşlarda uyumsuzluk durumunda yargı yolu dışında başka çözümlerin olmadığına inanacak ve hukuk devleti olmanın gereği yerine getirilmiş olacaktır. Siyasi iktidarların bilinen kimi nedenlerle, örneğin 1999 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliğinde olduğu gibi, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde Danıştay'ımızın ön inceleme yetkisini kaldırmasına, bu şartlaşma ve sözleşmelere ulusal ya da uluslararası tahkim koşulu koymasına olanak tanınmasına, zaman zaman da yetkilerini kısıtlamasına karşın Danıştay'ımız, her türlü güç koşullar altında dimdik ayakta kalmasını bilmiş, kararlılığından ve temel amaçlarından ödün vermemiştir.

Bu tespitlere karşın idari yargı bugün kimi nedenlerle etkin ve yaygın yargısal denetimi gerçekleştirememekte, yeterince hızlı çalışmamaktadır. Toplum olarak yaşadığımız değişim ve dönüşümler, bugün idarenin içinde bulunduğu sorunlarla birlikte dikkate alındığında idari yargının, adil, doğru ve hızlı bir yargılama işlevini gerçekleştirecek şekilde yapılanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu köklü değişiklikler yapılıncaya kadar uygulamaya yönelik bazı önlemlerle yargılamanın hızlanması mümkün olacaktır:

İdari ve vergi dava daireleri genel kurullarında, kurula katılımın başkan ve üyelerin isteğine bırakılmasıyla devamlılık arz eden içtihatların oluşmadığına, oluşanların sıklıkla değiştiğine tanık olunmaktadır. Bu nedenle kurulu oluşturan üyelerin noksansız olarak katılmaları sağlanmalıdır.

İdari yargı hakim ve savcılarının dışında Danıştay'a üye seçiminin terk edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Yıllarca genel idareye hizmet etmiş bir kişinin bu idarelerin yargılanmasında objektif olmadığı ve bu yönde kuşkuların doğduğu uygulamalarla sabit olmuştur.

Demokratik ve saydam yönetimin gereği olan “İdari işlemler hakkında yönetilenlerin önceden bilgi sahibi olmaları” ilkesinin sağlanması için çıkarılması düşünülen “İdari Usul Yasası” hazırlık çalışmalarının yapıldığı şu günlerde yaşanan bir olumsuzluk da idari yargı organlarının verdiği kararlara taraf ve vekillerinin uzunca bir süre ulaşamamalarıdır. Adli yargıda hemen karardan sonra tefhimle öğrenilen hüküm maalesef idari yargıda kararı yazma ve imzalama nedenleriyle aylar sonra öğrenilmektedir.

521 sayılı Kanun’dan bu yana usulü işlemleri düzenleyecek ayrıntılı bir yasal düzenleme yerine HUMK’ya gönderme yapılması idari yargılamanın yetersiz kaldığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Davadan vazgeçme ve davaya katılanın temyiz hakkı gibi konuların mutlaka idari yargılamanın özelliğine uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Asli müdahale, adli yargıda olduğu gibi tarafların dışında kendi adına hareket etme hakkı tanınmalıdır.

İdari işlem ve eylemlere karşı dava açma süreleri yeniden ve herkesin kolayca anlayabileceği bir biçimde düzenlenmelidir. Uygulamada bu konuda yakınmalar oldukça fazladır.

İdari yargı kararlarının uygulanmaması halinde her koşulda yetkililer hakkında daha süratli ve daha kolay ceza davası açılabilmesine olanak sağlanmalıdır.

Uygulamada ortaya çıkan bir başka konu, ilk derece idare mahkemenin adli yargıdaki kadar yaygın olmaması ve dolayısıyla da bu mahkemelerin kolaylıkla ulaşılabilir bir konumda bulunmamasıdır. 25 ilde toplam 57 tane idare mahkemesi bulunduğu dikkate alınırsa hala birçok büyük şehirde dahi idare mahkemesinin bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Yine idari yargıda hukuk fakültesi mezunu olmayan yargıçların atanması da büyük sorunlar yaratmaktadır. İdari yargıç olarak atanabilmek için getirilen “Programlarında hukuk veya hukuk bilgisine yeterince yer veren” tanımına hukuk fakülteleri dışındaki birçok Yükseköğretim Kurumu gibi açık fakültelerinin çok az hukuk dersi okutulan bazı bölümleri ile

açık öğretimden mezun olan kişilerin yargıç olarak atanmaları halinde, görevli bulunduğu idare mahkemesinde "öğrenci" işlerinden "memur hukuku"na, "eski eserlerden" "kamu ihalelerine", "imardan" "maden işleri"ne kadar her biri özel bilgi isteyen, hukuki uyumsuzlukları çözmekteki başarıları konusunda ciddi yakınmaların olacağı kuşkusuzdur.

İdari yargıda "Yazılı Muhakeme Usulü"nün cari olması nedeniyle "ispat vasıtalarının" çok sınırlı kalması, yakınmalara neden olmakta (öğretide Özay ve yargıda Hondu'nun da vurulduğu gibi) özellikle "tanık" dinlenmesinin önemi ve gerekliliği hissedilmektedir.

Yasanın "yürütmenin durdurulması" için aradığı şartlar, bazı mahkemeler tarafından gereğinden fazla titizlikle uygulanmakta bu sebeple, yıllar süren yargılama sonunda verilen iptal kararları anlamını yitirmiş olmaktadır. Bu durum uygulamada büyük yakınmalara neden olmaktadır.

İdari yargı yargıçlarının coğrafi güvencelerinin olmaması uygulamada haklı yakınmalara neden olmaktadır.

İdari yargının bugün en önemli sorunlarından biri de, idari yargı kararlarının uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerdir. Pek çok idari yargı kararı, idarece ya hiç uygulanmamakta veya değiştirilerek uygulanmaktadır. Böylece Anayasa'mızın 138. maddesinin son fıkrasında yer alan "... idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez." Anayasal emir hiçe sayılmaktadır. Her ne kadar mevzuatımızda idari yargı kararlarının uygulanmaması halinde, bu kararları uygulamayanlar hakkında bazı yaptırımlar öngörülmüşse de bu yaptırımların son derece yetersiz olduğu tartışmasızdır. Bu nedenle mevcut yaptırımlar daha da ağırlaştırılmalıdır.

Anayasa Mahkemesi'nde, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nda ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nde gerek Yargıtay gerekse Danıştay'ı temsil edecek üyelerin doğrudan kendi

genel kurullarınca seçilebilmesi için Anayasa'da gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Toplumun en önemli dinamik gücü olma konumunda olan hukukçular, bu gücünü "*Hukuk Devleti*"nin tüm kurum ve kuralları ile gerçekleşmesi için kullanmalıdır. Bu bağlamda hukukçu kendi ülke insanının ve tüm insanlığın sorunlarına duyarsız kalmaz. Asırlarca, taçlı hükümdarların egemenliğinde kalan, din kurallarına göre yönetilen, çağdaş yurttas olma bilincine erişmemiş bir toplumun içinden çıkan hukukçuların sorumluluğu çok daha ağırdır. Kişinin inanç dünyasını aydınlatan ve ona her türlü moral değerleri sunan din, gelişen ve değişen çağdaş dünya düzeninde hukukun kaynağı ve dayanağı olamaz. Bu nedenle, sorunlarımızı çözmeye akıl ve bilimi esas alan laik hukuk kurallarını rehber almak durumundayız.

Cumhuriyet'i kuranlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun benimsediği bir uygarlıktan, bir başka uygarlığa katılma kararı alarak, bu uygarlığın kurallarını, hukukunu, sosyal yaşamını, Türk toplumuna getirmek istemişler, bunun sonucu olarak XX. yüzyılın en büyük hukuk devrimini yapıp, tüm temel yasaları batı ülkelerinden aynen almışlardır. Batıdan alınan yasaların uygulanmasına karşın, bu yasaların oluşturduğu hukuk sistemi tam olarak benimsenememiş ve özümsememiştir.

Yargıda bu süreç devam etmekte, bu gün yaşanan birçok olumsuzluğun kaynağını bu anlayış oluşturmaktadır.

Çağdaş değerler üzerine kurulan ve yüzünü aydınlığa çevirmiş olan genç Cumhuriyetimizin ilke ve kazanımları, birer birer yıpratılmaya, içleri boşaltılmaya, temel kurumları işlemez hale getirilmeye ve Cumhuriyet hedefinden saptırılmaya çalışılmaktadır. Bütün bunlar yapılmasa idi bugün Türkiye Avrupa Birliği'nin kapısında bekletilmez, Osmanlı'nın son dönemlerinde olduğu gibi ulusal onuruyla bağdaşmayacak soru ve sorunlara muhatap olmazdı.

Anayasa değişikliği ile ilgili olarak; *"bir binayı onarmak, yenisini yapmaktan daha zordur"*, özdeyişine uygun bir biçimde, 1982 Anayasası'nın yerine, tüm olumsuzluklardan arınmış gerçekten demokratik bir anayasa yapılması gereği ivedi bir ihtiyaçtır. Hak ve özgürlükleri sıralayan fakat demokratik kurumlaşmaya, düşünceyi açıklama ve örgütlenme özgürlüğüne sınırlamalar getiren ve en önemlisi 12 Eylül hukuku ürünü olan 1982 Anayasası'nın değişikliklerle, onarılmasına olanak yoktur.

Yapılacak şey, toplumsal barışı ve uzlaşmayı sağlayacak, ülkenin aydınlanması ve demokratikleşmesi yönünde açılımlar getirecek, yepyeni çağdaş bir anayasa yapmaktır.

Bugün çağdaş anayasaların temel hedefi, özgür, demokratik, insan haklarına dayanan, hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu, *"hukuk devleti"* nin alt yapısını oluşturmaktır. Medeni ve siyasi haklar olarak tanımlanan *"birinci kuşak haklar"* dan, ekonomik ve sosyal haklar olarak tanımlanan *"ikinci kuşak haklar"* a, oradan *"dayanışma hakları"* olarak adlandırılan, barış hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ve gelişme hakkı gibi *"üçüncü kuşak haklar"* a olanak sağlayan yeni bir anayasaya şiddetle ihtiyacımız vardır.

Avrupa Birliği'ne tam üye olma yolunda aday ülke durumunda olan Türkiye'nin, zaman yitirmeden bu değişiklikleri yapması, iç hukukundaki yasaları uluslararası hukuka uygun hale getirmesi gereklidir. Çünkü Avrupa Birliği devlet ve hükümet başkanlarının 10-11 Aralık 1999 günleri Helsinki'de yaptığı zirve toplantısında, Türkiye'nin tam üyeliği yolunda aldığı ilke kararı ve aday ülke statüsünün doğal sonucu olarak, Avrupa standartlarında hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı hukuk devleti normlarını yakalaması gerekmektedir. Avrupa Birliği'ne tam üyelin yolu köklü bir hukuk reformundan geçer, bu reformun temel ilkeleri, AB siyasi liderleri tarafından 1993 yılında Kopenhag'da belirlenmiştir. Siyasi kriterler, hukuksal kriterler ve ekonomik kriterler olarak ayrı ayrı belirlenen bu kriterlere uygun yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesi lazımdır. İktidarı oluşturan üç partili koalisyon hükü-

meti tüm iyi niyetli girişimlere karşın, toplumsal uzlaşmayı sağlayan hukuksal ortamı yaratamamış, hızla geçirilen birçok yasa kamuoyunda büyük tepkiler almıştır.

Geçtiğimiz yıl, 2 Mayıs 2001 günü TBMM'deki bütün siyasi parti gruplarının ortak desteği ile kabul edilerek, 10 Mayıs günü yürürlüğe giren Avukatlık Kanunu'na destek veren iktidar muhalefet partileri genel başkanları ile milletvekillerine teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Avukatlık Kanunu'nun getirdiği yeni olanaklar ve düzenlemelere karşın, savunmanın örgütü barolar ve onun üyeleri olan avukatların sorunları devam etmektedir. Bunun başlıca nedeni, birçok kesimin barolar ve avukatların bağımsız savunma ve savunma dokunulmazlığı adına elde ettiği yeni kazanımların bilincinde olmamalarıdır.

Meslektaşlarımıza yönelik ve çoğunluğu ölümle sonuçlanan saldırılar başta olmak üzere, ceza ve tutukevlerinde avukatlara yönelik haksız davranışlar, Yargıtay kapı girişinde yaşanan olumsuzluklar, Yargıtay kararlarının vakıf aracılığı ile bilgisayar şirketine ücretle devri yoluyla bilgilenme hakkına getirilen sınırlamalar, Avukatlık Kanunu'nun 2. maddesinde getirilen hak ve yetkileri, resmi kurum ve kuruluşların bir ayrıcalık olarak algılanması sonucu gösterilen engellemeler, son olarak Adalet Bakanlığı'nun yayımladığı bir genelge ile adliye binaları içindeki baro odalarında kullanılan su, elektrik, ısınma gibi giderlerin barolardan istenmesi barolarımız tarafından hayret ve tepkiyle karşılanmıştır. Tüm bu sorunların, sav-savunma-karar üçlüsünden oluşan yargı bütünlüğü anlayışı içinde çözüleceğine ilişkin umudumuzu yitirmiş değiliz. Türkiye Barolar Birliği ve barolar olarak bize verilen yasal hak ve yetkilerin kullanılmasında son derece titiz davranacağımızı, bu konuda gerekli sorumluluk ve duyarlılığı göstereceğimizi belirtmek isteriz.

11 Eylül 2001 günü bir güç simgesi olan Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı sonrası, Atatürk ve arkadaşlarının bize emanet ettiği çağdaş, demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin önemi ve konumu, dost ve düşman tüm çev-

relerce bir kez daha anlaşılmasına karşın, teokratik devlet özlemcileri, ayrılıkçı ve bölücü politika temsilcileri, değişim ve özgürlük söyleminde bulunma bahanesiyle kinlerini dışa vurmakta ve genç Cumhuriyet'imizden Atatürk Devrimleri'nin rövanşını almak istemektedirler.

Kuruluşundan buyana ülkemize, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarının güncelleşerek yaşama geçmesi için uğraş veren Barolar Birliği, geçmişinden aldığı güç ve bilinçle bu konudaki çalışmalarını kararlılıkla sürdürecektir.

Yüce Danıştay'ın 134. kuruluş yılını tekrar kutlar, hepimize saygılar sunarım.

**Danıştay'ın
135. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2003

**Sayın Cumhurbaşkanım,
Yargı organlarımızın sayın Yargıç ve Savcıları,
Değerli Meslektaşlarım,
Sayın Konuklar,
Yazılı ve Görsel Basınımızın sayın Temsilcileri,**

Danıştay'ımızın 135. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle kutlanan "İdari Yargı" gününde sizlere seslenmenin onuruyla saygılarımı sunar, Danıştay başta olmak üzere, 25 bölge idare mahkemesi, 50 idare mahkemesi, 51 vergi mahkemesinde "İdari Yargı" görevini yürüten yargıç, savcı ve tüm çalışanları gönülden kutlar başarılar dilerim.

İdari yargı, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme karşısında, birey haklarına yönelik, sağlıklı bir denge kuran ve bireylerin haksızlığa uğramasını önleyen bir güçtür. Ülkemizde bu yargısal güç, 10 Mayıs 1868 tarihinden itibaren çeşitli evreler geçirerek 135 yıldır Danıştay tarafından kullanılmaktadır. Bu özellikleriyle Danıştay'ımız devletin mutlakiyet, meşrutiyet, Cumhuriyet dönemlerini yaşamış köklü ve saygın bir anayasal kuruluş olarak, Cumhuriyetin kazanımlarının ve laik hukuk düzeninin en büyük gücü ve güvencesi olmuştur.

Zorbalık ve esaret rejimleri, güçlerin bir veya birkaç elde toplanmasından doğmuştur. Tarihteki antidemokratik rejimlerde, taçlı devletlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikaları yoğunlaşan kudret tekelinin ürünüdür.

Bu durum sadece baskıcı kral ve diktatörlere özgü değildir. Bir elde toplanan ve kabına sığmayan sınırsız güç, her ko-

şulda insan hak ve özgürlüklerinin yanı sıra demokrasinin de en büyük düşmanıdır.

Demokrasilerde de çoğunluk denetimsiz ve rakipsiz bir kuvvet durumuna gelince, aynı sonuca varır, tıpkı antidemokratik rejimlerde olduğu gibi zorbalık ve baskı politikası egemen olur.

Demokratik düzenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan bu olumsuzluğun çaresi yargı bağımsızlığı ve yargı denetimi ile iktidarı hukuk içine çekmektir.

Parlamente demokratik sistemin doğal sonucu olan kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması halinde, yürütmenin, idarenin, yönetimin hukuka bağlılığını sağlamada en etkili yol, bağımsız yargı denetimidir. Başka bir anlatımla, düzenleme yetkisini ve güç kullanma tekeli elinde bulunduran, yasama ve yürütme erklerinin eylem ve işlemlerine karşı bireyin en büyük teminatı, halk adına yargılama yapan bağımsız yargıdır.

Mutlakiyet ve Meşrutiyet devirlerinde hukuki belgeler ve anayasalarda yer alarak yönetimin yargısal denetimini üstlenen, idari yargı Cumhuriyetle birlikte çağdaş bir yapıya kavuşmuştur.

Yönetimin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu Anayasa'nın 125. maddesinde vurgulanarak, hukuk devletinin zorunlu öğelerinden birinin altı çizilmiştir. Yargı yolu hiçbir neden ve biçimle kısıtlanamaz. Yürütme ve yönetim yetkisi, görev ve takdiri, Anayasa ve yasalara göre kullanılır ve yerine getirilir. Yargı denetimi ve kararı, bu görev ve yetkinin "*Anayasa ve yasalara göre kullanılmasını ve yerine getirilmesini*" sağlamak, yönetimi "*hukuk düzeni*" içinde tutmak için gereklidir. Yönetimin hukuka bağlılığını yargısal denetimle sağlamak, hukuk devletinin zorunlu bir gereği, bireyin onuru ve insan haklarının güvencesidir.

Hukuk devleti için bu denli önemli olan yargı denetimiyle ilgili olarak ülkemizde idarenin -devletin, yürütmenin- bü-

tün eylem ve işlemlerinin yargı denetiminden geçtiği söylenemez.

İdarenin yargısal denetimiyle ilgili en temel ilkeyi düzenleyen Anayasa'nın 125. maddesi "*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*" düzenlemesinin yanı sıra, ya aynı maddenin değişik fıkralarında ya da diğer maddelerde bu temel ilkeye sınırlamalar getirerek idari yargının, yargısal denetimini önemli ölçüde kısıtlamıştır.

Anayasa'ya göre idari yargının yargısal denetimi dışında olan işlem ve düzenlemeler ise; Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, Yüksek Askeri Şura Kararları, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kararları gibi işlem ve kararlar. Yargı denetimi bağımsızlığına sahip idari işlemlerin bu denli mevcudiyeti idarenin yargısal denetimini zayıflatmakta ve hukuk devleti ilkesini zedelemektedir.

İdari denetim dışında bırakılan bu örnekler yanında, idari yargılama usulünün temelini belirleyen ilkeler açısından getirilen sınırlamalar da vardır. Anayasa'nın 125/5 maddesinde, yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için "*... telafisi güç ve imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi ...*" koşulu-na bağlanmasıyla, yürütmenin durdurulması yolu, hızlı keyfi ve hukuka aykırı bir biçimde hareket etmeyi alışkanlık haline getiren idareler lehine bir durum yaratmıştır. Bütün bunlar yurttaşların hak arama özgürlüğünü sınırlamakta ve yargıya olan güvenlerini zayıflatmaktadır.

İdari yargıyı zayıflatın ve böylece yönetimin yargısal denetimini engelleyen ya da geciktiren, bu ve benzeri olumsuzluklar hızla giderilerek, yurttaşın güçlü, etkin ve olanaklı idare karşısında hak arama özgürlüğünün önü açılmalıdır. Bu bağlamda, idari yargı denetiminin, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olduğu biçimindeki, Anayasa'nın 125/1 maddesi hükmünde yer alan yalın ama hukuka uygun biçimiyle yapılabilmesi için bu denetime birçok önemli kısıtlama getiren Anayasa değişiklikleri başta olmak üzere, Danıştay ve İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda

değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bu konuda yapılması gerekli yasal düzenlemeler ve çözüm önerilerimiz şunlardır;

Öncelikle “İdari Usul Kanunu” değiştirilerek, idarenin nasıl davranması gerektiğinin standart kurallara bağlanması yanında, yönetilenlerin de -yurttaşlar- idari işlemler hakkında önceden bilgi sahibi olması ilkesinin getirilmesiyle, çıkacak uyuşmazlıkların yargı önüne gelmeden büyük oranda çözümlenmesine olanak sağlanmalıdır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda HUMK’ya gönderme yapmak suretiyle çözüm üretilmesi, kendine özgü yapısı olan idari yargılama usulünü bir anlamda HUMK’nun etkisi altında bırakarak gelişmesini önlemektedir. Bu uygulamadan vazgeçilerek, idari yargının yapısına, işleyişteki mantığına uygun bir biçimde özgün olarak düzenlemek gereklidir.

Ayrıca, adli yargıda usul yasalarında AİHM kararlarıyla bağlantılı olarak “hak ihlali” durumunun tespiti halinde, bu durumu “yargılamanın yenilenmesi” sebebi sayan değişikliklerden sonra, İYUK’da da aynı değişikliğin yapılması gerekir. Çünkü hukuk devleti anlayışı içinde, idarenin işlemlerine karşı bu denetim yolunun da açık olmasının önemi tartışılmaz.

- Danıştay idari ve vergi dava daireleri genel kurullarının sıklıkla toplanmasını ve ayrıca birlikte toplanmaları sağlanarak, ilke ve içtihat birliğinin oluşması yolunda gerekli düzenlemelerin yapılması, kurulların yeni işlevlerle donatılması gerekmektedir. Bu noktada, Danıştay Kanunu’nun 17. maddesinde yapılması öngörülen değişikliği destekliyoruz.

- İlk derece idari mahkemelerinin yurttaşların kolayca başvuracağı sayıya çıkarılması, idari işlem ve eylemlere karşı dava açma sürelerinin yeniden ve herkesin kolayca anlayabileceği biçimde düzenlenmesi, idari yargılamada ispat vasıtalarının genişletilmesi gibi konulara gereksinim duyulmaktadır.

- Israrla üzerinde durduğumuz bir konu da; idari yargıda hukuk fakültesi mezunu olmayan yargıçların atanmasıdır. Bu

sorun, yargıçlığa giriş sınavlarının ÖSYM tarafından yapılma-ya başlanmasından sonra büyük oranda çözülmüştür. Yapılan sınav sonuçlarında, sadece hukukçular başarılı olabildiği gibi ayrıca isim yapmış donanımlı hukuk fakültesi mezunları başarılı olabilmişlerdir.

- Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak görevlendirildiği konular daraltılarak, yerine temel konularla ilgili kanun tasarılarını Danıştay incelemesine sunarak yasaların kanun tekniğine uygun çıkmasını sağlamak, idare ve vergi mahkemelerinde tek hakimle bakılan davalarda parasal sınırları gerçekçi ve güncel olarak belirlemek.

- Danıştay tarafından iptal edilen düzenleyici işlemler başta olmak üzere, yurttaşları aydınlatacak önemli kararlar resmi gazetede yayımlanarak ilgililerin bilgisine sunulmalı, idari yargı kararlarının hangi nedenle olursa olsun uygulanmaması halinde, Anayasa'nın 129/4 ve İYUK'nın 28/4 maddelerindeki düzenlemelerin yetersizliği de dikkate alınarak bu konuda daha ağır yaptırımlar içeren yasal düzenlemeler getirilmelidir.

- Bu sayılanların dışında belki de en önemlisi, idarenin hukuka uygun davranma yönünde gösterdiği mantık bozukluğunu gidermesi, kendisini hukukla bağlı hissetmesidir. Hukuksal ve yasal düzenlemeler, salt tek başına yeterli değildir. Sorunun asıl kaynağı; "hukuku ve hukuk devleti"ni içine sindirememiş, kendisini hukuk ve yasayla bağlı hissetmeyen, idari yargıyı, yönetimi yavaşlatan, sorun yaratan başka bir anlatımla, hukuku her işte ayak bağı olarak gören, hukuktan sıkılan, yerel yönetimler ve siyasal iktidarlardır. Yerel yönetimlerin çoğunluğu kendilerinin idari yargı kararlarına karşı bağımsızlıklarının olduğunu sanarak, kentlerde, kıyı şeritlerinde ve orman arazilerinde hukuk dışı imar uygulamaları yanında, hukuk tanımaz davranışlar sergileyebilmektedirler. Çok kısa süre önce, başkent Ankara'da, Danıştay binasından beş yüz metre ilerde yaşanan trajikomik olay, sorunun ne denli derin olduğunu açıkça belgelemektedir. Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın Sıhhiye'de yapmayı planladığı ve de bir biçim-

de yaptığı bir inşaatın, yine Çankaya Belediyesi'nce yıkılması konusunda karar alması sonucu iki belediyenin (taşlı-sopalı-araçlı-gereçli) mücadelesi, hukuk tanımazlığın ve idari yargıya güvensizliğin ne noktalara vardığını göstermesi bakımından çok acı bir durumdur.

Hukuk devletiyim diyen, bir ülkede yaşanması mümkün olmayan bu ve benzeri olaylar, bizi yönetenlerin hukuka, hukukun üstünlüğüne, yasaya ve hukuk devletine bakışını göstermesi bakımından son derece çarpıcıdır. Bu anlayıştaki yerel yönetimleri yeni yetkilerle donatmak ne kadar doğru bir karar olur, üzerinde iyice düşünülmesi gerektiği kanısındayız.

Her genel seçimden sonra oluşan siyasal iktidarlar, sınırlı oranda yetişmiş ve deneyimli kamu görevlisinin bulunduğu, yönetim kademelerinde "*liyakata*" değil "*siyasete*" önem verdikleri için, seçim sonrası kamu yönetiminde bir anlamda deprem yaşanmaktadır. Teftişler, tahkikatlar, atamalar, yer değiştirmeler, emekliye ayırmalar, istifalar, iknalar sonucu, genelde yargının, özelde idari yargının, iş yoğunluğunda patlamalara neden olmaktadır. Anayasa ve yasalardan önce yönetim anlayışımızı değiştirmemiz gerekmektedir. Önemli olan insandır, bireydir. Devlet, bireylerden oluşan toplumun oluşturduğu büyük bir organizasyondur. Devlette her şey hizmete endekslenmelidir. Tüm devlet görevlileri halkın hizmetkarlarıdır, efendileri değil. Yetki kullanımında bu temel ilke göz önünde bulundurularak, hizmette yararlılık esası öne çıkarılmalıdır. Hizmetin en üst düzeyde işlenmesini sağlamak, yetkililer için temel tercih olmalıdır. Görevlileri atama yetkisine ve takdirine sahip olanlar bu yetkilerini ve takdirlerini kullanırken; partili, sempatizan, dost, ahbap gibi yakınlık ilişkilerine göre değil, hizmetin özelliklerine göre davranmalıdırlar.

Yine "*idarenin takdir hakkı*" bu noktada "*keyfilikten*" ancak "*gereğe*" ile ayrılır. Yargı denetimini inkar etmiyorsak, idari karar ve işlemlerin mutlaka hukukça geçerli gerekçelere dayanması zorunluluğunu da kabul etmemiz gerekir. Kaldı ki,

haklı ve hukuka uygun gerekçe gösterilince, yargı denetiminden çekilmek için sebep de kalmaz.

İdari yargı sorunlarının çözümü konusunda son önerimizde, alternatif çözüm usulleri olacaktır. Bu önerimiz, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin "*idare hukukunda alternatif uyumsuzluk çözümü*" yle ilgili tavsiye kararına dayanmaktadır.

5 Eylül 2001 tarihinde, Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilerek, 9 sayılı tavsiye kararı olarak sunulan bu karar, idari yargılamada ya davadan önce ya da dava sırasında idare ile yurttaş arasında dostane çözümü önermektedir.

Anayasa ve yasalarda yer alan düzenlemelerden kaynaklanan idari yargı sorunları yanında, genel yargı sorunları da idari yargıyı etkilemektedir. Bunları; yargılamanın ağır işleme sonucu adaletin gecikmesi, hukuk eğitiminin yetersizliği, yargıç, savcı ve adliye personelinin yaptıkları işin önemine ve yoğunluğuna uygun ücret alamaması, adliyelerin bina, araç, gereç yönünden yeterli donanıma sahip olamaması, yargının genel bütçeden aldığı payın, kamusal işlevi ile orantılı ve yeterli olmaması ve hepsinden önemlisi yargının bağımsızlığına tam olarak kavuşamaması olarak sıralayabiliriz.

Bu ve benzeri toplantılarda, yargının sorunları ve çözüm önerileri o kadar çok dile getirilmiştir ki, artık bilinmeyen ya da tartışılmayan bir konu kalmamıştır. Bir anlamda, siyasetçisi, yargıcı, savcısı, avukatı ve yargıyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan herkes bu sorunları ve yaklaşık çözüm önerilerini bilmektedir. Peki, neden bu sorunlar çözülememektedir? Çünkü yürütme erkini elinde bulunduran siyasal iktidarlar, hiçbir biçimde güçlü ve bağımsız bir yargı istememektedirler. Muhalefette yargının önemi ve konumu yanında "*hukuk devleti*" için söylenenler ve yapılan iyimser tespitler iktidara gelince kesinlikle unutulmaktadır.

Bunun en çarpıcı göstergesi, iktidarların genel bütçeden yargıya ayırdığı paydır. Cumhuriyetin ilk yıllarında % 4'ler civarında seyreden bu oran, yargının tıkanıdığı ve işlevini yitirme durumunda kaldığı günümüzde bindeler civarında gezin-

mektedir. Yine son yıllarda, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ve Diyanet İşleri Başkanlığı bütçelerinin, genel bütçeden aldığı payın, yargıya ayrılan paydan üç dört kat fazla olması da siyasal iktidarların, yargıya ve hukuk devletine yaklaşımlarını sergilemesi bakımından çok şeyler ifade etmektedir. Bugün üç yüksek mahkememiz başta olmak üzere, tüm mahkemelerde yapılan işin önemine ve yoğunluğuna uygun, bina, araç, gereç ve donanım yoktur.

Özellikle, Danıştay ve Yargıtay'ın yoğun iş yükü ve dosya akışı karşısında, yeni binalara şiddetle ihtiyaç vardır. Tüm bu ve benzeri sorunlar orta yerde dururken ve de bunları çok çarpıcı bir biçimde dile getiren bir Adalet Bakanı görevdeyken, toplumun güvencesi, devletin temeli, ülkenin geleceği olan, adalete ayrılan pay yine yerinde sayıyorsa, bu konuları daha çok uzun yıllar tartışacağız demektir. Ancak şunun kesinlikle bilinmesi gereklidir; geçmiş kültürlerimizden kaynaklanan "*Devlet ve Adalet*" birlikteliğiyle, çağdaş yaşamın ürünü ve beklentisi olan "*hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü*" kavramları, geçmişten günümüze toplumun ortak hafızasında yer etmiştir. Bunun doğal sonucu olarak, her kesimden insanımız, ister aydın, ister işçi, ister esnaf, ister köylü olsun, eğer yargı adil, doğru, hızlı ve düzenli işleyecek olursa, toplumu ve onun kurumlarını çürüten tüm engellerin ortadan kalkacağına inanmakta ve neredeyse tüm sorunlarının çözümünü bağımsız ve adil yargıda görmektedir. Siyasal iktidarların artık toplumsal bir istek haline gelen ve yargının sorunlarının çözülmesi ile diğer tüm sorunlarımızın çözüleceği yönündeki bu ortak inanca, bu ortak beklentiye yanıt vererek, gerekli önlemleri almasının zamanı geldiği kanusundayız.

Sırası gelmişken şu hususu da hatırlatmak istiyorum, iktidarların zaman, zaman yasaya oy kullanan milletvekilinin dahi neden oy verdiğini bilmediği ve bakanlık bürokratlarının çoğu kez gerçeklerden ve toplumsal yaşamdan kopuk olarak hazırladığı, yasaladığı an eskiyen işlevini yitiren, yeni sorunlar üreten, yasaları çıkarmaktan ve yasama çalışmasını salt yasa çıkarmaya endekslemekten kurtulması gereklidir. Tüm iktidarların ifade ettiği ancak hiç birinin gerçekleştire-

mediği yöntem olan toplumsal uzlaşma, yasal düzenlemelerde mutlaka sağlanmalıdır.

135. YIL
KONUŞMASI

Sayın Cumhurbaşkanım, değerli konuklar,

Ülkemiz, iç ve dış sorunlar bakımından tarihinin en kritik, en sıkıntılı dönemini yaşamaktadır. Ulusal anlamda yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlar yanında, uluslararası ilişkilerde de ülkemizin ve bölgemizin coğrafyasını etkileyecek çok ciddi olaylarla karşı karşıyayız.

Tüm bu sorunları, ulusal birlik ve dayanışma anlayışıyla aşabilir ve ancak bu şekilde üstesinden gelebiliriz. Çünkü ağır mali koşullar altında ezilen halkımız, yakınlara karşı giderilemeyen işsizlik, yolsuzluk, rüşvet, düzensizlik, eşitsizlik, adaletsizlik ve benzeri toplumsal sorunlar karşısında kendisini bu hale getirdiğine inandığı siyasal partilere en büyük dersi vererek onları, parlamento dışında bırakmıştır. Bu demokrasi dersini, bu sessizlerin ve kimsesizlerin sesini, ilgili her kesimin çok iyi okuması politikalarını bu sonuca göre kurgulamaları gerekmektedir. Her kademedeki yetkili kişi, bulunduğu yerin ve makamın çekiciliğine kapılmadan, kendisini oraya getiren iradenin biçimlendiği demokratik gelenek ve anlayışlara saygılı olarak, adil, objektif ve hukuk içinde hareket etmek durumundadır. Aksi uygulamalar hiç kimseye yarar getirmedeği gibi, yaşanmış acı olayların "tekerrürlerine" neden olacak ve ülkeye zaman kaybettirecektir.

29 Ekim 1923 günü "Cumhuriyet"le taçlanan devletimiz ve demokrasimiz 83 yıldır tüm engellere karşı, onurla ayakta durmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar, kuruluşun itibaren çağdaş değerlerin bir bütünü olan muasır medeniyetleri kendilerine hedef seçmişler ve geleneksel Osmanlı toplumu yerine, modern-çağdaş Türkiye toplumunu yaratmaya yönelmişlerdir. Bunun doğal sonucu olarak, her alanda yenilik ve devrim yaparak, çağdaş değerler üzerine yükselen, laik, demokratik, modern bir devlet kurmuşlardır. Bu anayasal devletin yapısı, kuruluş felsefesi insan hakları ve

özgürlükleri amaç edinmiş, sürekli gelişen ve yenilenen statik değil, dinamik bir yapıdır. Ama üzülererek ifade etmek isterim ki; özellikle 1946 yılından itibaren çok partili seçim sistemine geçilmesinden sonra, politikanın doğasından gelen, sırf oy ve seçim kaygılarıyla uygulanan popülist politikalar, devrimleri hedefinden saptırmış bir çok çağdaş kurum, kuruluşundaki konumlarından çok gerilere düşmüştür. Laik yönetim, laik hukuk ve laik eğitim temel eksenleri üzerine oturtulan Cumhuriyetimizin 83. yılında yaşadığımız sorunlar ve karşılaştığımız manzaralar son derece düşündürücü ve kaygı vericidir.

Hemen yanı başımızda, tüm dünyanın gözleri önünde ABD ve yandaşları tarafından hiçbir mantıksal ve hukuksal gerekçeye dayanmayan ve tamamen emperyalist geçmişlerine uygun bir davranışın uzantısı olan Irak savaşı ve işgali, uluslararası hukuku, uluslararası sözleşmeleri ve en önemlisi, kendi elleriyle kurdukları BM teşkilatını, büyük oranda ihlal etmiş, yıpratmıştır.

Acılara ve felaketlere neden olan iki büyük savaştan sonra 1945 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması, aynı yıl oluşturulan Uluslararası Adalet Divanı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Halkların Barış Hakkı Bildirgesi, Her Türü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi, UNESCO'nun Barışın ve Uluslararası Anlayışın Pekiştirilmesine, İnsan Haklarına Saygının Yayılmasına, Irkçılık, Irk Ayrımı ve Savaş Kışkırtıcılığının Önlenmesinde Kitle İletişim Araçlarının Katkısına İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi ile bu ve benzeri anlaşmaların Avrupa ayağını oluşturan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna bağlı olarak geliştirilen protokol ve sözleşme hükümleri geçerliliğini koruduğu sürece bu anlamsız savaşı izah etmeye olanak var mı? Yanlış diplomasi-lerle etkin olamadığımız fiili durumun, ulusal birliğimiz başta olmak üzere, ekonomik ve sosyal yönden, en çok ülkemiz geleceğini ilgilendirdiği bir gerçektir. Yıllardır ulusal bir dava olarak toplumsal bilincimize yer etmiş olan Kıbrıs sorununda "Güney Kıbrıs Kesimi"nin hukuka aykırı olarak, bir "oldubitti" sonucu, Avrupa Birliği'ne alınmasıyla birlikte, daha zor ve çetin bir sürece girilmiştir. Bu aşamada Kıbrıs sorununun iki

toplumun varlığını ve hukukunu tanıyan, ayrıca ilgili devletlerin arşivlerindeki belgelere ve yurttaşlarının belleklerindeki anılara aykırı olmayan insani, hukuki ve gerçekçi çözümlerin getirilmesini diliyor ve bekliyoruz.

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde üzülererek ifade etmek isteriz ki, batılı dostlarımız bize içtenlikli davranmamakta, yaşanan süreçte Türkiye, tercihini hep çağdaş dünya ve Avrupa yönünde yapmasına karşın, aynı ilgi ve desteği görememektedir. Oysa Türk toplumu, Türk insanı Avrupa Birliği üyeliğini Türkiye'nin önünü açacak çok ciddi bir çağdaşlaşma projesi olarak görüyor, Avrupa'yı bir coğrafya olarak değil "*çağdaş değerler*" bütünü olarak algılıyor.

NATO başta olmak üzere, askeri-sivil tüm birlik ve kuruluşlara üye olan ve katkı veren Türkiye bunun gereği olan yükümlülüklerini de "*Kore'de, Somali'de, Bosna'da ve Afganistan'da*" duraksamadan yerine getirmiş ve uluslararası birlikteliğe hep destek olmuştur. Türk toplumu bu özveri ve iyi niyetli davranışının karşılığını görmek istemektedir. Bu haklı beklentiye karşın, Avrupa Birliği yeni üyelerin hiçbirinden istemediği birçok koşulu ülkemize dayatmakta, ulusal ve uluslararası konularda, üyelikle hiç ilgisi olmayan "*Güney Doğu sorununu çöz, Kıbrıs sorununu çöz, Ermeni soykırımını tanı, demokratikleşmeni gerçekleştir*" gibi yeni koşullar ileriye sürmekte ve işi kesinlikle ağırdan almaktadır. Avrupa Birliği yetkilileri bunlarla da yetinmeyerek, İslam dünyasının içinde tek demokratik, laik hukuk devleti olma mücadelesinde temel dayanağımız olan ve bizi biz yapan, Atatürk ilke ve devrimlerinden vazgeçmemiz halinde birlik içine girebileceğimizi ifade edebilmişlerdir.

Ulusal birliğin tartışmaya açıldığı, insan hakları ve özgürlükler adına üniter yapının zorlandığı, kutsal din duyguları adına laik yapının yıpratıldığı, bir dönemde Avrupa'dan gelen bu çatlak sesler hiçte tesadüf değildir.

Ama şunun; tüm dost ve düşman tarafından bilinmesini özellikle istiyoruz, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel felsefesi, Atatürk ilke ve devrimleridir. Bu ise; aklın ve bilimin aydın-

lattığı çağdaş düşünce sistemidir. Bu düşünce sistemi; yasa-mada, halkın kayıtsız şartsız egemenliğine dayalı parlamen-ter demokratik cumhuriyeti, onun denetiminde yürütmeyi ve tam bağımsız yargıyı içeren, ulusçu, halkçı, devrimci ve laik yaşama, vazgeçilmez ötelenmez bir temel olarak kabullenir.

İşte tüm bunların ifade edildiği kavram bütünü Atatürk ilke ve devrimlerini oluşturur. Amaç, çağdaş devleti ve çağdaş toplumu yaratmak, gelişmiş uygarlık düzeyini yakalamak su-retiyle ulusu gönençli kılmak ve yurttaşın başını dik tutmak-tır. Hiç kimse, ama hiç kimse bizi biz yapan bu değerlerden ve bu aydınlık yoldan geri çeviremez, bir biçimde bu değer-lerden vazgeçmemizi isteyemez, ne denli ağır bedel ödense de bu istemler her koşulda reddedilmeye mahkumdur. Her Türk aydınının varlık nedeni olan bu değerlere hepimizin iç-tenlikle sahip çıkması gereklidir. Çünkü tam bağımsız anti-empyralist, gerçekçi ve hümanist Atatürkçü düşünce, hep-i-mizin her yerde koruması ve kollaması gereken yüksek bir değerler bütünüdür.

“Ben manevi miras olarak hiçbir doğma ve donmuş, kalıplaşmış hiçbir düstur bırakmıyorum. Benim manevi mirasım, ilim ve akıl-dır. Manevi mirasçılarım ancak, aklın ve ilmin rehberliğini kabul edenlerdir” diyen büyük önder Atatürk’ün bu manevi mirası olan akıl ve bilim yolumuzu sonsuza kadar aydınlatacaktır.

“Çağdaş bir Türkiye özlemidir bizi yönlendiren, demokrat bir cumhuriyettir. Temel hedefimiz, ‘özgür yurttaş’ olmaktır seçimi-miz, İnsan Hakları, hukukun üstünlüğü ve sivil toplumdur. Özüm-sediğimiz, eşitlikçi, dürüst, erdemli ve demokrat bir yönetimdir iste-ğimiz” işte bizi aydınlığa götürecektir yol bu yoldur.

Sizlere bu duygu ve düşüncelerle saygılar sunar, laik ve demokratik Cumhuriyetimizin teminatlarının başında gelen, yüce Danıştay’ımızın nice yüz yıllara kavuşmasını dilerim.

Saygılarımla.

**Danıştay'ın
136. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2004

Sayın Cumhurbaşkanım,

Danıştay'ın 136. kuruluş yıldönümü ve "*idari yargı*" günü nedeniyle düzenlenen toplantıya hoş geldiniz, sizi ve toplantıyı onurlandıran sayın konukları saygılarımla selamlıyorum.

Yargı birlikteliğine duyarlılığını her zaman sergileyen Danıştay'ımızın her kutlama gününde özgür ve bağımsız kürsüsünü, savunmanın temsilcilerine açmasını son derece anlamlı ve önemli bulduğumuzu yinelerken, başta Danıştay olmak üzere, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin özveriyle çalışanlarının "*idari yargı günü*"nü kutlar, kuruluşundan bu yana, imparatorluk ve Cumhuriyet dönemlerinde çok önemli görevler üstlenmiş Danıştay'ımızın nice yıllar aynı saygınlıkla varlığını sürdürmesini dilerim.

Kısa süre önce, emeklilik nedeniyle Danıştay Başkanlığı'ndan ayrılan, görevde bulunduğu süre içinde başarılı çalışmalarıyla ülkemizde hukukun üstünlüğüne ve hukuk devletine büyük katkılar sunan sayın Nuri Alan'a yeni yaşamında sağlık ve mutluluklar dilerken, yerine Başkanlığa seçilen ve üstlendiği bu görevi de önceki görevleri gibi duyarlılıkla sürdüreceğine inandığım sayın Ender Çetinkaya'yı da kutlar, başarılar dilerim.

Kısaca, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme karşısında, denge kuran, bireylerin hukukunu devlete karşı koruyarak onların haksızlığa uğramasını önleyen bir güç olarak tanımlayabileceğimiz "*idari yargı*" görevini, ülkemizde idare ve vergi mahkemeleriyle Danıştay yanında, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üstlenmiş bulunmaktadır. Bu anlamda Danıştay ve idari mahkemeleri, yurttaşların devletle olan ilişkilerinde ortaya çıkan hukuki sorunlarda, insani ve adil çözüm-

ler bularak toplumda adalet duygusunun gelişmesi yanında, hukukun üstünlüğünü sağlamak durumundadırlar. Başka bir anlatımla “*idari yargı*”, devleti oluşturan erklerden “*yürütme*” ve onu bütünleyen “*idare*”nin eylem ve kararlarının hukuka uygunluğunu denetler, devlet yönetiminin hukuk içinde kalmasını sağlar.

Bu yönüyle “*idari yargı*” yürütme ve idareyi temsil eden siyasal iktidarların en büyük güvencesidir. Çünkü yürütme ve idarenin kimi hukuk dışı eylem ve davranışlarını denetleyip, onların hukuka uygun biçimde gerçekleşmesini sağlayarak, yürütme ve idarenin hukuk içinde kalmasına yardımcı olan “*idari yargı*” bu yönüyle duyarlı bir siyasal iktidarın en güvenilir yol göstericisi durumundadır.

Tüm siyasal sistemler, iki temel kavramın varlığı ve bu iki kilit kavramın kendi içlerindeki ya da birbirleriyle aralarındaki ilişkiler yumağının aldığı biçimlere göre belirlenmektedir. Gerçekten de, demokratik olarak kabul edilsin ya da edilmesin, tüm siyasal sistemlerin temelinde var olan ve birbirleriyle ilişkilerine göre siyasal rejimlerin sınıflandırıldığı bu iki kilit kavram “*devlet*” ve “*toplum*” kavramlarıdır. Siyasal sistemlerin incelenmesine ilişkin klasik öğretilerde, “*devlet*” ya da devlet kavramına yol açan “*siyasal iktidar ilişkisi*” ve bu ilişkinin kökeninde yer alan “*yönetenler-yönetilenler*” ayırımına vurgu yaparak başlaması çok doğal kabul edilmekteydi.

Günümüzde ise devlet kurumunu, siyasal iktidarın statüsünü, yetkilerini, toplumu oluşturan bireylerin bu kurum karşısındaki konumlarını, temel hak ve özgürlükler rejimini inceleyen çağdaş öğretilerde, klasik çizgilerden farklılaşma gözlemlenmekte, devlet ve bu kavramın temelindeki, klasik ayırım olan “*yönetenler-yönetilenler*” ayırımı yerine, demokratik siyasal sistemin en temel unsuru olan “*hukuk*” kavramı ile “*hukukun üstünlüğü*” ilkesi ve “*hukuk devleti*” anlayışı yer almaktadır.

Bunun nedeni, siyasal iktidarların yetkilerine, devlet organlarının gücüne bir sınır çizme hedefine yönelik felsefi akımlar biçiminde başlayarak, daha sonra siyasal ve sosyal

alana yansıyan mücadeleler sonucunda, siyasal sistemlerin ve özellikle devletin yeni bir nitelik ve özellik kazanmış olmasındandır. Bu gün için, ne siyasal sistemler, ne de devlet kavramı klasik unsurlarıyla tanımlanmamakta, günümüz devleti, ülke, nüfus ve egemen güç unsurlarının yanı sıra, belirli nitelikleri olan, belirli ölçütlere uygun yeni bir tanıma içermektedir. Bu tanıma oluşturan niteliklerin başında ise *“devletin sınırsız gücünün sınırlandırılmış olması yanında, devletin hukukla ve hukuk kurallarıyla bağlı olması”* koşulları gelmektedir. Kısaca günümüz çağdaş devleti, klasik devlet anlayışından farklı olarak, belirli nitelikleri ve belirli özellikleri olan, hukukla sınırlanmış ve hukukla çevrelenmiş bir devlettir, yani *“hukuk devleti”* dir. Çağdaş demokratik *“hukuk devleti”*nde egemenlik gücü sınırlandırılmıştır.

Hukuk devletinin bu özelliği, ulusal anayasalar yanında, bütün uluslar arası sözleşme ve belgelere de yansımıştır. Avrupa hukuk düzeninin anayasal belgesi olarak nitelendirilen *“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”*, *“Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı”* belgelerinde, çağdaş demokratik devletin üzerine oturtulması gereken temel ilke ve değerler arasında *“çoğulculuk”* ve *“insan hakları”* yanı sıra *“hukukun üstünlüğü”* ilkesini gerçekleştirme, diğer bir söyleyişle *“hukuk devleti”* olma koşulları vurgulanmıştır.

Hukuk devleti; tüm faaliyet, işlem ve eylemleri hukuk kurallarına ve anayasaya uyan, kendisini bu kurallarla bağlı sayan devlet demektir. Hukuk devleti, insan haklarının yaşama geçmesini, adaletin sağlanmasını, güvenliğin temin edilmesini amaçlar. Çağdaş devletin belirleyici sıfatı olan *“hukuk devleti”* nin taşıdığı özellikler, şu unsurlara dayanmaktadır;

- Hukuku, hukuk kurallarını toplumun kendisi, bireyler yaratacaklar ve değiştirebilecekler,

- Devlet de bu kurallarla ve bu kuralların oluşturduğu hukukla bağlı olacak,

- Devletin ve bireylerin hukuk kurallarına uygun davranması, sadece kendi iradelerine, kendi vicdanlarına ya da dev-

leti yönetenlerin iyi niyetine bırakılmayıp, “bağımsız ve tarafsız yargı organları” tarafından denetlenecektir.

Hukuk devletini oluşturan en temel unsur “yargı denetimi” dir.

1980 askeri müdahalesinin ürünü 1982 Anayasası dahi bu gelişmelerin gerisinde kalamamış ve 2. maddesinde devleti, “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti” olarak tanımlamıştır.

Burada hemen, saygın ve özgün bilim adamı, Türkiye Barolar Birliği’nin kurucu başkanı değerli hocamız Prof. Dr. Faruk Erem’i rahmet ve minnetle anımsamadan geçemeyeceğim. Çünkü ülkemiz hukuk yaşamına “hukukun üstünlüğü” kavramını kazandıran kişi sayın hocamızdır. Onun başkanlığında Türkiye Barolar Birliği her platformda “hukukun üstünlüğü” ve “hukuk devleti” kavramlarını savunmuş ve bunun sonucu ilk kez bu kavramlar 1982 Anayasası’nda yer alarak anayasal kurum ve kavram niteliği kazanmıştır.

Hukuk devletinde; sınırsız güç ve yetkiyi elinde bulunduran yasama ve yürütmeyi hukuka ve hukukun üstünlüğüne bağlı kılan güç bağımsız yargıdır. Bu görevini yargı, mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, delil toplama, iddia ve savunma haklarına ilişkin ilke ve hükümleri içeren yasalara uygun olarak yerine getirir. Çalışmasını ve kuruluşunu yasadan ve yasadaki açık usullerden almayan hiçbir kişi veya organ yargı görevi yapamaz. Yargılama hizmeti, devlet yapısı içindeki örgütler ve kişiler tarafından belirli usul kurallarına uyularak yerine getirilen ve devletin tekelinde olan bir kamu hizmetidir. Bir toplumda düzen ve huzurun, iç barışın sağlanması, kargaşa ortamının yaratılmaması, yargılama örgütünün gücü ve verdiği hizmetin kalitesi ile yakından ilgilidir. Bu hizmetin toplumun beklentilerine ve gereksinmelerine yanıt verebilmesi için etkin, hızlı ve doğru olarak yürütülmesi yanında, yargılama sonunda verilen kararın da adil olması, yani hak ve adaletin gerçekleşmesini sağlaması gereklidir.

“Bu gün yargı bu işlevini kusursuz bir biçimde yerine getiriyor mu?” sorusuna yargı çalışanlarının tüm iyi niyetli ve özverili çabalarına karşın olumlu yanıt vermek ve “Evet yargı kurumu kusursuz biçimde kendisinden beklenenleri yerine getiriyor” demek mümkün değildir.

Bu tespitten sonra, yargının toplumun beklentilerine neden yanıt veremediğini sorgulayabiliriz. Özelde idari yargının, genelde yargının, kimi sorunları toplumsal yapıdan kaynaklandığı gibi, kimi sorunları da doğrudan doğruya kendi yetersiz ve eksik yapılanmasından kaynaklanmaktadır.

Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmak için yola çıkanlar, Osmanlı İmparatorluğu’nun olumsuz mirası üzerine sadece bir devlet kurmayı amaçlamamışlar, aksine toplumu sarıp sarmalayan ve onu kaderiyle baş başa bırakan zincirlerinden koparmaya ve özgür bireye, çağdaş yurttışa dayalı yeni bir yapılanmaya yönelmişlerdir.

Bunun doğal sonucu olarak her alanda yenilenme ve devrimler peş peşe gerçekleştirilmiştir. Kuşkusuz bu devrimlerin başında *“laik hukuk devrimi”* gelmektedir. Her devrim ve yenilikte olduğu gibi *“hukuk devrimi”* nde de daha ilk günlerden itibaren büyük dirençlerle karşılaşmış, statükoyu korumak, çağdaşlaşmayı engellemek, eskiden olduğu gibi toplumu kaderiyle baş başa bırakmak isteyenler karşı eylemlerini sürdürmüşlerdir. Bu günün Türkiye’inde dahi genlerinde bunları taşıyanların bulunması sorunların temelini oluşturmaktadır.

Ülkemizde hayatın her alanında olduğu gibi, Türk hukuk hayatındaki düalizm ve şer’i hukuktan laik hukuka geçiş süreci hiç de kolay olmamıştır. Görünen Türkiye’nin yanı sıra, öbür Türkiye diye adlandırabileceğimiz ve çağdaş normlarla uzaktan yakından ilgisi olmayan birçok olumsuz, gelenek, görenek ve alışkanlıklar yaşamını sürdürmekte, değişmemek için büyük direnç göstermektedir. Statükocu, popülist politikacılar için bulunmaz malzeme olan bu toplumsal olgu hep çekim merkezi olmuş, politikalar bu olumsuzluklar üzerine oturtulmuştur. Halkın bilinçlenmesini, aydınlanmasını, kendini aşmasını sağlayacak kanallar birer ikişer kapatılarak,

Türkiye içinden çıkılmaz sorunlar sarmalıyla karşı karşıya bırakılmıştır. Toplumsal yaşamın gerçeği haline gelen büyük çelişkiler, derin aykırılıklar artık tepki çekmemekte, tüm bu olumsuzluklar ve çarpıklıklar olağan kabul edilmektedir. Bütün bunların sonucu olarak ortaya çıkan kavram kargaşası ve belirsizlikler halkın siyasetten, devlet kurumlarından ve hepsinden önemlisi yargıdan beklentilerini zaafa uğratmış ve bu kurumlara güveni azaltmıştır. Bu güven sorunu sürdüğü sürece hukuk devleti uygulamasını pekiştirmek ve etkin bir yargılama ile yönetim uygulamasına geçmek çok güçtür. Güven kaybının doğmasına neden olan sebepler sıralandığında, devletin çatısını oluşturan üç erkten, yargının alt sıralarda yer aldığını ve en az kusurlu olduğunu söylemek mümkündür. Hiç kimsenin ve hiçbir kurumun toplumu travmalarla baş başa bıraktıktan sonra, hiçbir şey olmamış gibi, tek başına yargıdan hastalıklı bünyeyi tedavi etmesini istemeye hakkı yoktur.

Kuralsızlığın ve duyarsızlığın kol gezdiği, toplumsal dokunun bozulduğu, tüm değerlerin alt üst olduğu bir yapının getirdiği sorunlar yanında, anayasal ve yasal düzenlemelerden kaynaklı kimi olumsuzlukların yargıyı tıkadığı ve işlemez hale getirdiği bir gerçektir. En sade yurttaşından, en yüksek kamu görevlisine kadar toplumun tüm bireyleri, toplumsal yapının korunmasında, üstlerine düşen özen borcunu yerine getirip getirmediğini kendilerine sormalıdırlar. Ancak bu soruya kendi özgür değerlendirmeleriyle olumlu yanıt verebiliyorlarsa, başka kişi ya da kurumlara eleştiri yöneltebilme hakkına sahiptirler.

Genelde yargının, özelde idari yargının sorunlarının, geçmişten günümüze hemen hemen aynı noktalarda toplandığı görülmektedir. Bunları, yargılamanın ağır işlemesi sonucu adaletin gecikmesi, hukuk eğitiminin yetersizliği, yargıç, savcı ve adliye çalışanlarının işin önemi ve konumuna uygun özlük haklarına sahip olamaması yanında kuşkusuz bunların hepsinden önemlisi, yargının kurumsal olarak bağımsızlığa kavuşamamış olması olarak sıralayabiliriz.

Bu sorunların tespiti için, çok ayrıntılı araştırmalara, titiz çalışmalara gerek yoktur. Bunların tamamı siyasetçiler başta olmak üzere, yargıç, savcı, avukat ve yargıyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan tüm kesimler tarafından bilinmekte ve zaman zaman dile getirilmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi Başkanı sayın Mustafa Bumin 26 Nisan 2004 günlü konuşmasında bu ortak sorunların birçoğunu dile getirmiş, ancak temel sorunun ücret politikası olduğunun altını kalın çizgilerle çizerek vurgulamıştır. Kuşkusuz ücret çok önemli sorundur, ancak ülke ücret politikası karşısında ve tüm yargı sorunlarının yanında ücreti sorunların birincil kaynağı olarak öne çıkarmak haksızlıktır. Sorunun yargının işleyişini tıkayan bütün engellerle birlikte ele alınması ve ülke standardının üstüne çıkılmaya gayret edilmesidir. Yargının hiçbir temel sorununa el atmadan, sadece ücretlere yansiyacak maddi düzenlemelerin yargı bağımsızlık ve yansızlığından bir şeyler götürülmek için verildiği kuşkusu, halkın yargıya olan güvenini olumsuz etkileyecektir.

Yargıyla ilgili tüm bu yakınma ve tespitlere karşın, siyasal iktidarlar başta olmak üzere, hiç kimse yargının ortak yakınma konusu olan sorunlarına kalıcı ve köklü çözümler getirmemektedir. Sorunları çözme konumunda olan ve yürütme erkini elinde bulunduran siyasal iktidarlar hiçbir dönemde ve yerde, hiçbir biçimde, güçlü ve bağımsız bir yargı istememişlerdir. Bu yaklaşım yargının evrensel ve maalesef değişmez kaderidir.

Muhalefette yargı için söylenenler ve yapılan tespitler iktidara gelindiğinde unutulmakta ve söylemlere aykırı eylemler sergilenmektedir. Nitekim 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra iktidar olan AKP'nin seçim bildirisi, 58. Gül hükümetinin programı, AKP tarafından kamuoyuna sunulan acil önlem paketi ve son olarak 59. Erdoğan hükümetinin programlarında yargıyla ilgili yapılan tespit ve değerlendirmeler gerçekçidir. Tamamen katıldığımız bu tespitlerde sonuç olarak *"ülke sorunlarının çözümü, hızlı güçlü ve bağımsız yargının varlığıyla gerçekleştirilecek hukuk devletinden geçer"* denilmekte ve iktidarın birinci önceliğinin bu olacağı vurgulanmaktadır.

Ne yazık ki, bu iktidar da geçmiş iktidarların yolunu izlemiş ve yargı sorunlarına uzak durmayı tercih ederek, siyasal geleceğini teminat altına alacağına inandığı kimi konulara öncelik vermiştir. Bu noktada şu soruya açık ve net yanıt vermeliyiz. “Gerçekten yargının etkin ve bağımsız olmasını istiyor muyuz?” Eğer bu soruya olumlu yanıt veriyorsak, onun gereği olan acil önlemleri almalıyız. Bu önlemlerin başında kuşkusuz, Adalet Bakanlığı bütçesinin, görülen hizmetin önemi ve konumuna uygun miktarlara çıkarılarak, yargı sisteminin tam bir dö-kümü yapılmalı, gerçek, hızlı ve isabetli adalet dağıtımının önündeki tüm bilinen engeller kaldırılmalıdır.

Yargı için sıraladığımız bütün sorunlar, yargının bir bölümünü oluşturan “idari yargı” için de söz konusudur. Bu bağlamda “idari yargı”ya özgü kimi tespit ve değerlendirmelerimizi de sizlerle paylaşmak istemekteyim.

Öncelikle, Danıştay’dan başlamak istiyorum. İçinde bulunduğumuz bina yüksek mahkemenin ilk taşındığı yıllarda ihtiyaca yanıt vermekteydi, ama özellikle son yıllarda artan dosya ve personel sayısı karşısında hem çalışanların, hem de mahkemede iş takip eden avukat ve yurttaşların yakınmalarına neden olmaktadır. Yüksek mahkemelerimizden Yargıtay ve Danıştay dışındakiler bu sorunu kısmen çözmüşler ama bu iki yüksek mahkememiz adlarına, işlevlerine ve saygınlıklarına uygun olmayan koşullarda çalışmak durumunda bırakılmışlardır. Bu olumsuz durumun en kısa sürede giderilmesini umut ediyoruz.

Özelikle genel seçimler sonrası değişen siyasal iktidarlar ve onların oluşturduğu hükümetler, yürütme erkini kullanırken kamu yararı ve verimlilik ilkelerinden uzak, kendi siyasal kadrolarını oluşturmak ve göreve getirmek istemektedirler. Bunun sonucu olarak kamuda çalışanlarla ilgili olarak, tesis edilen idari işlemlerde, “yerindelik” ve “hukuka uygunluk” koşulları çoğu kez göz ardı edilmektedir. 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra iktidar olan AKP hükümeti uygulamaları ve kadrolaşma çalışmalarıyla ilgili olarak bize yapılan yakınmalar büyük boyutlara varmıştır. Bu yakınmaların çoğu idari yargı-

ya götürülmekte ve hukuk dışı uygulamaların önlenmesi istenilmektedir. Bütün bu olağan dışı uygulamalar idari yargının iş yükünü üstesinden gelinemeyecek noktalara taşımaktadır. Bu durum hem davaların makul sürede sonuçlanmasını, hem de dava dosyalarının gereken özen ve titizlikle incelenmesini engellemektedir.

Hiç kimse yargıçlarımızdan, insanüstü çabayla sürdürdükleri çalışmalarını arttırmalarını isteyemez. Yapılacak şey çalışma koşullarını iyileştirmek ve önlerini açmaktır. Bu noktada, idari yargıdaki mahkeme, yargıç ve diğer personel mevcudunun artırılması, özellikle Danıştay'da yeni dava daireleri kurulması ve büyük gereksinme duyulan tetkik yargıcı ve bu yapılanmaya koşut olarak üye sayısının önemli ölçüde artırılması belirli bir rahatlama sağlayacaktır.

Bölge idare mahkemelerinin tam anlamıyla istinaf mercii haline getirilmesinin de sorunun önemli bir bölümünü çözeceği kanısındayız. Somut durumda idare ve vergi mahkemelerinin yürütmenin durdurulması hakkındaki kararlarıyla, bazı nihai kararlar itiraz yoluyla bölge idare mahkemelerine götürülmekte, nihai nitelikteki kararlar ise doğrudan temyiz yoluyla Danıştay'a gitmektedir. Bu durum Danıştay'ın iş yükünü bir yüksek mahkemede olmayacak oranda arttırmaktadır.

Öte yandan mevcut uygulamada, bölge idare mahkemele-
rinde verilen kararlar hiçbir şekilde Danıştay'ca denetlenemekte bu ise içtihat birliği sağlanmasını güçleştirmektedir.

İdari yargı sorunlarının önünü açacak diğer bir önerimiz de, idari mahkemeler arasında, tıpkı Danıştay'da dava daireleri arasındakine benzer şekilde uzmanlaşmaya gidilmesidir. Özellikle idari davaların yoğun bulunduğu Ankara ve diğer büyük kentlerde bu uygulama çok yararlı olacaktır. Örneğin kamu görevlileri konusuna, belediye, imar ve şehircilik konularına, ekonomik konulara bakacak idare mahkemeleri ayrılabilir. Böyle bir yapıda uzmanlaşma sağlanacağından, dava dosyalarının daha sağlıklı incelenmesi yanında, davala-

rın sonuçlanma süreleri hızlı incelenme nedeniyle de kısalmış olur.

İdari yargı konusunda her zaman dile getirdiğimiz en önemli sorun, kuşkusuz hukuk fakültesi öğrenimi görmemiş kişilerin yargıç ve savcı olmaları sorunudur.

İdari yargıç olarak atanabilmek için *“programlarında hukuk veya hukuk bilgisine yeterince yer veren”* tanımı nedeniyle, hukuk fakültesi mezunu olma koşulu aranmadığından, çeşitli sosyal bilimler fakültelerinden mezun olanlar idari yargıç ve savcı olabilmektedirler. Hukuk eğitimi kalitesinin bile tartışma konusu edildiği günümüzde, yetersiz ve sınırlı hukuk dersleriyle yargıç kimliğinin kazandırılması ciddi sakıncalar doğurmaktadır. Bu gün toplam idari yargı içinde hukuk fakültesi mezunlarının yaklaşık % 30 civarında olduğu ve kimi idare mahkemelerinde üç yargıçın da hukuk fakültesi mezunu olmadığı somut gerçeği karşısında sorunun önemi ortadadır. Bu uygulamanın, vatandaşlar arasında davaların hukuk formasyonuna sahip ve teknik hukuk yönünden uzman yargıçlarca incelenmediği yönünde kuşkular yarattığı, bunun ise yargıya olan güveni azalttığı tespit edilmektedir. Bu yanlış uygulamanın giderilmesi için, acilen bir yasal düzenleme yapılarak, hukuk fakültesi mezunu olmayanların bundan böyle idari yargıda yargıç ve savcı olmalarının engellenmesi gerekmektedir.

İdarenin ve hatta yerine göre yürütme organının işlemlerinin yargısal denetimini gerçekleştiren idari yargı mensuplarının, adli yargıya göre yürütme organına karşı daha güveneli bir statüye kavuşturulmaları düşünülmelidir.

Yürütme ve idarenin kimi eylem ve işlemlerinin yargı denetimi dışında bırakılması, hak arama özgürlüğüne ve bunun doğal sonucu olarak mahkemeye başvurma hakkına aykırıdır. Bu nedenle, getirilen bu tür ayrıcalıklar, hak arama özgürlüğünü zedelememeli, meşru bir amaca hizmet etmeli ve ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır.

İdari yargılama hukuku enstrümanlarının ve yargılama usulünün “silahların eşitliği” prensibine göre yeniden düzenlenmesi ve en önemlisi birey haklarının yürütme karşısında etkin koruma ilkelerinin ve savunma hakkının güçlendirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, bireylerin haklarının teminatı olan geçici yargısal koruma mekanizması “yürütmenin durdurulması” kurumu yeniden düzenlenmelidir. İdari yargının “resen yargılama” yetkisini kısıtlama niteliğinde olan İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesindeki hüküm yeniden gözden geçirilmelidir.

İdari yargıda davaya asli müdahale olanağı sağlanmalıdır.

İdari işlem dosyası hakkında davacının tam ve zamanında bilgi sahibi olma hakkı sağlanarak, bu aşamada davacıya ayrıca yeni bir savunma hakkı tanınmalıdır. İdari yargılama hukukunda uyuşmazlıkların görülmesi ve çözülmesinde yazılı yargılama usulü öngörülmüş olup, yargıç tarafından incelemenin dosyadaki evraklar üzerinden yapılacağı esası kabul edilmiştir. Bu durum yargılamanın “aleniyet” ilkesi göz önüne alınarak yeniden düzenlenmelidir.

Aleniyet ilkesi doğrultusunda Danıştay kararlarının tümünün yayınlanması zorunluluğu getirilmelidir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu, yargılamanın “makul ve kabul edilebilir” bir süre içinde sonlandırılmasına yönelik olarak yeniden düzenlenmelidir. Bu noktada, ilk inceleme aşaması kaldırılmalıdır, dilekçe teatisi süreci yeniden formüle edilerek, replik-düplik aşamaları zorunlu olmaktan çıkarılmalıdır, keza karar düzeltme müessesesi yeniden gözden geçirilmelidir.

Bütün bunların dışında, bazı uyuşmazlıkların öncelikle bağımsız, teminatlı ve uzman yüksek kurullar aracılığıyla yarı yargısal usuller ile çözümlenmesi yöntemleri getirilmelidir. Bu bağlamda, idari uyuşmazlıkların çözümünde yargılama dışı usullerden dahili inceleme, uzlaştırma, arabuluculuk, müzakere ve tahkim usulleri yanında, işlevi itibarıyla ida-

reyle vatandaşları uzlaştıran, gerçek anlamda, bağımsız ombudsman kurumlarının da hukukumuza kazandırılmasıyla, uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu, mahkemelerin dışında; fakat, hukuk kurallarına uygun bir süreçte çözülmesi sağlanacaktır.

İdari yargılamada bunlar gerçekleştirildiği takdirde ana hedef olan “*adil yargılanma hakkına*” ulaşmak daha kolay olacaktır.

Son günlerde, yüksek yargı organlarının kuruluş, görev ve yetkileri başta olmak üzere, yargıyla ilgili yeni tartışmalar başlatılmıştır. Bu tartışmalar sırasında “*yargı bütünlüğü*”ne aykırılık yanında, yüksek mahkemeler arasında anayasayla kurulmuş olan denge ve eşitliğe ters düşen söylemlerden özenle kaçınılmalıdır. Kimi yasama ve yürütme temsilcilerinin yargıyla ilgili olarak, bilinçli bir biçimde başlattığı, haksız ve acımasız tartışmaların yapıldığı bu sürece katkı sunmak son derece tehlikelidir.

Tartışmaların odağını Anayasa Mahkemesi’nin yapısı ve “*Anayasa şikayeti*” kurumu oluşturmaktadır. Anayasa yargısı, çağdaş demokratik sistemlerde anayasal demokrasinin sağlanması ve iktidarın anayasa ile sınırlanması amacıyla genel olarak kabul edilen bir mekanizmadır. Temelde hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olan anayasa yargısının temel amacı, bir ülkedeki hukuk sisteminin temelini oluşturan anayasanın üstünlüğünü sağlamaktır. 1961 Anayasası’yla hukuk yaşamımıza giren Anayasa Mahkemesi kurulduğu günden itibaren kanunların, daha sonra benimsenen kanun hükmündeki kararnamelemlerin anayasaya uygunluğunu denetleme yanında kendisine verilen diğer görevleri başarıyla sürdürerek, ülkemizdeki “*hukuk devleti*” oluşturma çabasına büyük katkılar sunmuştur. Ancak, bu günkü düzenlemeler sonucu Anayasa Mahkemesi’ne gidebilmenin, çok sınırlı “*iptal davaları*” açabilme olanağı yanında, “*10 yıl yasağı*” ve “*mahkemelerin anayasaya aykırılık iddialarını*” ciddi bulması şartlarına bağlı olan “*itiraz yolu*” ile gerçekleştirilmesi eleştirilere neden olmakta ve batıda yaygın olan “*anayasa şikayeti*” yolunun da anayasaya uygun-

luk denetimi mekanizması olarak tanınması önerilmektedir. Türkiye Barolar Birliği'nin hazırladığı Anayasa tasarısında ve Anayasa Mahkemesi'nin yeni önerisinde benimsenen "*Anayasa şikayeti*" yolu, bireylere kamu gücü kullanan makamların işlemlerine karşı, Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkı tanınmaktadır. Bu hakka kuşkuyla bakan ve Anayasa Mahkemesi'nin tüm konularda bir üst temyiz mercii haline geleceğini ileri sürenlere katılmadığımızı ve bu endişelerin, anayasarın üstünlüğü, anayasada belirlenmiş temel hak ve özgürlüklerin niteliği, yargı erkinin özellikleri ve en önemlisi anayasa yargısının işlevi göz önüne alındığında geçersiz olduğunu belirtmek isteriz. Bu bağlamda Türk Anayasa yargısında "*Anayasa şikayeti*"ni bir temyiz incelemesinden çok, bir anayasaya uygunluk denetimi olarak görmek ve bu yolun daha çok, AİHM'ye başvuru öncesi bir aşama olarak değil, Anayasa'da düzenlenen tüm hakları kapsar nitelikte olmasını umut etmekteyiz.

Son olarak şunu da vurgulamak isterim. "*Anayasa şikayeti*" yolunun Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünü artıracacağı ve mahkemenin çalışmasını güçleştireceği eleştirisine de katılmıyoruz. Çünkü getirilecek bir öninceleme ve çeşitli filtre sistemleri sorunu çözecektir. Nitekim "*anayasa şikayeti*"ni benimsememiş Amerika'da, yaygın başvuru yoluyla Yüksek Mahkeme 1997 yılı içinde kendisine yapılan 6.571 başvurudan sadece, 97 dosyayı esastan karara bağlamıştır. Benzer şekilde Federal Alman Anayasa Mahkemesi de, 1996 yılında 5.054 başvurudan, sadece 114 dosyayı esastan karara bağlamış ve diğer başvuruları reddetmişlerdir.

Anayasa Mahkemesi'nin örgütlenmesi başta olmak üzere, insan haklarına dayalı, hak ve adalet kavramlarını yaşama geçirmiş, yasa devletinin dar kalıplarından arınmış, kuvvetler ayrılığı kavramında anlamını bulan, çoğulcu demokrasinin gerçekleştiği, hukuk devletinin tüm kurum ve kurallarıyla uygulandığı bir anayasal düzenin kurulması için ve tüm toplumun beklentilerine yanıt verecek çağdaş bir anayasarın yapılmasını umut ediyor ve bekliyoruz.

Ülkemizde yıllardır tartışılan “laiklik” kavramı son günlerde yine gündeme taşınmıştır. Cumhuriyetin ilanından bu yana geçen seksen yıllık süreçte “laiklik”le ilgili hala, yorum, değerlendirme ve beklenti farklılıkları bulunması, “laiklik” ilkesinin uygulama, içerik ve benimsenmesi yönünde gerekli özen ve duyarlılığın gösterilmemiş olduğunun açık kanıtıdır.

Bu gün yaygın anlayışa göre, “laiklik” sadece din ile devlet işlerinin ayrılmasını dile getiriyor; kimilerine göre dinin devlet işlerine karışmaması, kimilerine göre de aynı zamanda devletin din işlerine karışmaması demektir. “Laiklik”le ilgili bu tanımlamalar eksik ve yüzeysel kalmaktadır.

“Laiklik”, bugün bir devlette hukuk oluşturulurken, dinsel normların olduğu kadar kültürel normların (gelenek, görenek, töre vs gibi) da, belirleyici olmamasını ifade etmektedir. Bu noktada devleti biçimlendiren anayasayı ve oluşturduğu hukuku din kuralları ve kültürel normlar değil, evrensel insan hakları belirlemelidir. Laiklik bu anlamda, çağdaş demokratik hukuk devletinde, devletin biçimlenmesi ve tanımına olanak sağlayan yaşamsal bir kavramdır.

Bu nitelikleriyle laiklik, uygarlık, özgürlük ve çağdaşlık ilkesidir.

Laiklik aynı zamanda “bilimsellik” demektir. Dogmatik referansları ön planda tutan beyinlerin, felsefe ve eleştiriye dayalı “bilim” alanında söyleyebilecekleri pek fazla sözleri olamaz.

Diğer yandan laiklik, çoğulcu düşünceye yaşama olanağı verdiği ve “halka ait olan” anlamıyla demokrasi ve ulus devletle özgül bir kavram olması nedeniyle “ulusalcılık” demektir.

Yönetim ve idari yargı açısından gündemdeki önemli konuların başında “Kamu Yönetimi Reformu” adı altında kamu yönetiminin yeniden kurgulanma istekleri gelmektedir. Laik Cumhuriyete ve çoğulcu demokrasiye inancı konusunda kamuoyunda giderilemeyen kuşkuvarın bulunduğu bir kadro tarafından hazırlanan kamu yönetimi reformu tasarısı, görünürde kamuda yıllardır görmek için mücadele ettiğimiz ilke-

lere dayandırılmaktadır. Kim “şeffaf”, “demokratik”, “hesap verilirlik”, “ademi merkezi”, “katılımcı” bir kamu yönetimini istemez? Buna olumsuz yanıt vermek mümkün değildir. Kamu yönetiminin iyileştirilmesi gereklidir. Ancak bu yapılırken, kamu alanında Tanzimat’tan bu yana oluşmuş birikimi yok sayarak ve Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ilke ve değerlerini gözetmeden, hayati ve çok önemli bir değişikliğin yapılması doğru değildir.

TÜBİTAK Kanunu’nda kişiye özel yetki verilmesi ve izlenen hukuki yol, biçimsel olarak hukukun temel ilkelerine aykırılığı yanında, esas ve içerik bakımından da kurumun bilimsel özerkliğini sonlandırır niteliktedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin gündeminde olan Türk Ceza Kanunu çalışmalarıyla ilgili olarak da kimi önemli eleştiriler getirilmektedir. Kuşkusuz, gelişen ve değişen ulusal ve uluslar arası hukuk normları yanında suç ve ceza ilkelerine uygun toplumsal düzeni ve adaleti sağlayacak çağdaş bir ceza kanununa ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak bu yapılırken “Medeni Kanun”daki hatalar bu çalışmalar sırasında tekrarlanmakta ve yıllardır uygulanarak yerleşmiş olan madde numaraları ve yapı tamamen değiştirilmektedir. Yine getirilen yeni kurum ve kavramlarla Türk ceza hukuku yeni baştan oluşturulmağa çalışılmaktadır. Kimlerine göre yararlı olabileceği söylenmesine karşın, deneyimli birçok hukuk adamı tarafından da bu konudaki en iyi hareketin, yanlış başlayan çalışmaların durdurularak yasanın çıkmasına engel olunması biçimindedir. Tüm bunları Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’yle birlikte ve yüksek düzeyde ceza hukukçusunun katılımıyla 21-22 Mayıs 2004 de yapacağımız iki günlük etkinlikte tartışacağız.

Son olarak Meclis’e sevk edilen ve 12 Eylül hukukunun ürünü Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ile ilgili yeni düzenlemeyi içeren yasa tasarısıyla üniversitelere mali, bilimsel ve idari özerklik verilmediği gibi siyasal iktidarların etkinliği daha da artırılmıştır. Tasarının tümündeki sakıncalar yanında, meslek okullarından mezun olanların üniversitelere devam etmelerini kolaylaştıracak yöntemler, acele olarak geti-

ılmaktadır. Toplumda gerginlik ve gerilim yaratan bu yeni girişimin AB ve Kıbrıs görüşmelerinde istenilen beklenen sonuçları alamayan iktidarın gündem değiştirmek ve halkın dikkatini başka noktalara çekmek için kurgulandığını ileri sürerler olmuştur.

İlk bakışta çok masum gelen bu düzenlemenin büyük sakıncaları bulunduğu bilim çevreleri ve ilgilileri tarafından ortaya konulmaktadır. Özellikle imam hatip liseleri mezunlarına ayrıcalık tanınmasını, bilimsel ve özgür düşüncenin ve pozitif bilimlerin yaşam bulduğu üniversitelerin dokusunu bozması yanında, bu okullara girme durumunda bırakılan gençlerimize de haksızlık olarak görmekteyiz. Çünkü insanlar için kutsal olan din kurallarının ve moral değerlerin, manevi duyguların ağırlıklı biçimde okutulduğu, buna karşın pozitif bilimlerin temelini oluşturan, mantık ve felsefenin hiç okutulmadığı bu okullardan mezun olan gençler, üniversitelere uyum konusunda büyük güçlükler çekmektedirler.

Konu yasa ve yasalardan açılmışken 3 Kasım 2002 günlü seçimler sonrası oluşan TBMM'nin yasa çalışmaları hakkında da kısa görüş ve düşüncelerimizi sunmak istiyorum. Özellikle birçok görüş ve davranışını paylaşmadığımız, yeni meclis ve yeni hükümetin enerjisi ve dinamizminin üst düzeyde olduğunu belirtmek isteriz. Bu dinamizm yasa çalışmalarına o denli yansımaktadır ki çoğu kez yasaları izlemek olanağını bulamamaktayız. Bu hız yasaların yeterince tartışılmadan, yasa tekniğine uygun olmadan peş peşe çıkarılmasına neden olmakta ve çoğu kez oy kullananların dahi yeteri bilgisi olmadan yasalaşmasına sebep olmaktadır. Yasa yapmadaki bu özensizlik, yasaların tekrar meclise iadesinde rekor sayıların yakalanmasına neden olmuştur. Bu arada yasalaşan "*Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve Bir Kanun Hükmünde Kararname-de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*" halk dilinde hortumcu diye tanımlanan kesimin takibi nedeniyle, ya da hangi yüksek fayda ve düşünceyle olursa olsun, bu metnin yasalaşması Türk hukukunun bir ayıbı olarak tarihe geçecektir. Çünkü gerekçesi ne olursa olsun, bu yasayla getirilen düzenlemeyle, özel ve kamu hukukunun temel ilkeleri yanında, uluslararası

sözleşmelerin güvence altına aldığı ve anayasaların koruduğu kişi hak ve özgürlükleri ihlal edilmiştir.

136. YIL
KONUŞMASI

Sayın Cumhurbaşkanım,

Genelde yargı, özelde idari yargıyla ilgili kimi tespit ve değerlendirmelerimi sizlerle paylaştıktan sonra, ülkemiz ve bulunduğumuz coğrafyada yaşanan olumsuzluklardan söz etmek istiyorum. Gerçi, yaşanan ülke ve dünya gerçekleri karşısında ulusal değerleri savunmanın, olası tehlikelere ve aymazlıklara vurgu yapmanın, belli çıkar çevrelerince tutuculukla nitelendirilmesine karşın, halkımıza olan tarihsel sorumluluğumuz gereği, bunları ortaya koymak ve yakın tehlikelere dikkat çekmek durumundayız.

Türkiye’de Cumhuriyetin “müjdesi”, Atatürk tarafından kaleme alınmış olup, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışına en yaşlı üye niteliğiyle başkanlık eden Sinop milletvekili Şerif Bey tarafından 23 Nisan 1920 Cuma günü öğleden sonra saat 13.45 de okunan şu cümlede saklıdır: “*Ulusumuzun iç ve dış tam bağımsızlık içinde kendi yazgısının sorumluluğunu doğrudan doğruya yüklenip kendisini yönetmeğe başladığını bütün cihana duyurarak, Büyük Millet Meclisi’ni açıyorum*”. Bu cümledeki, ulusun kendi kaderinin sorumluluğunu eline alıp kendi kendisini yönetmeğe başladığının bütün cihana ilan olunması ne demektir? Bu, çok açıktır: Bu sözler, artık Osmanlı Devleti’nin tarihe gömüldüğü ve Türk ulusunun kendi iradesini egemen kılarak yeni ve çağdaş değerler üzerine yükselen bir devletin temelini attığından başka bir anlam taşımaz. Bu devletin yapısı kurulduğu ilk günden itibaren “*Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı yani devrimci*” dir. Kuruluş günlerinin coşkusu ve heyecanıyla bu ilkeler üzerine oturtulan devlet yapımız, her geçen gün yörüngesinden uzaklaştırılmıştır.

Belirtilen bu yapı ve özellikleriyle, kendi coğrafyasının örnek modeli olan ülkemiz üzerinde, kimi iç ve dış saldırılar sürdürülmekte ulusal değerler birer birer yok edilmek isten-

mektedir. Yaşanan ağır iç ve dış borç baskıları altında, tamamen stand-by antlaşmalarıyla Dünya Bankası ve IMF reçetelerine teslim olan ülkenin ekonomi ve kamu yönetimi, ulusal çıkarlardan çok uluslar arası kuruluşların yönlendirmesiyle kararlar almaktadır. Bunun en acı örneği geçtiğimiz günlerde gazetelere yansıyan ve IMF'in birçok ulusal bankayı fona alması için BDDK'ya yazdığı talimat mektubudur.

Avrupa ile Asya arasında köprü görevi yanında, Slav hatta Uzakdoğu dünyalarını bütünleştirmiş, Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin egemenliği altındaki topraklarda barış içinde yaşamalarını sağlama geleneği sonucu, çağımızda akıl ve bilim öncülüğünde, İslam'la laik moderniteyi uzlaştırmış, bölgenin gelişen ve değişen ülkesi "*Çağdaş Türkiye Modeli*" ni kimi iç ve dış odaklar bir türlü içlerine sindiremediler. Belirli bir süredir kendilerine ikinci Cumhuriyetçi adı verilen bir kesim, Atatürk Cumhuriyeti'nin eskimiş, devrini tamamlamış gelişen ve değişen yurt ve dünya sorunları karşısında işlevini yitirmiş olduğundan bahisle, yeni bir Cumhuriyet'in kurulmasını istemektedirler. Buna gerekçe olarak da bu Cumhuriyet'in temelinde halkın tam desteği yokmuş, Cumhuriyet zorla, emirle tepeden inme kurulmuş, birçok halkın varlığı yok sayılmış, tekçi yapı tercih edilmiş denilmektedir. İçerden gelen bu sistemli ve örgütlü eleştiriler yanında, Türkiye'yi kendi yayılcı ve politik amaçlarına uygun biçimde kurgulamak isteyen dış güçler de, bu doğrultuda açık ve kapalı görüş ve düşüncelerini seslendirmektedirler.

Nitekim ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell "*yeşil kuşak*" teorisine uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni "*İslamî Cumhuriyet*" olarak tanımlamıştır. Bu konuda, ikinci derecede diplomatların tevilliyolu açıklamalarının ve düzeltmelerinin akıllı ve deneyimli bir politikacı olan Powell'in kişiliği ve yeteneği karşısında hiçbir anlamı bulunmamaktadır. Bu olayın en acı yanı, Laik Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin üst düzey yöneticilerinin bu haksız ve amaçlı nitelemeyi doğal karşılayarak "*Türkiye Müslüman bir ülke değil mi?*" diyebilmeleridir. Bu sözler ABD yetkililerinin Laik Türkiye Cumhuriyeti'ni "*İslami*" olarak nitelemelerinin nedenini açıklamaktadır. Bizdeki

numaracı Cumhuriyetçiler ve kimi yetkililerle, ABD Dışişleri bakanı sayın Powell şunu kesinlikle bilmeliler ki, bu Cumhuriyetin temelinde halkın tam desteğiyle oluşan Samsun çıkartması, Amasya, Erzurum ve Sivas kongreleriyle bütün dünyaya parmak ısırtan ve mazlum milletlere örnek olan emperyalistlere karşı verilen ulusal "*Kurtuluş Savaşı*" vardır.

Başka ülkelerde numaralı cumhuriyetler olabilir ya da kurulabilir ama Türkiye de Anadolu halkının alın teri, canı, kanı yanında, onurlu Türk kadınının duaları ve nasırlı elleri üzerinde yükselen birinci ve sonuncu cumhuriyet vardır ve büyük önderin sözlerinde anlamını bulduğu gibi "*sonsuz dek yaşayacaktır*". Bu gerçek herkes tarafından iyi biline.

Hemen yanı başımızda Irak ve Filistin'de ABD ve İsrail destekli işgal ve yok etme operasyonu dünyanın gözleri önünde acımasızca gerçekleştirilmekte, BM başta olmak üzere kimsenin sesi çıkmamaktadır. ABD ve yandaşlarının "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin temel kazılarını oluşturan bu eylemler sonucu bölgemiz kan gölüne dönmüştür. Irak çatışmalar sonucu yaşamlarını kaybeden sivillerin sayısı on bini, ABD başta olmak üzere onu destekleyen ülke askerlerinden yaşamlarını yitirenlerin sayısı ise binleri aşmıştır. Halkımız, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde birinci tezkereye karşı sağduyulu üyelerinin oylarıyla bu bataklığa sürüklenmekten kurtulmuştur.

Hangi amaçla, bunca masum insanın ölümüne göz yumulmaktadır? Irak'a gelirken söylenen barış, özgürlük ve demokrasi şarkıları yerini ağıt, gözyaşı, insanlık dışı akıl almaz işkence ve korkuya bırakmıştır. Bu tespitlere katılmayabilirsiniz. Bu son derece doğal, ayrıca günümüz değer yargıları karşısında, herkes özgür düşünme ve düşündüklerini açıkça ifade etme hakkına sahiptir. Bu hak ve özgürlük yanında iyi işleyen bir demokrasi tüm sorunlarımızın çözümünde tek çıkış yolumuzdur. Bu anlayışın sonucu olarak, kuşkusuz bu tespit ve değerlendirmelerin aksine düşünenler vardır ve de olacaktır. Benim önerim, ülkemizde ve bölgemizde son dö-

neplerde yaşananları alt alta sıralayarak yansız ve objektif bir değerlendirmeye akıl ve vicdan süzgecinden geçirmenizdir.

Sözlerimi bitirmeden önce şunu vurgulamak isterim. Ekonomiyi, maliyeyi, sanayiye, sağlığı, eğitimi, adaleti kısaca devlet çarkını bir biçimde düzene sokar sıkıntılarını giderebilirsiniz. Ama devleti oluşturan temel ilkeleri örseler, parçalar ve yerinden oynatırsanız, bir daha onları yerli yerine oturtmanız çok güç ya da imkânsız olabilir. Türkiye benzeri tehlikelerle karşı karşıya bırakılmakla, çağdaşlaşma hedefinden alıkonulmakta ve halkımızın güven, huzur ve refahla buluşması geciktirilmektedir. Tüm bu olumsuzluklara karşın, halkımızın büyük kesiminin demokrasiye, özgürlüğe, insan haklarına, çağdaş yaşama ve hukuk devletine olan inancı geleceğimizin güvencesini oluşturmaktadır. Halkımızla birlikte bütün sorunların üstesinden geleceğimize inancımız tamdır.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

**Danıştay'ın
137. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2005

Sayın Cumhurbaşkanım,

Danıştay'ın 137. Kuruluş Yıldönümü ve "*Danıştay ve İdari Yargı Günü*" nedeniyle düzenlenen toplantıyı onurlandıran sizi ve sayın konukları saygılarımla selamlıyorum.

"*Sav-savunma-karar*" bütünlüğüne ve birlikteliğine diğer yargı organlarımız gibi, titizlikle saygı gösteren Danıştay'ın, bu yıl da kürsüsünü savunmanın özgür sesine açmasını, yargı birlikteliği yönünden son derece anlamlı ve önemli bulduğumuzu vurgularken, başta Danıştay Başkanı sayın Ender Çetinkaya olmak üzere, Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin değerli mensuplarının bu özel günlerini kutlar, tüm meslektaşlarım adına başarı dilekleriyle saygılar sunarım.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı görevine seçildiğimiz 13 Mayıs 2001 gününden bu yana, bu mutlu gün nedeniyle dördüncü kez sizlere seslenme onurunu yaşıyorum. Geçen üç yılda olduğu gibi, bu yılda, bu kürsüden öncelikle "*idari yargı*" başta olmak üzere, genel olarak yargı ve meslek sorunları yanında, ağırlıklı olarak kimi temel ilke ve doğrularla, yurt sorunları hakkında tespit ve değerlendirmelerimi sizlerle paylaşmak istiyorum. Belirtmek isterim ki, geçen süreçte, dikkat çektiğimiz olumsuzluklar eksilmediği gibi, yurt ve meslek sorunlarında yeni ve karmaşık durumlarla karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin 43. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle 26 Nisan 2005 günü yaptığı konuşmada Başkan sayın

Mustafa Bumin, aynı konuya değinmiş ve "Otuz dokuz yıllık meslek hayatımda, üzümlere söylüyorum, tüm iktidarlar, süratli ve etkin biçimde faaliyet gösteren yargı yerine, ağır ve hantal çalışan, uyuşmazlıkları yıllar sonra karara bağlayan mahkemeleri yeğlemişlerdir," şeklindeki beyanlarıyla yargının karşı karşıya bulunduğu davranışı açık bir biçimde ortaya koymuştur. Yine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı sayın Ok, Yargıtay Başsavcılığı'nın 145. Onur Günü'nde kimi değerlendirmeleri yanında "... bu süreçte uyum adıyla Anayasa ve yasalarda yapılan değişiklikler kapsamına yargının bağımsızlığını örseleyen maddelerin alınmaması hem yargı camiasını hem de halkımızı üzümüştür," demek suretiyle bu yöndeki tespit ve eleştirilerimize katılmışlardır.

Çağdaş toplumlarda genel eğilim, insanları, eşit, özgür, saygın, güvenli ve geleceğe umutla bakan bir düzen kurmaya yöneliktir. Böyle bir düzen yaratabilme yolunun, toplum ve insanlar arasındaki ilişkilerde belirgin dengelerin kurulmasından geçtiği zamanla ortaya çıkmış, ancak bu dengeyi kurmak oldukça uzun bir süre almıştır. Bu bağlamda toplumda, yönetenler ile yönetilenler arasında adil biçimde oluşturulacak "hak ve görev dengesi", bireyin kimi egemenlik yetkilerini, yine o birey adına kullanmak üzere yönetenlere devretmeleri ve karşılığında siyasal, ekonomik ve sosyal haklarının güvenceye alınmasını istemeleri ile başlamıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda, çağdaş ve demokratik kurumlar oluşmuş ve belirli süreç içinde çağdaş toplumlarla birlikte anılır olmuşlardır. Başlangıçta daha çok yönetenlerin ağır bastığı bu dengede, günümüzde yönetilenler giderek etkinlik kazanmışlardır. Buna bağlı olarak ve özellikle çağdaş demokrasinin ürünü olan sivil toplum örgütleri şeklindeki yapılanmalar toplumda hızla gelişmeye başlamıştır. Bu yolla kurulan denge içinde hedeflenen, bireye temel hak ve özgürlüklerini hiçbir kısıtlama olmaksızın tanıyan, hukukun üstünlüğüne dayalı kurumsal yapı, "hukuk devleti"dir.

Günümüzde "hukuk devleti", saydam yönetimden daha ileri bir aşamaya ulaşmış ve sayın Prof. Dr. İl-Han Özyay'ın tanımıyla "gün ışığında yönetim"e dönüşümüştür.

Hukuk devletinin gerçekleşmesi, kaynağı ne olursa olsun, keyfi karar ve eylemlerin doğuracağı olası zararlara karşı bireyi ve demokratik kurumları koruyan bir sistemin toplumda süreklilik kazanıp yerleşmesiyle olabilir. Parlamentodan, dolayısıyla "halk"tan yönetme yetkisini alan siyasal iktidarın, sahip olduğu yetki ve güç bileşkesini, hukuku üstün kılarak, adil bir biçimde, toplumsal yarar için kullanması gerekir. Bu olgu, siyasal iktidarı elinde bulunduranları, hukuk devletinin içinde, bireyin ve kurumların hak ve özgürlüklerinin de bulunduğu bir "toplumsal barış" için var olduğu bilincine ulaştıracaktır. Bu anlamda hukuk devleti kavramının özünde, hukukun üstün kılınması, hak ve adalete saygı ve toplumsal güven duygusunun kurumlaşmış olması yatmaktadır. Kısaca "hukuk devleti" yönetilenlere hak ve özgürlükleri adına hukuksal güvenceler veren, uygar ve demokratik sistemin adıdır. Bütün bu değerlendirmelere ve kat edilen uzun yola karşın, bireyin yaşadığı toplumda saygın biçimde yer alması savaşımı, günümüzde de sürmektedir. Bir toplumda hukukun üstünlüğüne hizmet eden, özgür seçimlerle oluşan yasama organı, çok partili demokrasi, kuvvetler ayrılığı, yönetenlerin denetimi ne ölçüde önemli kavramlar ise, bireylerin dil, din, cinsiyet düşünce ve anlatım özgürlüğüne saygı duyulması, herkesin hiçbir ayrıcalık olmaksızın yasalar önünde eşit olması da yine bireyin ve toplumun gelişmesi bakımından o denli önemlidir. Hukukun üstünlüğüne dayalı, çoğulcu bir demokrasiyle yönetilmek ve insan haklarına saygılı olmak, uygar toplum olmanın "olmazsa olmaz" koşuludur.

Sayılan bu özellikleri ve nitelikleri yapısında taşıyan "hukuk devleti"ni oluşturan en temel unsur "yargı denetimi"dir. Başka bir anlatımla; sınırsız güç ve yetkiyi elinde bulunduran yasama ve yürütmeyi hukuka bağlı kılan güç, bağımsız yargıdır. Erkler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin temelini oluşturur. Anayasa Mahkemesi'nin bir yasayı, Danıştay'ın bir hükümet tasarrufunu iptal etmesi yasama ve yürütmeye müdahale ya da üstünlük olarak algılanmayıp, erkler ayrılığının doğal sonucu olarak kabul edilmelidir. Bu değerlendirme Anayasa'nın başlangıç bölümünde "kuvvetler

ayrımı"nın, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı (medeni bir iş bölümü ve iş birliği olduğu) üstünlüğün ancak Anayasa'da olduğu şeklinde vurgulanmıştır. Tarihsel gelişimi içerisinde parlamentolar, monarşi yönetiminde krala karşı mücadele sürecinde halkı temsil eden kurumlar olarak ortaya çıkmış ve özgürlük bekçiliği görevini üstlenmişlerdir. Anayasa mahkemeleri ise, yasama organının anayasal çerçevede görev yapmasını sağlamak amacıyla, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Batı'da kurulup yaygınlaşmıştır. Anayasa mahkemeleri, anayasal kurumlar arasında ki denge yanında özgürlüklerin korunması işlevini de üstlenerek, egemenliğin kullanılmasında en yetkili organlardan birisi haline gelmiştir. XXI. yy. başında anayasa ahkemeleri, demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez bir kurumu ve insan haklarının başlıca güvencesi olarak, erkler ayrılığının temel taşı oluşturmaktadır. Ülkemizde, Türkiye Büyük Millet Meclisi devletin, Anayasa Mahkemesi ise "*hukuk devletinin*" kurucu organıdır. Her iki kurumda özgürlük ve demokrasi adına vazgeçilmezdir. Yasama organı, yürütme organına ve bunu siyasal müdahalelerine karşı kendi özerkliğini korumalı, Anayasa Mahkemesi'nin bu yöndeki yargısal denetiminden asla rahatsızlık duymamalıdır. Bu bağlamda Türkiye'de erkler ayrılığı ve dengesinin korunması, başta yasama, yürütme ve yargı erklerinin en üst düzeyde temsilcilerinin özenle duyarlılığını, hatta görev sorumluluğunu gerekli kılmaktadır.

İdari yargı, devleti oluşturan erklerden "*yürütme ve onu bütünleyen idarenin*" eylem ve kararlarının hukuka uygunluğunu denetler, devlet yönetiminin hukuk içinde kalmasını sağlar. Bu yönüyle "*idari yargı*" yürütme ve idareyi temsil eden siyasal iktidarların en büyük güvencesidir. Çünkü yürütme ve idarenin kimi hukuk dışı eylem ve davranışlarını denetleyerek, onların hukuka uygun biçimde gerçekleşmesini sağlayan, yürütme ve idarenin hukuk içinde kalmasına yardımcı olan "*idari yargı*", bu yönüyle duyarlı bir siyasal iktidarın en güvenilir yol göstericisi durumundadır. Bu konu-

da, Amerikan Cumhurbaşkanı Thomas Jefferson'un yargı denetiminin önemine vurgu yapan *"yasaların dürüst ve erdemli yargıçlar eliyle uygulanması, bizi Anayasa'nın vermediği yetkileri kullanmak tehlikesine ve yanlıgisına karşı koruyacaktır,"* sözleri yargı denetiminin sadece yönetilenler için değil yönetenler için de bir güvence olduğunu ortaya koyan önemli ve anlamlı bir örnektir.

Sayın Cumhurbaşkanı,

Genelde yargının, özelde idari yargının, sorunlarının geçmişten günümüze hemen, hemen aynı noktalarda toplandığı görülmektedir. Bunları, yargılamanın ağır işlemesi sonucu adaletin gecikmesi, hukuk eğitiminin yetersizliği, yargıç, savcı ve adliye çalışanlarının işin önem ve konumuna uygun özlük haklarına sahip olmaması yanında kuşkusuz bunların hepsinden önemlisi, yargının kurumsal olarak bağımsızlığa kavuşamamış olması olarak sıralayabiliriz.

Yargı bağımsızlığı, Anayasa'nın 9, 138 ve 139. maddelerinde hiçbir duraksamaya ve yanlışı anlamaya neden olmayacak bir biçimde hüküm altına alınmış olmasına karşın, uygulamada yargı tam bağımsız değildir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği güne kadar; yargıç ve savcılar özlük işleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş devlet yapısı içinde kurumsallaştığı, geleneklerinin oluştuğu ve korunduğu tek partili dönemde *"Yargı erki; devletin, Anayasa'nın ve insan onurunun koruyucusudur,"* diyen büyük Atatürk ve *"O yargıçtır biz onun ayağına gideriz,"* diyebilen Adalet Bakanı büyük hukukçu ve devlet adamı Mahmut Esat Bozkurt zamanında, biraz da dönemin koşulları gereği, yargı bağımsızlığından yakınma olmamıştır. Ancak, 1950 yılında başlayan çok partili dönemdeki uygulamalar ile yargı bağımsızlığı tümenden zedelenmiş ve yargı politikasının etkisi altına girmiştir. Bu öyle bir noktaya gelmiştir ki, siyasal iktidar beğenmediği yargıçları *"görülen lüzum üzerine"*

gerekçesi ile ve bir gecede emekliye ayırmış, böylece yargıç güvencesini, yargı bağımsızlığını hiçe sayarak yetkilerini kötüye kullanabilmiştir. Yaşanan bu acı deneyimler nedeniyle 1961 Anayasası yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi adına oldukça ileri kurum ve kurallar getirmiştir. Bu kurumların başında, Yüksek Hakimler Kurulu ve Anayasa Mahkemesi gelmektedir. 1961 Anayasası'nın 143-144. maddelerinde yapılandırılan ve içinde tek bir siyasi üyenin bulunmadığı "*Yüksek Hakimler Kurulu*" yargı erkinin, yasama ve yürütme karşısında bağımsızlığını tam olarak sağlamaya yönelik olmuştur. Ancak, Yüksek Hakimler Kurulu'nun atama ve uygulamada tutumu yakınmalara neden olmuş bu yakınmalar sonucu, 1971 yılında Kurul'un yapısıyla ilgili olarak kimi değişiklikler yapılmış ve 1982 Anayasası'yla da tümünden kaldırılarak, tarih sayfalarındaki yerini almıştır. 1982 Anayasası'yla getirilen Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun mevcut yapısı, yargı bağımsızlığına aykırı olarak, siyasal iktidarların yargıya müdahalesine olanak sağlar niteliktedir. Siyasetin gölgesinin yargı üzerine düşmemesi için, adalet bakanı ve bakanlık müsteşarının kuruldan mutlaka ayrılması; Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlı bir teftiş kurulunun oluşturulması; bunun doğal sonucu olarak adalet bakanlarının yargıç ve savcılar hakkında re'sen soruşturma başlatma yetkisinin kaldırılması; mesleğe giriş sınavının mutlaka bu Kurul tarafından yapılmasının sağlanması ve hepsinden önemlisi özlük işlerinin tamamen Kurul'a bağlanması gereklidir. Bu düzenlemeler yapılmadığı sürece siyasetin yargı üzerindeki gölgesi kalkmayacaktır. Bu kanımız, Avrupa Birliği Komisyonu temsilcilerinin 2003 ve 2004 yılına ait "*Türkiye Cumhuriyeti'nde Yargı Sisteminin İşleyişi İstişare Ziyaret Raporları*"nda da açıkça paylaşılmaktadır. Yüksek yargı organlarının başkanları, HSYK üyeleri, yargıçlar, savcılar, barolar ve Türkiye Barolar Birliği temsilcilerinin görüş ve düşünceleri alınarak düzenlenen raporda; "... kurumsal ve işlevsel bakımdan yargı bağımsızlığının Türk yargı sisteminin-Türk adalet sisteminin bir özelliği olmadığı, Türk yargısının kabul edilemeyecek ölçüde Adalet Bakanlığı'nın siyasi iradesinin potansiyel etkisine maruz kaldığı ..." genel değer-

lendirmesinden sonra şu vurgular yapılmıştır. "... HSYK'da adalet bakanı ve müsteşarın yer alması hakimlerin mesleki gelecekleriyle ilgili tüm kararlar üzerinde yürütme lehine potansiyel bir etki meydana getirmektedir. -Yargı mesleğine tabi kimselerin Adalet Bakanlığı personeli tarafından mülakata tabi tutulması Adalet Bakanlığı lehine hakim adayları olarak seçilme veya seçilmeme konularında verilecek kararlar yönünden etkin bir nüfuz oluşturacak potansiyel güç meydana getirmiştir. - Hem yargıç adaylarının meslek öncesi eğitimlerinin içeriği, hem de hakim ve savcı adayları eğitim merkezinin idaresi Adalet Bakanlığı'na bağlıdır. -HSYK'nın idari işlerini yürütmek üzere kendisine bağlı bir sekretaryası yoktur. Aksine Kurul bu konuda tamamen Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü'nün idari desteğine bağlıdır. - Yargıçların mesleki kariyerleri Adalet Bakanlığı merkez teşkilatı içerisinde çalışan bakana bağlı sivil görevliler ve adalet müfettişlerince hazırlanan rapora göre değerlendirilmektedir. HSYK'nın üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi ve kurumların HSYK'nın seçecekleri üyeleri kendilerinin belirlemesi daha uygun olur." denilmiştir.

Bu tespitler karşısında; şu anda görev yapan dokuz bin yargıç ve savcıya ek olarak, 2005 Bütçe Kanunu'yla alınan dört bin yargıç ve savcı kadrosunun hangi kriterlere göre doldurulacağı ciddi endişe yaratmaktadır. Çünkü; çok yakın bir süre önce devletin üst düzey yetkililerinin siyasal iktidarın kendi dünya görüşüne uygun şekilde kadrolaştığı yolundaki uyarıları karşısında, önümüzdeki 25-30 yılın yargıç ve savcılarının seçileceği bu atamaların sağlıklı ve objektif olabileceği kuşkusuz bulunmaktadır. Mevcut sistemde ÖSYM'nin yapmış olduğu sınavlarda en yüksek puanlarla dereceye giren adayların mülakatta sınav kaybetmeleri bu kuşkuları artırmaktadır.

Yine yargıç ve savcılarının mesleki kariyerlerini bunun sonucu olarak da, mesleki geleceklerini doğrudan etkileyen raporları düzenleyen Adalet Bakanlığı müfettişleri doğrudan bakan tarafından atanmakta ve görevden alınmaktadır. Kısa bir süre önce yargıçların geleceğini belirleyecek yüz yeni müfettiş sayın Bakan'ın kişisel tasarrufları sonucu göreve alın-

mıştır. Sayın Bakan, ne kadar objektif olursa olsun bu işlem kurumsal olarak, yargı bağımsızlığıyla bağdaşmamaktadır.

Yargı için sıraladığımız bütün sorunlar, yargının bir bölümünü oluşturan “*idari yargı*” için de söz konusudur. “*İdari yargı*”ya özgü kimi tespit ve değerlendirmelerimizi de sizlerle paylaşmak istiyorum.

Öncelikle Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nda adli yargı mensubu üyeler çoğunlukta olduğundan, Kurul bünyesinde idari yargı mensuplarına ilişkin alınan kararlar kimi zaman haklı yakınmalara neden olmaktadır. İdari yargıyla doğrudan ilgili Kurul kararlarında, idari yargı mensubu üyelerin çoğunlukta olacağı bir yapının oluşturulmasının daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

İdari yargı denetiminin idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olduğu biçimindeki Anayasa’nın 125/1 maddesinde yer alan denetimin, yalın ama hukuka uygun biçimiyle yapılabilmesi için, bu denetime birçok önemli kısıtlama getiren Anayasa başta olmak üzere, yasalardaki değişikliklerin süratle yapılarak idari yargı önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Anayasa’nın 125/1. maddesindeki hükme karşın, bu gün ülkemizde “*idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine*” tabi olduğu söylenemez. Hukuk devletinin tüm kurum ve kurallarıyla gerçekleştirilmesi için öncelikle, idari yargı denetimine konulan bu ve benzeri kısıtlamalar, sınırlamalar hızla giderilmelidir.

“*Yargı denetimi bağımsızlığına sahip idari işlemler*”in mevcudiyeti, idarenin yargısal denetimini zayıflatan ve idari yargının etkinliğini azaltan bir olgudur. Bu nedenle yapılacak yasal değişikliklerle, idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetiminden geçmesinin önü açılmalıdır.

Geçtiğimiz yıllarda idari yargıyla ilgili olarak dikkat çektiğimiz ve vurgu yaptığımız sorunlar hakkında, köklü değişiklikler yapılmamış olmasına karşın, idari yargı adına iki önemli gelişme yaşanmıştır.

Bunlardan birincisi Haziran 2004'te çıkarılan ve Danıştay'ın yapısında önemli sayılabilecek değişiklikler yapan "Danıştay Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5183 sayılı Kanun" dur. Bu kanun değişikliğiyle;

1. Danıştay'da 13. Daire olarak bir daire daha kurulması ve bu yeni dairenin bağımsız üst kurulların görev alanına giren rekabet, enerji, telekom, bankacılık, sermaye piyasaları, özelleştirme, kamu ihaleleri, radyo-televizyon yayıncılığı gibi ekonomik işlere bakmakla görevli olması ve bu tür işlerin bunlara daha önce bakmakta olan 10. Daire'den alınması;

2. Öncesinde kamu görevlilerine soruşturma izni verilmesi veya verilmemesine karşı yapılan itirazlar gibi idari işlere bakan 2. Daire'nin dava dairesi haline getirilmesi ve kamu görevlilerine ilişkin davalara bakmasının öngörülmesi;

3. İdari Dava Daireleri Genel Kurulu ve Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun hem adlarının ve hem de yapılarının değişerek, bir yandan İdari Dava Daireleri Kurulu ve Vergi Dava Daireleri Kurulu adını almaları;

4. Diğer yandan ise bu kurulların artık dava dairelerinin tüm üyelerinden değil, dava daireleri başkanlarından ve ayrıca her dava dairesinden bir tür rotasyonla seçilecek üçer üye den oluşması ve böylece idari yargıya intikal etmiş davalarda son sözü söyleyen bu merciin üye sayısının azaltılması,

şeklinde düzenlemeler yapılmıştır.

Bu yasal değişiklikler sonucunda Danıştay'da toplam on üç daireden sadece biri (1. Daire) idari işlere, kalan on iki daire ise yargısal işlere bakmaktadırlar. Bunlardan dördü (3, 4, 7 ve 9. Daireler) vergi davalarına, sekizi ise (2, 5, 6, 8, 10, 11, 12 ve 13. Daireler) idari davalara ilişkin yargısal işlere bakmaktadırlar.

Danıştay'ın özellikle idari davalara ilişkin iş yükü dikkate alındığında iki yeni idari dava dairesi oluşturulması isabetli görünmektedir.

Öte yandan, idari ve vergi dava daireleri kurullarının daha etkin ve verimli çalışmalarını sağlamak için üye sayılarının azaltılması prensipte olumlu bir yaklaşım olarak görünmekle birlikte, kurulların daire başkanları ve her daireden üçer üyenin katılımıyla oluşması, üye sayısının azalmasına yönelik beklenen etkinliği sağlamayacaktır. Bu noktada gerçekten etkili olabilecek bir değişiklik yapılmak isteniyorsa bu sayının daha da azaltılması, örneğin; daire başkanları ve her daireden birer veya en fazla ikişer üye şeklinde düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

Bu değişiklikler sırasında, Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak görevlendirildiği konular daraltılarak, yerine temel kanunlarla ilgili kanun tasarılarının Danıştay incelemesine sunularak yasaların kanun tekniğine ve ülke hukuk gereksinmelerine uygun çıkması sağlanabilir, dolayısıyla, bu konudaki olumsuzlukların önüne geçilebilirdi.

İdari yargıya ilişkin olarak son dönemde diğer bir önemli gelişme ise, 2577 sayılı "İdari Yargılama Usulü" Kanunu ile ilgili yasa değişikliği hazırlıklarıdır.

Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan ve Danıştay temsilcileriyle bazı akademisyenlerin katıldığı bir komisyon tarafından hazırlanan yasa taslağı, genel olarak uygulamadaki bazı sorunların çözümünü kolaylaştıracak ve dolayısıyla yargılamayı hızlandırabilecek oldukça olumlu değişiklikler öngörmektedir. Bununla birlikte taslağın bazı hususlarda yaptığı düzenlemelerde deyim yerindeyse fazla çekingen davranıldığı ve bu alanda gerçek bir reform yapılması fırsatının kaçırıldığı izlenimi doğmaktadır. Örneğin; idari yargının mevcut yapılanmasındaki en önemli sorunlardan biri, ilk derece ile temyiz aşaması arasına gerçek anlamda "istinaf" aşamasının oluşturulamaması ve bu konuda bölge idare mahkemelerinin bir yandan çok sınırlı bir işleve sahip olması, diğer yandan ise bunların kararlarının temyiz merciince (Danıştay) denetlenememesi nedeniyle kendi içinde tutarlı olmayan ve sorun doğuran bir sistemin yaratılmış bulunmasıdır. Taslak bu konuda bazı mütevazı adımlar atmakla birlikte (örneğin; bölge

idare mahkemesi kararlarına karşı Danıştay Başsavcılığı'nın uygun görmesiyle Danıştay denetimi söz konusu olabilecektir), idare mahkemelerinin itiraz yoluyla bölge idare mahkemelerince denetlenecek kararları sadece biraz genişletilmekle yetinilmiş ve idare mahkemesi kararlarının büyük kısmının istinaf yoluna gitmeden doğrudan temyize/Danıştay'a gitmesi uygulaması devam ettirilmiştir. Oysa bu konuda gerçek bir reformdan söz edebilmek için, idare mahkemesinin tüm nihai kararları itiraz yoluyla bölge idare mahkemelerine gidebilmeli ve bölge idare mahkemesinin kararları için de Danıştay'ın iş yükünü artırmayacak mantıklı bir mekanizma/düzen oluşturularak, temyiz yoluyla Danıştay denetimi sağlanmalıdır. Böylece, Danıştay idari yargıda son sözü söyleyen ve içtihat yaratan bir konuma getirilmelidir.

Taslak ayrıca, bir kanun yolu olarak kayda değer bir işleve sahip olmayan ve Danıştay'ın iş yükünde önemli bir artışa neden olan "karar düzeltme" kurumu konusunda da yeni ve yeterli bir düzenleme getirememiştir. Adli yargıda usul yasalarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarıyla bağlantılı olarak "hak ihlali" durumunun tespiti halinde, bu durumu "yargılamanın yenilenmesi" sebebi sayan değişikliklere benzer şekilde İdari Yargılama Usul Kanunu'nda da değişiklikler yapılması yanında, ilk derece idare mahkemelerinin yurttaşların kolayca başvuracağı sayıya çıkarılması, idari işlem ve eylemlere karşı dava açma sürelerinin yeniden ve herkesin kolayca anlayabileceği biçimde düzenlenmesi, yine idari yargılamada ispat vasıtalarının genişletilmesi gibi konuların yeni düzenlemeyle göz önünde bulundurulması gerektiği kanısındayız.

Bu iki gelişme yanında "İdari Usul Kanunu" konusunda beklentilere yanıt verecek gerekli girişimler yapılmamıştır. Halbuki "İdari Usul Kanunu" ivedi olarak çıkarılmalı, idarenin nasıl davranması gerektiğinin standart kuralları gösterilmeli ve yönetilenlerin idari işlemler hakkında önceden bilgi sahibi olmaları ilkesine uygun düzenlemeler yapılarak, çıkacak uyuşmazlıkların yargı önüne gelmeden büyük oranda çözümlenmelerine olanak sağlanmalıdır.

Bütün bunların yanı sıra idari yargıda yaşanan en önemli olumsuzluklardan birisi de, verilen yargı kararlarının çoğu zaman idare tarafından uygulanmaması ya da kararların engellenmesi için her türlü girişimde bulunulması olgusudur. Anayasa'nın 129/4 ve İYUK'nun 28/4, 52. maddelerindeki amir hükümlere karşın, idari yargı kararları kimi zaman uygulanmamakta ve ciddi hak ihlallerine neden olmaktadır. Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarıyla bağdaşmayan bu konuda, kararların mutlaka uygulanmasını sağlayacak yeni yasal düzenlemeler yapılarak, idarenin sorumluluğunu artıran daha etkin yaptırımlar getirilmelidir.

Çeşitli nedenlerle dile getirdiğimiz, Danıştay tarafından iptal edilen düzenleyici işlemler başta olmak üzere, yurttaşları aydınlatacak önemli kararların *Resmi Gazete'*de yayınlanması, böylece ilgililerin bilgilendirilmesinin sağlanması yönündeki dileğimiz, Danıştay kararlarının web sayfasına aktarılmasıyla kısmen giderilmiştir. Çok az sayıda kararın yayınlandığı ve değişik kararların yayınlanmadığı bu uygulama kesinlikle yeterli değildir. Danıştay kararlarına ulaşmak hala çok zor ve sıkıntılı bir süreci içermektedir.

Yine, geçmiş yıllarda sözünü ettiğimiz konuların arasında yer alan, Danıştay ve idari yargı mahkemelerinin bina ve araç-gereç gereksinimleri konularında da olumlu bazı gelişmelerin olduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. İdari yargının tepe noktasını oluşturan Danıştay'ın içinde bulunduğu mekânın yetersizliğini çeşitli nedenlerle dile getirmiştik. Bu konuda hükümet yetkililerinin her türlü desteği vereceklerini ifade etmiş olmalarını çok önemli bir gelişme olarak kabul ediyoruz. Yeri gelmişken 59. Hükümet'in cezaevi ve adliye binalarının yapımı konusundaki başarı ve girişimlerini büyük bir mutlulukla izlediğimizi her adliye binası açılışında bu coşkuyu birlikte yaşadığımızı da bu vesileyle ifade etmek isterim.

İdari yargı konusunda her zaman dile getirdiğimiz en önemli sorun, kuşkusuz hukuk fakültesi öğrenimi görmemiş kişilerin yargıç ve savcı olabilmeleri sorunudur. İdari yargıç olarak atanabilmek için "*Programlarında hukuk veya hukuk bil-*

gisine yeterince yer veren," hükmü nedeniyle, hukuk fakültesi mezunu olma koşulu aranmadığından, çeşitli sosyal bilimler fakültelerinden mezun olanlar idari yargıç ve savcı olabilmektedirler. Hukuk eğitimi kalitesinin bile tartışma konusu edildiği günümüz Türkiye'sinde yetersiz ve sınırlı hukuk dersleriyle "hakim" kimliğinin kazandırılması ciddi sakıncalar doğurmaktadır. Bu gün toplam idari yargı içinde hukuk fakültesi mezunlarının yaklaşık %30 civarında olduğu ve kimi idare mahkemelerinde üç yargıçın da hukuk fakültesi mezunu olmadığı somut gerçeği karşısında sorunun önemi ve aceleliği ortadadır.

Konu hukuk eğitimine gelmişken çok kısa süre önce gerçekleştirilen olumlu bir girişimden söz etmek istiyorum. Adalet Bakanı sayın Cemil Çiçek ve YÖK Başkanı sayın Erdoğan Teziç 21 Nisan 2005 günü Danıştay, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi başkanları yanında 33 hukuk fakültesi dekanı ve bizlerle "*Hukuk Öğretimi*" konusunda çok yararlı bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantı ve daha sonra yapılacağını umduğum çalışmaların "*Hukuk Öğrenimi*" yönünden yeni ufuklar açacağına inancım tamdır.

İdari yargılama hukuku enstrümanlarının ve yargılama usulünün "*silahların eşitliği*" prensibine göre yeniden düzenlenmesi ve en önemlisi birey haklarının yürütme karşısında etkin koruma ilkelerinin ve savunma hakkının güçlendirilmesi gereklidir.

Bireylerin haklarının teminatı olan geçici yargısal koruma mekanizması "*yürütmenin durdurulması*" kurumu yeniden düzenlenmelidir.

İdari yargının "*re'sen yargılama*" yetkisini kısıtlama niteliğinde olan İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun m. 31. hükmü yeniden gözden geçirilmelidir.

İdari yargıda davaya asli müdahale olanağı sağlanmalıdır.

İdari işlem dosyası hakkında davacının tam ve zamanında bilgi sahibi olması hakkı sağlanarak, bu aşamada davacıya ayrıca yeni bir savunma hakkı tanınmalıdır.

İdari yargılama hukukunda uyuşmazlıkların görülmesi ve çözülmesinde yazılı yargılama usulü öngörülmüş olup, yargıç tarafından incelemenin dosyadaki evraklar üzerinden yapılacağı esas kabul edilmiştir. Bu durum yargılamanın "aleniyet" ilkesi göz önüne alınarak yeniden yapılandırılmaktadır.

İdari Yargılama Usulü Kanunu, yargılamanın "makul ve kabul edilebilir" bir süre içinde sonlandırılmasına yönelik olarak yeniden düzenlenmelidir. Bu noktada; ilk inceleme aşaması kaldırılmalıdır, dilekçe teatisi süreci yeniden formüle edilerek, replik-diplik aşamaları zorunlu olmaktan çıkarılmaktadır.

Danıştay savcılığı sadece düşünce bildiren ve usulü formaliteyi yerine getirmekten ibaret bir fonksiyon ifa eden görüntüsünden kurtarılmalıdır. Kamu yararının gerçekleştirilmesi için Danıştay Savcılığı Kurumu daha aktif hale getirilmelidir. Savcılık makamı, idari veya vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdiği kararlarda temyiz hakkına, temyiz incelemesi sonunda verilen kararlara karşı da genel kurullarda itiraz hakkına sahip olmalıdır.

Danıştay tetkik hakimlerinin Danıştay dava dairelerinde rotasyonla çalışmaları sağlanmalıdır. Bu suretle ileride Danıştay üyesi olmaları halinde veya yerel mahkemelere hakim olarak atandıklarında yeterli donanım ve bilgiye sahip olmaları mümkün olabilecektir.

İdari yargıda duruşma ilk derece mahkemelerinde taraflardan birinin isteği üzerine yapıldığı halde, temyiz ve itirazlarda tarafların istemine ve Danıştay veya ilgili Bölge İdare Mahkemesi'nin kararına bağlıdır. Temyiz ve itiraz hallerinde de duruşma istekleri, ilk derece mahkemelerinde olduğu gibi duruşma yapılabilmesi için yeterli sayılmalıdır.

Yine duruşmalarda taraflar yalnız dinlenilmekte, ayrıca tutanak tutulmamaktadır. Bu eksikliğin de giderilerek özellikle, keşif, bilirkişi incelemesi, delil tespiti, işlem dosyasının getirilmesi taleplerinin tutanağa geçirilmesi daha uygun olacaktır. İdari yargıda tanık ve bilirkişilerin huzurda dinlenmesi ve anlatımların tutanaklara geçirilmesi olanağı sağlanmalıdır.

Bütün bunların dışında, bazı uyuşmazlıkların öncelikle bağımsız, teminatlı ve uzman yüksek kurullar aracılığıyla yarı yargısal usullerle çözümlenmesi yöntemleri getirilmelidir. Bu bağlamda, idari uyuşmazlıkların çözümünde yargılama dışı usullerden dahili inceleme, uzlaştırma, arabuluculuk, müzakere ve tahkim usulleri yanında, işlevi itibariyle idareyle vatandaşları uzlaştıran gerçek anlamda bağımsız ombudsman kurumlarının da hukukumuzda kazandırılmasıyla, uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu, mahkemelerin dışında; fakat, hukuk kurallarına uygun bir süreçte çözülmesi sağlanacaktır.

İdari yargılamada bunlar gerçekleştirildiği takdirde ana hedef olan "*adil yargılanma hakkı*"nı gerçekleştirebilmek daha kolay olacaktır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 22. Dönem'de çıkardığı yasalar ve bu yasaların oluşturacağı hukuki düzenle ilgili çok ciddi kaygılar taşıdığımızı bilgilerinize arz etmek isterim.

Bu dönemde temel yasalar dahil yüzlerce yasa çıkarılmış ya da bir çok temel yasada torba tabir edilen kanunlarla önemli değişiklikler yapılmıştır. Çıkarılan yasalar yanında, yapılan yasa değişikliklerinin zorunlu bulunup bulunmadığı, Anayasa ve hukukun genel ilkeleriyle uyum sağlayıp sağlamadığı, yasa tekniğine uygun olup olmadığı, ya da toplumsal yarar içerip içermediği yeterince tartışılmadan yasama faaliyetine girildiği anlaşılmaktadır. Bu tespit ve değerlendirmemizi bu dönemdeki veto edilen yasa sayısının fazlalığı doğrulamaktadır.

Toplumsal tabanda çoğunluk desteğine sahip olmamasına karşın, yasama organında çoğunluk gücüne sahip olan siyasi iktidar, yasalarda yaptığı ve yapmaya giriştiği değişikliklerle kendini adeta toplumu yeniden şekillendirme konularında asli kurucu unsur olarak kabul etmektedir. Siyasi geçmişi çok kısa olan iktidarın bu özelliği yanında, tüm yasaları Başbakanlık adına süzgeçten geçiren en yetkili bürokratin yaklaşımına kamuoyunda var olan kuşku nedeniyle, hukuk sistemini tümünden değiştirecek bu anlayış ve girişimleri son derece yanlış ve tehlikeli bulmaktayız. Kendisini asli kurucu unsur olarak algılayan iktidarın kaldırdığı ve yeniden kurmaya çalıştığı hukuk düzeni, iktidarın gerçek sahibi olan ulusun büyük çoğunluğunun istek ve beklentilerine uygun mudur? Bu sorunun yanıtı alınmadan, ortak tavırlar belirlenmeden, toplumsal konsensüs sağlanmadan yapılan değişiklikler zaman içinde büyük sorunlar yaratacak ve aynı yöntemlerle gelecek iktidarlardan tarafından yeni değişikliklere muhatap olacaktır.

Hızlı ve aceleci bir yöntemle yapılan yasa değişikliklerinin önemli bir sakıncası da, yeni yasalarla ömrünü tamamlayarak yürürlükten kaldırılan yasalara yönelik birikimin işe yaramaz hale geldiği, yargının bir anlamda her şeye sil baştan başlamak durumuna sokulmasında görülmektedir.

Bu eleştiriler yanında, AB Komisyonu İlerleme Raporu'na endeksli olarak çıkarılan kimi yasalarla demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, hukuk devleti ilke ve kavramları bakımından önemli kazanımlar elde edilmiştir. Yasalarda hüküm altına alınan bu kurum ve kavramlar yeterince özüm-senmediği ve benimsenmediği için uygulamada ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

Bu dönemde çıkarılan yasalarla ilgili değerlendirmelerimizi zaman zaman kamuoyu ile paylaştık, karşı görüş ve düşüncelerimizi Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri başta olmak üzere tüm ilgililere ilettik, burada ben sadece "Bölge Adliye Mahkemeleri", "Ceza Kanunu" ve "Ceza Muhake-

mesi Kanunu" ile ilgili çalışmalarımız hakkında kısa bilgiler arz edeceğim.

Durağan yasalar, sürekli değişen toplumun gereksinmelerini karşılamak ve onlara hukuki çözümler üretmek için zaman, zaman değiştirilmekte ya da yerini yeni yasalara bırakmaktadır. Kuşkusuz yasa koyucu bu dengeyi çok iyi korumalı toplumsal düzeni sağlayan hukuksal balansa dikkat etmelidir. Aksi takdirde, toplumda düzen ve istikrar sorunu yaşanır.

Kuruluşuna baştan beri karşı olduğumuz "Bölge Adliye Mahkemeleri", genel olarak "İstinaf" diye adlandırılan mahkemelerinin göreve başlamasıyla çok ciddi sorunlar yaşanacaktır. Kurumsal sorunların yanında, mevcut yargıç açığı, deneyimli personel yokluğu ve bina, araç-gereç eksikliği sorunları katlayacaktır. Bu fiziki imkansızlıklar yanında, mahkemelerin kuruluşuna olanak veren yasadaki kimi düzenlemeler, beklenenin aksine yargılamayı hızlandırmayacak, yargılamanın daha da uzamasına neden olacaktır. Çok büyük bir yanılğı olarak yargıdaki sorunların çözümü "istinaf"ta aranmaktadır. Oysa iktidarı, muhalefeti, merkezi yönetimi, yerel yönetimleri, çeşitli kurum ve kuruluşlarıyla Türkiye'de siyasi ve idari yöneticilerin yanında onların oy depoları ve siyasi çıkar ortakları kimi vatandaşların, ganimetçi, kayırmacı ve karşıt kişi anlayış ve husumetinden, nüfus artışı ve bunun uzantıları toplumsal çözümlerden kaynaklı bireylerin birbirleriyle ve yönetimle olan bozuk ilişkilerinin sonucu artan dava sayısının asıl sebeplerini gideremeyince "istinaf" yegane çare olarak sunulmaktadır. Yargıtay'da iş azalması ve bunun sonucu kısmi bir rahatlama beklentisi yanında, başta yargılama sürelerinin uzaması veya her derecede bir öncekinin zıttı kararların çıkması ve bunun getireceği uygulama karmaşası endişesi yaşanmaktadır. Nitekim bu endişeleri taşıyan, sayın Yargıtay Başkanı ve aynı dönemde seçilerek göreve başlayan Ceza ve Hukuk Genel Kurul Başkanları yasanın uygulamasının bir süre daha ertelenmesini önermişlerdir.

Bir toplumun çağdaşlık düzeyi ceza yargılamasında uyguladığı ceza yöntemi ve ceza yasası hükümlerine göre ölçülmekte, insan haklarını hiçe sayan ilkel ceza normları uygulayan toplumlar, ne denli zengin ve ekonomik yönden güçlü olurlarsa olsunlar "çağdışı"lık suçlamasına hedef olmaktadır. Bu nedenle, Türk Ceza Kanunu, temel kanunların en önemlisi olup bireyi, toplumu ve devletin tüm kesimlerini yakından ilgilendirmektedir. 1926 yılında kabul edilen Türk Ceza Kanunu geçen süre içinde altmış sekiz kez önemli değişikliklere uğramasına karşın, yıllardır yeni bir ceza yasası arayışı ve onun sonucu olarak yasa çalışmaları aralıksız olarak sürdürülmüştür. Türkiye Barolar Birliği olarak, geçmişten günümüze sürdürülen ceza yasası çalışmalarına her aşamada katkı sunduk ve toplumumuzun çağdaş bir ceza yasasına kavuşturulması uğraşına hep destek verdik. Ancak, bunu yaparken evrensel hukuk normları, modern ceza politikaları ve uygulamadan gelen sorunlar adına yapıcı, yönlendirici kimi eleştiri ve endişelerimizi de her fırsatta dile getirdik. 13 Mayıs 2004 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderilen yasa tasarısı, 12 Ekim 2004 günü kabul edilmiştir. "*Yasalaşan bu tasarı metni beklentilere yanıt verecek nitelikte midir?*" sorusuna, doğrusu "*evet*" yanıtını vermek mümkün olamamaktadır. Çünkü ceza hukuku alanında çok önemli isimlerin oluşturduğu büyük bir kesim bu tasarı için "*Kanunlaşmaması gereken bir tasarı*" olarak bakmıştır. Nitekim yasalaştıktan sonra yaşanan süreç bu düşünceleri doğrulamış yoğun eleştiriler karşısında yasanın yürürlük tarihi 1 Haziran 2005'e ertelenmiştir. Bu erteleme dahi yasaların, yasalaşma sürecinde yeterince tartışılmadığı ve irdelenmediğinin göstergesidir. Kaldı ki bu ertelemenin de yeterli olmadığı tartışmaların hala sürdürüldüğü görülmektedir.

Anayasa'da, uyum yasalarında ve Anayasa'nın 90. maddesinde son yapılan değişiklikle ulusal mevzuat arasında sayılması gerekli uluslararası sözleşmelerde düzenlenen "*adil yargılanma hakkı*"nın gerçekleşmesini sağlayan ceza yargılama yöntemidir.

Bilim adamlarının ortak görüşleri Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "*reform*" etiketini taşıyabilecek niteliklere sahip bulunmadığı, ancak önemli yenilikler içerdiği şeklindedir.

Kişi hakları bakımından yakalama, tutuklama, dinleme, arama gibi önemli değişiklikler hakkında kolluk güçleri tarafından öne sürülen itirazlara ve gerekçelere katılmak mümkün değildir. Bu konudaki aşırı kötü kullanmaların mümkün olduğu dönemlerde de suç sayısında ciddi artışlar olduğu göz önüne alınırsa, bu kanunla vatandaşa sağlanan hakların "*asayiş*" ile doğrudan ilgisini bulabilmek mümkün değildir.

Ceza Muhakemesi Kanunu "*adil yargılanma hakkı*"nın gerçekleşmesi bağlamında büyük önemi olan savunma ile iddia-yı eşit koşullarda hizmet verecek olanakları sağlayamamıştır.

Söz Ceza Muhakemesi Kanunu'na gelmişken güncel bir gelişmeyi savunma hakkının özüne aykırı olduğuna dikkat çekerek bilgilerinize sunmak istiyorum. Hükümet'in bu kez "*tasarı*" şeklinde değil de üç AKP Milletvekili'ne imzalatıp "*teklif*" olarak 3 Mayıs 2005 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu CMK'nın 35 maddesinin değiştirilmesini hedefleyen "*gizli tasarı*"nın 24. maddesiyle savunma hakkına müdahale edilmekte barolar devreden çıkarılmak istenmektedir.

Yapılması düşünülen değişiklikle: örgütlü suç işlediği, suç delillerini yok edip gizlediği, suçluyu kayırdığı, cezaevine yasak eşya soktuğu, cezaevinde hak kullanımını ve beslenmeyi engellediği iddiasıyla hakkında "*soruşturma*" açılan avukatın bu iddialarla ilgili şüpheli, sanık veya hükümlünün savunmasından yasaklanabilmesi olanağı getirilmekte bu yapılırken de avukatın meslek kuruluşu tümüyle dışarıda tutulmaktadır.

Bir avukatın hangi koşullarda meslekten yasaklanabileceği Avukatlık Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bunları yok sayarak avukatı doğrudan sadece soyut bir iddia üzerine açılacak soruşturma ile mesleğini yapamaz şüpheli, sanık ya da hükümlüyü

de istediği avukatı yetkilendiremez konuma getirmek savunma hakkını önemsemeyen bir anlayışın eseridir.

Böyle bir düzenlemeye gerek yoktur. Bugün suç işlediği meslek kurallarına aykırı davrandığı kanıtlanan avukatlar hakkında hak ettikleri cezalar mahkemeler ve barolarımız tarafından verilmektedir.

Yasalarla ilgili son sözü TÜBİTAK Kanunu Tasarısı'yla noktalamak istiyorum. Bir ülkede bilimsel gelişmenin en temel koşulu hiç kuşkusuz bilimsel özerkliğin ödünsüz korunmasıdır. Bunun için bilimsel özerklik siyasal iktidarların bilime müdahale oluşturabilecek tercihlerine karşı özenle korunmalıdır. Bu nedenle, TÜBİTAK Kanun Tasarısı'nın, özellikle bilim kurulunun oluşumunda siyasal iktidarlara özerk yapıyı güdüm altına alabilme olanağı tanıyan hükmünü (m. 4) ülkemizin bilimsel gelişmesini engelleyici nitelikte görmekteyiz.

Sayın Cumhurbaşkanı,

Genelde yargı, özelde idari yargı ve hukuk düzenimizle ilgili kimi tespit ve değerlendirmelerimi sizlerle paylaştıktan sonra, ülkemiz ve bulunduğumuz coğrafyada yaşanan olumsuzluklardan söz etmek istiyorum. Yaşanan ülke ve dünya gerçekleri karşısında ulusal değerleri savunmanın, olası tehlikelere ve aymazlıklara vurgu yapmanın, belli çıkar çevrelerince tutuculukla, paranoya ile nitelendirilmesine karşın, halkımıza olan tarihsel sorumluluğumuz yanında, aydın ve hukukçu kimliğimizin gereği olarak bunları yılmadan, usanmadan korkusuzca ortaya koymak ve yakın tehlikelere dikkat çekmek durumundayız.

Bu gün ülkemiz, iç ve dış sorunlar bakımından tarihinin en kritik, en sıkıntılı dönemini yaşamaktadır. Ulusal anlamda yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlar yanında, uluslararası ilişkilerde de ülkemizin ve bölgemizin coğrafyasını etkileyecek çok ciddi olaylarla karşı karşıyayız.

3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra, büyük çoğunlukla iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin oluşturduğu 58 ve

59. Hükümetler, tek parti iktidarının sağladığı olanaklar ve 57. Hükümet'ten devraldıkları IMF odaklı ekonomik programlara sıkı sıkıya bağlılıkları sonucunda, sermaye, piyasa, mali rakam ve endekslerde kimi başarılı sonuçlar almalarına karşın, yatırımların durması, piyasaların hareketsizliği ve özellikle artan işsizlik nedeniyle ülke insanı büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Ekonomideki dışa bağımlılık ve belirsizlik yanında, kamu yönetimi ve siyasal anlayış bakımından da çok ilginç bir süreç yaşamaktayız. Laiklik, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi çağcıl değerler üzerine kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin bu nitelikleri tartışmaya açılmaktadır.

Bu düşünce ve yaklaşım yurt içinde, Cumhuriyet'in ilanından bu yana "*din ve vicdan özgürlüğü*" maskesi altında yönlendirilen samimi dindar vatandaşlarımız arasında yarı başarılar bulabildiği gibi, yurt dışında da "*yeşil kuşak*", "*ılımlı İslam*" ve "*Büyük Ortadoğu Projesi*" peşinde koşanlardan destek bulmuştur ve bulmaktadır.

1 Nisan 2005 günlü "*Laiklik karşıtlarının ülkemizde güçlenme ortamı buldukları, yandaş sayılarını ve imkanlarını artırdıkları, bunların doğal sonucu olarak devlete sızdıkları bir gerçektir ...*" sözleriyle günlük yaşamın dinselleştirilmesi yönündeki anti laik girişimlere dikkat çeken Yargıtay Başsavcısı sayın Nuri Ok'un bu açıklamalarından sonra, ayrı konuda Cumhurbaşkanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı ve son olarak 26 Nisan 2005 tarihinde de Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'ndan çok net tespit ve uyarılar gelmiştir.

Türkiye Barolar Birliği olarak yıllardır vurgu yaptığımız bu konularda peş peşe yapılan açıklama ve tespitlerin geç kalınmış, doğal tepkiler olduğunu söylemekle yetiniyoruz.

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde gelinen nokta tüm olumsuzluklarına karşın umut vericidir. Çünkü bilindiği gibi 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde Türkiye 3 Ekim 2005 günü müzakere masasına davet edilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'ın inanarak ya da politik düşünce ve yaklaşımlarla da olsa yaptığı çok doğru bir tespit var; "*Türkiye'deki, Türk halkının, Türk insanının onuruna düşkün bir ulus olduğu gerçeğidir.*"

Ulusal ve uluslararası ilişkilerimizde bu kimliğimizden, bu özelliğimizden asla ödün verilmemelidir. Özellikle, ülkemiz, halkımız ve insanımız için yeni bir dönemin başlangıcını oluşturacak müzakere sürecinin bu anlayışla sürdürülmesi gerektiğine inanmaktayız. AB'ye tam üyelik uğruna her isteneni yapan, her ödünü veren, yanlış bir yaklaşım yerine, kendine saygısı ve güveni olan her taraf devlet gibi, her şeyden önce halkımızın çıkarlarını düşünmeli istenenleri tartmalı, yanlışları belirtip doğruları sununa kadar savunmalıyız. Kanımızca AB'ye sağlıklı, saygın ve eşit koşullarla girişin yolu ve yöntemi bu olmalıdır.

11 Eylül 2001 günü Dünya Ticaret Merkezi'ni rota tutan uçakların menzile varmalarından bu yana, dünyadaki hukuk algılayışı, özgürlük ve güvenlik kavramlarını bir diğerinin seçeneği olarak somutlaştırdı. Demokratik bir hukuk devleti içinde, insan haklarına saygılı özgürlükler ortamının yeterince güvenli olamayacağı tartışması kimilerinin "*hukukun gücü*" yerine "*gücün hukukunu*" düşünmelerine ve yaşama geçirmelerine neden oldu. Bu anlayış giderek en temel insan hakkı olan yaşama hakkının ihlal edilmesine gerekçe oldu ve coğrafyamızda yaşanan kimi insanlık dışı uygulamalara zemin hazırladı. Kısaca dünya, bu yeni evresinde, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere, tüm uluslararası kuruluşlarda hukuku bir ölçüde göz ardı ederek çifte standartların yoğun yaşandığı ve güçlünün egemenliğinin hukuka yeğlendiği yeni bir kurgu içine girmiştir. Kuşkusuz bu yeni kurguyu, bu yeni anlayışı zorlayan, onu reddeden, ona karşı direnç gösteren, sesini yükselten güçlü bir talepte uluslardan yükselmemiş, bunun sonucu, uluslararası ilişkilerde "*hukukun gücü*" değil "*gücün hukuku*" egemen olmuştur.

Hukukun bir yana bırakılarak, "*gücün hukukunun*" egemenliğine tanık olduğumuz bir uygulamada, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün savunucusu olduğunu dilinden düşürmeyen, İsviçre'nin Zürih Kanton Savcılığı'nın Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu hakkında başlattığı hukuk tanımaz soruşturmadır. Sayın Halaçoğlu'nun tarihi belge ve gerçeklere dayalı olarak savunduğu "*soykırım*

iddiası asılsızdır” bilimsel görüşü nedeniyle, Aralık 2004’te kabul edilen ve hiçbir hukuki dayanağı olmayan “*Ermeni soykırımının inkarının suç olması*” kararı gereği, karşı karşıya kaldığı fiili ve hukuki durum uygar dünya adına yüz kızartan bir olgudur. Halaçoğlu’nun bilimsel kimliği ve başında bulunduğu kurumun niteliği dikkate alınırca, politik temelli hukuksal görünümlü bu kararın aslında Türk ulusunu ve Türkiye Cumhuriyeti’ni hedeflediği çok açıktır. Çünkü İsviçre’nin bu uygulaması yanında, şu ana kadar 15 devlet “*zorunlu göçtehcir*” kararını meclislerinden geçirerek “*24 Nisan 1915 tarihini Ermeni soykırımı*” olarak tanımıştır. Bu gelişmeler son derece tehlikeli olup, Türkiye’den tazminat ve toprak taleplerine yönelik girişimlerin ilk adımını oluşturmaktadır. Türkiye Barolar Birliği olarak, tarihi gerçekleri tartışmak ve uluslararası hukuku uygulamak yerine, doğruluğu kanıtlanmamış tarihsel bir sorun hakkında siyasi amaçlarla karar verilmesini, hukuk dışı, adaletsiz ve haksız bir uygulama olarak niteliyor ve şiddetle kınıyoruz.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

**Danıştay'ın
138. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2006

Sayın Cumhurbaşkanım,

Danıştay'ımızın 138. kuruluş yıldönümü nedeniyle kutlanan "İdari Yargı Günü"nde sizlere bir kez daha seslenmenin onuruyla saygılarımı sunuyorum. Danıştay başta olmak üzere, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri, vergi mahkemelerinde zor ve çetin koşullarda "idari yargı" görevini yürüten yargıç, savcı ve tüm çalışanları gönülden kutluyor, başarılar diliyorum.

Ayrıca kısa süre önce saygın ve başarılı bir yargıçlık dönemini onurla tamamlayarak emekli olan Danıştay Başkanı sayın Ender Çetinkaya'ya huzurlu, sağlıklı ve mutlu bir emeklilik yaşamı diliyor, idari yargıya bunca yıl yaptığı üstün hizmetlerden dolayı teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum. Çekişmeli bir secimden sonra Danıştay Başkanlığı'na seçilen ve üslendiği bu görevi de önceki görevleri gibi başarıyla sürdüreceğine inandığım sayın Sumru Çörtoğlu'nu da kutluyor, başarılar diliyorum. Yine bu yıl içinde emekli olan Danıştay üyeleri başta olmak üzere, idare mahkemeleri başkan ve üyeleri ile idari yargı kadrolarındaki tüm hakimlere, kanun sözcülerine, tetkik hakimlerine ve çalışanlarına da güzel, mutlu, huzurlu ve sağlıklı bir yaşam dileklerimi iletiyorum.

İdari yargı, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme ve örgütlü devlet yönetimi karşısında, çoğunlukta örgütsüz bireyin haklarına yönelik hak ihlalleri karşısında, sağlıklı bir denge kuran ve bireylerin haksızlığa uğramasını engelleyen anayasal bir güçtür.

Ülkemizde bu yargısal güç, 10 Mayıs 1868 yılından itibaren çeşitli evreler geçirerek 138 yıldır Danıştay tarafından kullanılmaktadır. Bu özellikleriyle Danıştay'ımız kimi za-

man yapılan haksız ve dayanaksız eleştirilere karşın, devletin Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini onurla yaşamış köklü, saygın ve anıtlamış bir anayasal kuruluş olarak, Cumhuriyetin kazanımlarının ve laik hukuk düzeninin en büyük gücü ve güvencesi olmuştur.

6 Temmuz 1927 gün ve 669 sayılı Kanun ile üçü idari, biri dava dairesi olmak üzere dört daire ile Cumhuriyet döneminde çağdaş bir yapı ve anlayışla göreve başlayan Danıştay, 1961 yılına kadar Başbakanlığa bağlı olmasına karşın, o dönemlerde dahi merkezi yönetimin etkisinde kalmayan bağımsız bir yargı kuruluşu olarak görev yapmış ve çalışanları hiçbir zaman merkezi yönetim hiyerarşisi içinde yer almamıştır. 1961 Anayasası'nda "Yüksek Mahkemeler" bölümünde yer alan Danıştay, ilk kez yüksek mahkeme olarak nitelendirilmiş; kuruluşu, işleyişi, yargılama yöntemleri ve mensuplarının tüm özlük işleri "mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçlık güvencesi" ilkelerine göre düzenlenmiştir. Bu dönemin en belirgin özelliği, örnek bir hukuk düzeni ve anlayışı içinde içtihat oluşturma işlemini yerine getiren ve daireler arasında işbirliği ve dolayısıyla içtihat birliğinin gelişmesine neden olan "Dava Daireleri Kurulu" nun kurulmuş olmasıdır.

İdari yargı alanında en büyük değişiklik, 60'lı yıllardan itibaren istenen ve desteklenen alt idari mahkemelerin kurulması beklentisi 12 Eylül 1980 sonrası olağanüstü yönetimin Danıştay kurumuna tepkisi ve tasfiye girişimlerinin de etkisiyle, idari yargıyı adli yargıya benzetme çalışmalarına hız verilmiş ve mevcut yapı gerçekleştirilmiştir. Bugün idari yargı HUMK'nın bazı uygulanabilir nitelikte olan hükümleri dışında tamamen idari yargılama usulü çerçevesinde kendine özgü kuralların uygulandığı tam bağımsız bir yargılamaya kavuşmayı beklemektedir. Her alanda olduğu gibi, idari yargı alanında da 1961 Anayasası ile sağlanan parlak dönem, 1971 yılından itibaren Anayasa ve yasalarda yapılan değişikliklerle idari yargının görev alanının daraltılması yoluna gidilmiştir. Özellikle 1982 Anayasası birçok önemli konuda tesis edilen idari işlemleri yargı denetimi dışında bırakmıştır. Bu durum ise tüm kural ve kurumlarıyla işleyen hukuk

devleti ile asla bağdaşmaz. Ülkemiz en kısa sürede bu hukuk ayıbından kurtulmalı ve bir hukuk devletinin olmazsa olmaz koşulu olan, tüm idari işlemlerin yargı denetiminden geçmesi olanağı sağlanmalıdır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Genelde Türk yargısının, özelde ise idari yargının sorunları, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı'na seçildiğim gündен¹ bu yana, her gün daha fazla yoğunlaşmakta ve karmaşıklaşmaktadır. Sorunun temelden çözümü bakımından siyasi iktidarlar gereken köklü değişimleri yapmamakta, işin özüne ilişkin siyasi iradeyi bir türlü ortaya koymamaktadırlar. Ortaya çıkan tablo ve yaşanan olumsuzluklar, sadece bu günkü siyasi iktidara özgü bir davranış olmayıp, bu konuda sorumluluk almış tüm iktidarların ortak davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenceli yargıç ve bağımsız yargı, siyasal iktidarlar için özlenen bir hedef olmamıştır. Bunun sonucu olarak, yargı için söylenenlerle gerçekleşenler hep farklı olmuştur. Özellikle idari yargının güçlenmesi ve her işlem ve tasarrufun idari yargı denetiminden geçmesi, siyasal iktidarları memnun etmemekte ve hoşnutsuzluklarını her fırsatta ortaya koymaktan çekinmemektedirler. Çünkü genelde günbürlük politikalar üreten siyasi iktidarlar, yargı bağımsızlığı, yargıç güvencesi ve doğal olarak hukuk devleti gibi uzun vadeli ve sabırlı yatırımlar gerektirecek konulara hep uzak durmuşlar ve daha çok kendi politikalarını destekleyeceklerini sandıkları alanlara yatırım yapmışlardır. Buna karşın, yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti söylemlerini dillerinden hiç düşürmemişlerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen bütçeler titiz bir biçimde incelendiğinde bu acı gerçek net bir biçimde gözlenmektedir. Bu yaklaşım, yani bağımsız yargı ve güvenceli yargıç kurumuna uzak

¹ Av. Özdemir Özok, 13 Mayıs 2001 tarihinde Türkiye Barolar Birliği başkanlığı'na seçilmiştir.

durmak, bu kurumu her fırsatta eleştirmek, onu hak ettiği kona-
numa getirmemek, uzun süreli siyasal, sosyal ve ekonomik
istikrarı yakalamamıza engel olmuştur.

Burada üzülererek belirtmem gerekir ki, zaman zaman
yargı erki içinde de temel fikir ayrılıkları yaşanmakta ve en
önemlisi bu tartışmalar hukuk devleti kavramına uzak duran
siyasal iktidarlar bakımından bulunmaz bir fırsat yaratmak-
tadır. Özellikle geçen adli yıl açılış törenlerinden sonra iki
yüksek mahkememiz arasında yaşanan gerilim ve tartışmalar
hafızalardan kolay kolay silinmeyecek niteliktedir.

Genelde hak, hukuk, adalet ve hakkaniyet kavramlarına
kendi siyasi pencerelerinden bakan, partililerinin ve yandaş-
larının adli sicil bilgileri yanında suç iddia ve isnatlarını gör-
mezden gelen, partili milletvekilini her türlü eleştiriye karşı
koşulsuz olarak korumayı ilke edinen bir politik anlayışın
egemen olduğu siyasal yaşamımızda yargıç güvencesine ve
yargı bağımsızlığına kavuşmamız hep hayal olarak kalacak-
tır. Bu bağlamda milletvekilliği göreviyle ilgisi bulunmayan
konu ve eylemlerde milletvekilliği dokunulmazlığının bir im-
tiyaz haline dönüşmesi de bizleri çok rahatsız etmektedir. 22.
Yasama Dönemi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ulaşan
209 fezleke arasında zimmet, nitelikli dolandırıcılık, ihaleye
fesat karıştırma gibi milletvekilliği ile bağdaşmayacak çok
ağır suç dosyaları dikkat çekmektedir.

Bu genel tavrın yanında *"kişiye özel"* yasalar çıkarılması
ya da siyasal iktidarın bazı konulara kişisel çıkarları ön plana
alarak yaklaşması ve bu konuda yasaların yürürlüğe konul-
mak istenmesi, sayın Cumhurbaşkanı'nın uyarı niteliğindeki
geri göndermelerine karşı direnilmesi dikkat çekmektedir.

Şimdi hemen *"hiç mi beklenen ve gerekli özelliklerde olmayan
yasa çıkmamaktadır?"* denilecektir. Ayrıca belki de yaptığımız
bu tespit ve değerlendirmenin ön yargı ile yapıldığı ileri sü-
rülebilecektir. Ama hemen üzülererek ifade etmek istiyorum ki,
siyasal irade bir yasa çıkardığında kendi özel beklentisi ya-
nında, diyet borcu duyduğu kişi ya da kurumlara karşı bir
vefanın izlerine rastlanmaktadır. Asla hak, hukuk, adalet,

hakkaniyet kavramları ve bunların olmazsa olmaz koşulu olan, yargıç güvencesi, yargı bağımsızlığı ve tüm kurum ve kavramlarıyla işleyen bir hukuk devleti öncelikli tercih olmamaktadır. Aksi olsa, yargıdan bu denli şikayet edilmez, çıkarılan yasaların büyük çoğunluğu veto edilmez, Anayasa Mahkemesi'nden geri dönmez, yasalar asla kişi ya da kişilere özgü hükümler taşımazdı.

Diğer yandan, aşağıda ayrıntılı olarak sunacağım gibi, Avrupa Birliği müktesebatı nedeniyle kimi çağdaş içerikli yasalar içe sindirilmese de yasalaştırılmaktadır. Bu yasalar gerekli duygu, duyarlılık ve emek katılmadan biçimsel olarak yasalaştığı için, uygulamada da istenen sonuçlar alınmamaktadır. Bizce siyasal iktidarların inançlı hedefi, amacı, ödünsüz ve koşulsuz olarak, "...demokratik, laik ve sosyal hukuk devletinin gerekleri doğrultusunda; evrensel hukukta kabul edilen temel ilkelere dayanmak suretiyle, adaletli bir hukuk düzeni oluşturup, toplumumuza her alanda masrafsız, hızlı, isabeti, etkin, güvenli yargı ve adalet hizmetleri sunmak..." olmalıdır. Bunun dışındaki her türlü yaklaşım, sorunların daha da büyümesine neden olacaktır. Kişisel olarak çağdaş ve uygar devlet olgularını benimsememiş, demokrasiyi, insan haklarını, hukukun üstünlüğü ilkelerini içselleştirememiş ve tüm kurum ve kurallarıyla işleyen hukuk devletini hedeflememiş kişilerin, evrensel anlamda yargıç güvencesi ve yargı bağımsızlığını gerçekleştirmelerine olanak yoktur. Çıkan bazı yasaların uygulama sorunlarıyla ilgili olarak görüştüğümüz, kimi üst düzey siyasi iktidar yetkilileri, kimi üst düzey yasama organı mensupları ve kimi üst düzey bürokrasi temsilcilerinden aldığımız yanıtlar, bizi karamsarlığa itmektedir.

Eleştirilerimiz karşısında sergilenen davranışlar işimizin çok da zor olduğunu göstermektedir.

Özelikle son günlerde birçok kesimin farklı yaklaştığı, siyasal iktidarın eski içtenliğinden uzaklaştığı Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri bağlamında birçok önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bilindiği gibi 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye tanınan tam üye adaylığı statüsünden sonra, yargı ve adalet

hizmetleri başta olmak üzere, hukuk sistemimizde önemli iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Çoğunluğu 59. hükümet zamanında olmak üzere 57 ve 58. hükümetler zamanında çok önemli değişim içeren yasalar çıkarılmıştır. Bu bağlamda yargının etkinliğini artırmak amacıyla uzmanlık mahkemeleri kurulmuş; savunma hakkı konusunda gerekli yasal düzenlemeler çerçevesinde önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Bizim idari ve mali özerklik gibi konularda çekincelerimiz bulunan Adalet Akademisi kurulmuş; hakim ve savcıların uluslararası hukuk ve insan hakları konusunda eğitimi ve bilgilendirilmesi konusuna ağırlık verilmiş; *Devlet Güvenlik Mahkemeleri* kaldırılmış; *Bölge Adliye Mahkemeleri Kanunu* çıkarılmış; *Tebliğat Kanunu*'nda önemli değişiklikler yapılmış; *Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği* yasadaki değişikliklere paralel olarak yeniden düzenlenmiş; *Çocuk Koruma Kanunu* kabul edilmiş; *Türk Ticaret Kanunu*'nda, deniz ticaret hukuku ile ilgili davalara bakmak üzere uzmanlaşmış, *deniz ihtisas mahkemelerinin kurulmasına* olanak verecek biçimde düzenlemeler yapılmış; "*aile mahkemeleri*"ne ilişkin mevzuatta değişiklik yapılarak, çocuk ceza hukuku ve vesayet hukuku davaları gibi, doğrudan aile hukuku ile ilgili olmayan bazı konuların bu mahkemelerin görev ve yetki alanından çıkarılması sağlanmış; *Adli Yardım Yönetmeliği* çıkarılmış; 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda değişiklik yapan 5101 sayılı Kanun kabul edilmiş; 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu kabul edilmiş; ve Türk ceza hukukunu yeniden şekillendirecek olan Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu yasalaşarak yürürlüğe girmiştir.

Bir kısmını hatırlattığım benzeri düzenleme ve değişiklikler, tamamen Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesi ve doğrultusunda yapılan düzenlemeler ve çıkarılan yasalardır. Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasında yapılan değişikliğin ülke demokrasisi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü kurum ve kavramları bakımından devrim niteliğindedir. Bilindiği gibi bu değişikliklerle uluslar arası sözleşme ve belgelerin iç hukuk kuralı, iç hukuk normu gibi hüküm ifade etmelerine yasal olanak sağlanmış olmaktadır. Kuşkusuz çoğu önemli

hükümler içermesine karşın, yeterli alt yapı oluşturulmadan ve iyice tartışılıp, içselleştirilmeden, alelacele sırf Avrupa Birliği müktesebatı hedeflenerek çıkarılan yasaların uygulamalarında çok ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

Şimdi önümüzdeki günlerde yine Avrupa Birliği'nin, Türk hukuk sisteminde gerçekleştirilecek yapısal hukuk reformları ve uygulamaları sürecinde, "Katılım Ortaklığı Belgesi" doğrultusunda hazırlayıp, 9 Kasım 2005 günü açıkladığı "İlerleme Raporu"nda kısa vadede yerine getirilmesi gereken öncelikler sıralanmıştır. Bunlar incelendiğinde temel hak ve özgürlüklerle yakından ilgili olan kimi kurum ve kavramlar öne çıkmaktadır. Bizce Türk hukuku ve yargı sistemi yanında, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü kavramları yönünden de son derece önemli ve yararlı olacağına inandığımız bu değişikliklerin, gerekli alt yapı oluşturularak süratle yasalaştırılması ve yaşama geçirilmesi gereklidir. İlerleme Raporu'nda altı çizilen konular ve başlıklar şu şekilde sıralanmıştır:

İşkence ve Kötü Muamelelerin Engellenmesi: Bu noktada, Türkiye'nin işkence ve kötü muameleye sıfır tolerans politikası izlemesi yanında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde yapılması gerekenleri yapması ve en önemlisi Avrupa Birliği'nin bu husustaki önerilerini dikkate alması hatırlatılmıştır.

Adalet Erişim: Bu konuda yasal destek ve nitelikli tercüme hizmetleri, avukatla görüşebilme ve yakınların haberdar edilmesini isteme hakkı gibi etkin savunma olanaklarının yasal güvencelere kavuşturulması istenmiştir.

İfade ve Basın Özgürlüğü: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına paralel olarak, şiddet içermeyen düşüncelerini ifade ettikleri için hapse atılanların durumları göz önünde bulundurularak yeni yasal düzenlemeler önerilmektedir.

Dernekler Kanunu: Derneklerle ilgili olarak, dernek kurma ve barışçıl amaçlarla toplanma özgürlüğü doğrultusunda,

yeni bir yasal düzenleme yapılması istenmekte, ayrıca özellikle Müslüman olmayan azınlıkların durumuna açıklık getirecek biçimde tüm derneklerin AB standartlarına uygun hale getirilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır.

Kadın Hakları: Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'nun ailenin korunmasıyla ilgili hükümlerinde kadın haklarıyla ilgili yeni ve çağdaş düzenlemeler öngörülmektedir.

Sendikal Haklar: Tüm çalışanlara toplu sözleşme hakkının verilmesi gibi konular başta olmak üzere, iş hukukuna özgü mevcut sendikal hakların AB yüksek standartlarına çekilmesi öngörülmektedir.

Belirtilen temel konu başlıkları yanında İlerleme Raporu'nda; suç soruşturma yöntemleri ile ceza soruşturması ve kovuşturmalarında adli tıp hizmetlerinin daha yaygınlaştırılması yanında kapsamının iyileştirilmesi, mevcut kolluk güçleri arasında işbirliği ve koordinasyonu artırmaya yönelik olarak yeni adımların atılması, Avrupa Birliği'nin en üst düzeydeki uygulamaları çizgisinde suçların önlenmesi amacıyla yönelik olarak kolluk güçlerinin risk analiz ve performans göstergelerine ilişkin istatistiklerin çıkarılması çalışmalarının iyileştirilmesi ve Avrupa Konseyi düzenlemeleri çevresinde bir ulusal polis etik yasası çıkarılması ve de tüm bu önerilerin yanı sıra, Türkiye'den organize suç örgütlerinin gerçekleştirdiği suç tiplerine (terörizm-kara paranın aklanması-uyuşturucu maddeler ticareti-insan ticareti-kaçakçılık) karşı ulusal stratejilerini geliştirmesi istenmiştir. Yukarıda da belirttiğim gibi, bizce çağdaş ve uygar bir devlette olması doğal olan bu yasal düzenlemeler ve değişiklikleri, yüksek meclisimizin ne kadar üyesi benimsemekte, istemekte ve içselleştirmektedir. Belki de yakın zamanda AB-Türkiye ilişkileri nedeniyle bu konuların bir çoğu, belirli şekil ve süreçlerden geçerek yasalaşacaktır. Bu yasalar da daha öncekilerde olduğu gibi, AB'ye uyum adı altında hızlı bir şekilde, yeterince tartışılmadan, yeterince incelenmeden ve gerekli alt yapılar oluşturulmadan yasalaştığı takdirde içinden çıkılmaz sorunları da beraberinde getire-

cektir. Çünkü çok daha önceden hatırlatmamıza karşın, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yeterli inceleme ve araştırma yapılmadan gerçekleştirilen değişikliklerle "*Zorunlu Müdafî/vekil*" uygulamasının kapsamı genişletilmiş, ancak ayrılan ödenek miktarı aynı kalmıştır. Bunun sonucu olarak uygulamada çok büyük sorunlar ve sıkıntılar yaşanmış, tüm iyi niyetli girişimlerimize karşın sorun henüz çözülememiştir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Ülkemizde uzun süredir özellikle 57. hükümet döneminde bu güne kadar çıkarılan ve çoğunluğu Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri dayatmasından kaynaklandığı için yeterince olgunlaşmadan, özümsemeden ve içselleştirilmeden yapılan düzenlemelerin yasallaşması sonucu bir anlamda Türk hukukunun yerleşik sistemi büyük çapta alabora olmuştur. Buna en somut örnek olarak Türk ceza hukukunu gösterebiliriz. Yılların uygulaması sonucu oluşan ve artık bir anlamda iktibas edilen ceza yasasından çok farklı yeni bir ceza anlayışını yansıtan ve yapılan değişikliklerle de orijinalinden tamamen uzaklaşmış ceza yasası ve onun oluşturduğu ceza hukuku uygulamadan kaldırılmıştır. Yaklaşık bir yıllık süre içinde yasayla ilgili uygulama farklılıkları ve yakınmalar hala sürüp gitmektedir. Ceza Kanunu ve ceza hukuku kadar olmasa da Türk Medeni Kanunu ve onun oluşturduğu Türk medeni hukuku içinde bu eleştirilerimizi yineleyebiliriz. Özellikle aile mahkemeleri uygulamalarından ve henüz yeterince uygulanmamasına karşın yeni mal rejimlerinden dolayı ciddi yakınmalar gelmektedir.

Tüm dileğimiz çalışmaları sürdürülen, Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu gibi Türk hukuk sistemini doğrudan ilgilendirilecek yasalarda aynı hataların yapılmamasıdır. Her üç yasa çalışmalarına Türkiye Barolar Birliği olarak başından beri katılarak gerekli katkıları sunmaya çalışıyoruz. Özetle yasa koyucunun; ülke koşullarını da dikkate alarak, Anayasa, uluslararası sözleşmeler ve evrensel hukuk ilkelerine uygun, adaletli bir hukuk sis-

temini hedefleyen yasalar çıkarması gereklidir. Son dönemlerde yasa çalışmaları sırasında yaşanan ve sözünü ettiğim olumsuzluklara ve yapısal kimi eksikliklere ve her kesimden haklı haksız bunca eleştirilere karşın görevini sürdüren adliye mensuplarına ve onların temsil ettiği yargı erkine büyük haksızlık yapılmaktadır. Uygulamalarda yaptığımız tespit ve gözlemler sonucu, yargıyı ayakta tutmak için büyük bir özveri ile çalışan Türk yargı erkinin özverili temsilcileri olan yargıçları, savcılarını ve adliye çalışanlarının büyük kesimini içtenlikle kutlamamız gerekmektedir.

Bunca sorun ve sıkıntıya karşın; Türkiye Cumhuriyeti'nde yargı organının, güçler ayrılığı ilkesine göre, kaynağını doğrudan Anayasa'dan alan demokratik bir erk olarak şekillenmesi; mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi gibi anayasal güvenceler altında çalışan Türk yargı düzenine dahil belirli yargı alanlarında yerleşik ve saygın bir kurumsal yapının oluşmuş bulunması; her türlü hukuk ihlallerine karşı bütün yasa yollarının işletilmesini mümkün kılan bir yargısal denetim mekanizması niteliği taşıması yargı sistemimizin tartışılmaz gücünü ve etkinliğini oluşturmaktadır.

İşte Anayasa'dan ve yasalardan kaynaklanan bu güç ve etkinliği mutlak surette artırmak ve tüm toplumun güvencesi olarak yaşama geçirmek hukuk devleti olmanın temel koşuludur.

Ülkemizde sorun yargı erkinin Anayasa'dan kaynaklanan güç ve etkinliğini yeterli ölçüde kullanamamasından doğmaktadır. Bunun çeşitli nedenleri vardır.

Öncelikle yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi Anayasa'da düzenlenmiş olmasına karşın, yine Anayasa'da yer alan hükümlerle zayıflatılmıştır. Bu konudaki eleştiriler yıllardır ısrarla dillendirilmekte, ancak köklü ve temel iyileştirmeler yapılamamaktadır. Kuşkusuz yargı erkinin verimli, düzenli, etkin ve güvenli bir biçimde işlemesi, sadece yargı mensuplarının sorunu değildir. Yargı mensuplarıyla birlikte, başta yürütme erki ve siyasi iktidar olmak üzere, yasama or-

ganı, yazılı ve görsel basın kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve ülkenin tüm yurttaşlarına büyük görevler düşmektedir. Toplumdaki her kesimin, hepimizin güvencesi olan yargının üzerine titremesi, ona gölge düşürecek her türlü eylem, söylem ve davranıştan özenle kaçınması gereklidir.

Yargıçların bağımsız ve yansız olmalarının iki temel koşulu bulunmaktadır. Bunlar nesnel/kurumsal koşullar ile öznel koşullardır. Nesnel/kurumsal koşullar, yargıcın yansız ve bağımsız görev yapabilmesinde yargı teşkilatı içerisindeki güvence boyutlarını oluşturmaktadır. Öznel koşullar ise, yargıcın kişisel anlamda önyargısız ve tarafsız olması ile ilgilidir. Tüm bu kurum ve kavramlar yargıçların keyfi davranmaları için değil, adına karar verdikleri halkın "*adil yargılanma hakkı*"nı güvence altına almak için getirilmişlerdir. Yargıçların en ufak bir dış veya iç etkinin adaleti bozacağı konusunda sağlam bir bilince ve yargının bağımsız ve yansız işlemesi konusunda da üstün bir mesleki duyarlılığa sahip olmaları ve buna göre hüküm tesis etmeleri gereklidir. Bu duyarlılığın bulunmadığı, azaldığı veya yok olduğu zamanlar yargıyı yaşamının güvencesi olarak gören halkta yargıya, dolayısıyla hak ve adalete karşı güvensizlikler oluşur.

Yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi, yargıca tanınmış bir imtiyaz olmayıp hizmetin gereği ve vatandaşın güven kaynağıdır.

Bu nedenle, başta siyasal iktidarlar olmak üzere, yasama ve yürütmenin tüm temsilcilerine büyük sorumluluklar düşmektedir.

Yasama organının özellikle yargıya intikal etmiş olaylardaki bazı uygulamaları ciddi karışıklıklara neden olmaktadır. Susurluk ve Şemdinli olaylarında yargıya intikal etmiş konularda Meclis araştırması yolunun işletilmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Bilindiği gibi "*Meclis araştırması*" Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgi edinme araçlarından birisi olarak Anayasa'nun 100. maddesinde düzenlenmiştir. Meclis araştırmasının ama-

cı, yasama organının görevi içine giren belirli bir konuda bilgi edinme gereksinimini gidermektir. Genel olarak meclis araştırmasının üç ayrı türü olduğu söylenebilir. Birincisi, yasama organının herhangi bir konuyu yasayla düzenlemeden önce bilgi edinme, inceleme yapma faaliyeti olarak tanımlanabilecek "*yasama araştırması*"dır. İkincisi, yasama organının yürütme organı üzerinde sahip olduğu denetim yetkisini etkin bir şekilde kullanabilmek için bilgi edinmesi olarak tanımlanabilecek "*siyasal araştırma*"dır. Üçüncüsü ise yasama organının yargısal nitelikli yetkilere sahip olması halinde, bu yetkileri kullanırken yaptığı inceleme, ya da araştırmaya "*yargısal araştırma*" ya da "*yargısal soruşturma*" denir. Bizim Anayasa'mız ayrıntıya ve ayrıma girmeden ve öncelikle hükümet çalışmalarını denetleme amacıyla, Başbakan ve bakanlar hakkında yapılacak meclis soruşturmasını düzenlenmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında Şemdinli'de meydana gelen olayları araştırmaya yönelik Meclis Araştırma Komisyonu'nun kuruluş ve çalışma yöntemleri Anayasa'nın düzenleme amacına aykırıdır. Çünkü Meclis Araştırma Komisyonu'nun çalışma yöntemi ve raporuna bakıldığında araştırmanın, hükümetin siyasi denetimine yönelik olmaktan çok, belli bir olayın sorumlularının ortaya çıkarılmasına yönelik olduğu görülmektedir. Dahası, Meclis bu araştırmayı hükümetin denetlenmesine yönelik bir faaliyet olmaktan çıkararak ve hatta anayasal sınırları da aşar biçimde faillerin/sorumluların belirlenmesini de bir kenara bırakarak, kurumsal sorumlulukların ortaya konmasına yönelik bir faaliyet haline getirmiş görünmektedir. Bu durumda ise, Meclis Araştırma Komisyonu hükümeti denetleme aracı olmaktan çıkarılarak, yarı yargısal bir kisve altında hükümetin siyasal duruşunu güçlendirecek bir araç olarak kullanılmıştır.

Yasama meclisinin Anayasa Mahkemesi kurumuna ve verdiği kararlara karşı sergilediği yaklaşımlar kesinlikle hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmaz.

Yürütmenin idari yargı başta olmak üzere yargıdan sürekli yakınması ve verilen mahkeme kararlarını uygulama-

ması ya da uygulama konusunda ağırdan alması son derece vahim bir durumdur.

138. YIL
KONUŞMASI

Sayın Cumhurbaşkanım,

Yargının etkin, doğru, verimli ve güvenli işleyebilmesi yanında yargının demokratikleşmesi konusunda halkın haber alma hakkının güvencesi olan yazılı ve görsel basının da çok önemli sorumlulukları ve görevleri vardır.

Zaman zaman ağır eleştirilere muhatap olmasına karşın bugün ülkemizde *"iyi ki basın var"*, demekteyiz. Çünkü hepimizin bildiği gibi birçok gizli kalmış olay ve eylem basının irdelemesi ve araştırması sonucu yargıya intikal etmektedir. Halka karşı böylesi önemli görevi olan basının da ödevini yaparken bazı ilkelere uyması gerekir. Özellikle Anayasa'da düzenlenen *"masumiyet karinesi"*ne aykırı biçimde, yargı kararı ile suçluluğu sabit olmayan kimseleri suçlu ilan etmesi sonucu bir anlamda yargısız infaz yapılması *"lekelenmeme hakkı"*nın ihlalidir. Kişilerin çok kutsal olan özel yaşamlarının hiçbir kural tanımadan genele taşınması gibi olaylar da hukuk devletiyle bağdaşmaz. Basının herhangi bir adli ve yargısal konuda yorum yapmadan, gerçeğe uygun bir biçimde halkı bilgilendirmesi, yargının düzgün, bağımsız ve yansız biçimde işlemesi için çok önemlidir.

Kuşkusuz yoğun bir iş yükü altında ezilen yargıdan her sorunu çözmelerini beklemek büyük haksızlık olur. Bu bağlamda, demokratik bir hukuk düzeninde, sivil toplum örgütlerine de yargının etkin, doğru, verimli ve güvenli işlemesi konusunda büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Aynı topraklarda ve aynı ülkede yaşayan, aynı havayı teneffüs eden kişiler olarak, kirlenmenin her boyutu bizleri de doğru- dan etkileyecektir. Bu nedenle etkili ve olumlu yargı iklimini bozacak her türlü davranıştan özenle kaçınmak başta olmak üzere, sivil toplum örgütlerinin kendi üyelerini hak, adalet, demokrasi, insan hakları, yargıç güvencesi ve yargı bağımsız-

lığı kavramları yanında, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti konularında bilinçlendirmesi gereklidir.

Tüm bunların yanında, yargının etkin, doğru, verimli ve güvenli işlemesi yurttaşların hak, adalet, yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü ve hukuk devletine yaklaşımı ve algılamasıyla da doğrudan ilgilidir. Yargının doğru, hızlı, güvenli ve adil işlemediği yönündeki karı ve düşünce, yurttaşların hukuk dışı hak arama yollarına başvurmalarının gerekçesi olur ki bu da o toplum için kaos demektir.

Devletimiz, toplumumuz, insanımız için bu denli önemli olan yargı erkinin önündeki engellerin hızla kaldırılması için siyasal iktidarlar sözde değil, kurumu ayağa kaldıracak özde düzenlemeler yapmalıdır. Her fırsatta yinelenen bu konulardan bir kaçını sizlerle paylaşmak istiyorum.

- Yargının ve yargılamanın ana sorunu olan, hukuk eğitimi ve öğretimi yeniden masaya yatırılmalı ve köklü düzenlemeler yapılarak bugünkü verimsiz konumundan uzaklaştırılmalıdır.

- Yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi ilkelerini tam ve kusursuz bir biçimde yaşama geçirecek anayasal ve yasal değişikliklerin hızla yapılarak yargıyı kendine özgü kuralları işletebilecek konuma kavuşturmak gerekmektedir.

- Devletin çatısını oluşturan yasama, yürütme ve yargı erklerine eşit olanaklar sağlanmalı, özellikle devletin temelini oluşturan yargıya önemine ve konumuna uygun ek destekler verilmelidir.

- Adalet ve yargı hizmetleri alanında gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, yargı etiğini düzenleyen yasanın öncelikle çıkarılması da gereklidir.

Genelde yargı için söylediklerimiz idari yargı içinde geçerli olmakla birlikte, idari yargıya özgü sorunları da geçmiş yıllarda olduğu gibi yine sizlerle paylaşmak istiyorum. Geçen yıldan bu yana idari yargının sıralanan sorunlarından hemen hemen çoğu bu yılda varlığını koruduğu gibi yeni sorunlar da eklenmiştir.

- Geçmiş yıllardan günümüze kadar defalarca dile getirilen Danıştay binası ile ilgili olarak yeni bir gelişme olmamıştır.

- İdari uyuşmazlıkların azaltılması açısından büyük önem taşıyan Genel İdari Usul Kanunu'nun henüz çıkarılmamış olması önemli bir sorun oluşturmaktadır.

- Yine idari başvuru sürecinde etkin rolleri olan, başta kamu denetçisi (ombudsman) olmak üzere, hakem heyetleri, arabuluculuk ve uzlaştırma kurulları gibi yargı dışı alana özgü alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına olanak sağlayacak yasal düzenlemeler yapılamamıştır.

• İdari yargıda, bölge idare mahkemelerinin mevcut görev ve işleyiş durumu itibariyle, istinaf mahkemeleri niteliği ve işlevine kavuşturulamamış olması Danıştay'ın iş yükünü artırdığı gibi idari davalarda yargılama süresini de uzatmaktadır.

• Yine her yıl dillendirdiğimiz gibi, idari yargı organlarının yürütmeyi durdurma kararı verebilmelerini zorlaştırıcı anayasal ve yasal koşulların mevcudiyeti, güçlü idareye karşı kişilerin yargısal korumasını zayıflatmaktadır.

• Danıştay ve idare mahkemelerinde dava açma süresi altmış gün olduğu halde, vergi mahkemelerinde dava sürelerinin otuz gün olarak kalması, kişilerin hak kaybına neden olmaktadır.

• Ayrıca İdari Yargılama Usulü Kanunu ile 1603 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu'nda yer alan usulü sürelerle ilişkin düzenleme farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklarında giderilmesi gerekmektedir.

- Tüm bunların yanı sıra, kimi yargıç meslektaşlarımızın gönül koymasına karşın, idari yargıda hukuk fakültesi mezunu olmayanlara yargıçlık olanağı verilmemeli, Danıştay savcılığı sadece düşünce bildiren ve usulü formaliteyi yerine getirmekten ibaret bir fonksiyon ifa eden görüntüsünden kurtarılmalı,

Danıştay tetkik hakimlerinin Danıştay dava dairelerinde rotasyonla çalışmalarının sağlanması yanında, Danıştay 1. Dairesi ile İdari İşler Kurulu'nun kararlarında veya işlerinde görüşleri yer almalı,

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 18. maddesine göre taraflar duruşma sırasında sadece dinlenilmekle yetinilmemeli, ayrıca tutanakta tutulmalı,

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20. maddesinin 3. fıkrası yeniden düzenlenmeli, gizli olduğu kaydı ile bilgi ve belgeler Danıştay'a veya mahkemeye verilmeli,

Danıştay veya mahkeme incelediği bilgi ve belgelerin gizli kalmasına karar verirse veya aksi kanatta varırsa ona göre işlem yapılmalıdır.

- Genelde yargının özelde idari yargının en önemli sorunu, kuşkusuz yargı kararlarının yürütme tarafından uygulanmaması sorunudur. Anayasa'nın 138. maddesi yargı kararlarının uygulanmasının geciktirilmesini dahi yasaklamıştır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28. maddesinde ise; "*Danıştay, bölge idare ve idare mahkemeleriyle, vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur,*" denilmektedir. Yine yasa bu sürenin, kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemeyeceğini de hükme bağlamıştır. Bu amir hükümlere karşın, idari yargı kararları kimi zaman uygulanmamakta ve ciddi hak ihlallerine neden olunmaktadır.

- İdari yargı alanında en önemli sorunlardan birisi de bazı idari işlemlerin yargı denetimi dışında bırakılmasıyla yaşanmaktadır. Anayasa'nın 125. maddesinde "*idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*" denildikten sonra Anayasa'nın diğer maddelerinde idari yargı yolunu kapatan veya kısıtlayan çeşitli hükümlere yer verilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Cumhurbaşkanı'nın tek başına yapacağı işlemler, Yüksek Askeri Şura kararları, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim,

seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir, uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılmaz, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı yoluna başvurulamaz, Yüksek hakem kurulu kararları aleyhine yargı yoluna başvurulamaz, sayılan bu idari işlemlerin yargı denetiminden geçmemiş olması kesinlikle hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

Bu noktada, Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun Van Cumhuriyet Savcısı'nu meslekten ihraç etmesi, kurul kararlarının yargı denetiminden geçmesi ve savcılık kurumu hakkında yapılan kimi tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır.

Belirli bir yerdeki mahkemelerde görev yapan savcılar tek bir savcılık makamı oluştururlar.

Buna "*savcıların birliği*" ve "*bölünmezliği*" demek mümkündür. Savcılar açısından bu hiyerarşi il başsavcılarında bitmektedir. Bunun doğal sonucu olarak Van savcılarında birisi tarafından düzenlenen ve Türkiye gündemine bomba gibi düşen Şemdinli olayları hakkındaki iddia ve suçlamaları içeren iddianameden sadece ona imza atan savcı değil, Van Cumhuriyet Başsavcısı da sorumludur. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü için yapılan soruşturma ve hazırlık evrelerinde en az Şemdinli iddianamesindeki kadar hukuk dışılıkları gerçekleştiren ve bunların sonucunda bir şüphelinin intihar etmesine neden olan savcı, Kahramanmaraş Başsavcılığı'na atanmak suretiyle ödüllendirilmiştir. Tüm hukuk dışılıkların ve olumsuzlukların yaşanmasına başından beri onay veren, Van Barosu'na kayıtlı avukatların büyük çoğunluğuna "*PKK üyesisiniz*" diyebilen başsavcı hala görevine devam edebilmektedir. Bütün bunlar yaşanırken doğal olarak yasal yetkisini kullanan Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun savcı hakkında verdiği meslekten çıkarma cezası farklı yorum ve değerlendirmelere neden olmuştur.

Ceza Muhakemesi Kanunu 170. maddesi iddianamele-
rin kim tarafından nasıl düzenleneceğini, içinde nelerin bu-

lunacağını açıkça belirtmiştir. Ayrıca maddede “*iddianamede yüklenen suçlu oluşturan olaylar mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır,*” denilmektedir. Burada açıklıkla görülmektedir ki suç, şüpheli, olaylar ile delil arasında vazgeçilmez bir ilişki söz konusudur. Bu madde düzenlemesinden de anlaşıldığı gibi, iddianameler heveslerin, öznel düşüncelerin, siyasi mesajların, vehimlerin ve en önemlisi dedikoduların yer alacağı gayri ciddi belgeler değildir. Halbuki söz konusu iddianame yasanın amir hükümlerine aykırı değerlendirmeler içermesi yanında, bir çok kişinin “*lekelenmeme hakkı*”nı da ihlal etmiştir.

Ülkemizde iddianame düzenlenerek açılan kamu davalarındaki mahkumiyet oranının çok düşük olduğunu vurgulamak isterim. Örneğin 2000 yılında % 52.6 olan mahkumiyet oranı, 2004 yılında % 46.7’dir, aynı yıllarda Japonya’da % 99.9, % 99.3’tür. Bu da ülkemizde savcılık kurumunun soruşturma ve hazırlık aşamalarından sonra düzenlediği iddianamelerdeki özensizliğini göstermektedir.

Tüm bunların tartışıldığı, Türkiye Başsavcılığı başta olmak üzere, savcılık kurumu ve “*silahların eşitliği*” kavramları da dahil olmak üzere bütün konuların işleneceği uluslararası bir sempozyum 7-9 Temmuz tarihleri arasında Türkiye Barolar Birliği tarafından düzenlenecektir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Seksen üç yıl önce büyük özveriyle kurulan Cumhuriyetimiz, son günlerde dozu giderek artan haksız ve tutarsız saldırılara uğramaktadır. Laik hukuk, laik yönetim ve laik eğitim eksenleri üzerine oturtulan Cumhuriyetimizin karşı karşıya kaldığı sorunlar son derece düşündürücü ve kaygı vericidir. Bilimselliğe uygun olmayan hiçbir şeye yakınlık duymayan ve ilgi göstermeyen Atatürk’ün, “*Ben manevi miras olarak hiçbir dogma ve donmuş, kalıplaşmış hiçbir düstur bırakmıyorum. Benim manevi mirasım, ilim ve akıldır. Manevi mirasçılarım ancak, akıl ve ilmin rehberliğini kabul edenlerdir,*” sözleri dinsel duyguların ve

moral değerlerin alabildiğine sömürüldüğü, içinden geçtiğimiz bu süreçte bizim için rehber olacak çok önemli sözlerdir. Çünkü bilimin kuşkuculuğunu, aklın yaratıcılığını, ilmin tartışılmaz üstünlüğünü temel ışık kabul eden Atatürkçü anlayışın ve onun oluşturduğu çağdaş yapının, bu yolları sessizce izleyerek ikbal ve iktidar sahibi olanlarca didiklendiğini, bin bir dereden su getirilerek saldırıya uğratıldığını, içinin boşaltılmak istendiğini açıkça gözlemlemekteyiz. Oysa varlık nedenimiz olan, tam bağımsızlıkçı, anti-emperyalist, gerçekçi ve hümanist Atatürkçü düşünce, hepimiz için her yerde ve her koşulda rehber olması gereken ve korunması, kollanması tek başına hiçbir kimseye ve hiçbir kuruma bırakılmayacak bir yüksek değerler bütünüdür. Hiçbir koşul ve şartta bu ilkelere ve devrimlerden ödün verilemez.

Atatürk, batılılaşmanın ve devrimciliğin birbirini kovalayan sürekli değişimler ve dönüşümler biçiminde gelişeceğini ve her aşamada yeni arayışların gerekliliğini vurgulamıştır. Yine, Atatürk, örf, adet ve törelere koşulsuz bağlılığın insanlığın önünde tehlikeli bir baraj ve en büyük engel oluşturduğunu tespit etmiştir. Bunun sonucu olarak yeni bir hukuk düzeninin akla dayalı olması gerektiğini belirten Atatürk, eski hukuk düzenlemelerini temelinden söküp atmıştır. Yine tüm bunların yanı sıra, devlet yapısının ulus temeline oturtulması, egemenliğin yalnız ulusa ait olması ilkesi, hilafetin ve saltanatın kaldırılması, eğitim birliği yasası, şer'îye mahkemelerinin ve vekaletinin dağıtılması, laik hukuk düzeninin gerçekleştirilmesi bugüne değin tüm yaşamımızı aydınlatan ve bizi, içimizden bazılarının ısrar ve özlemle izlediği komşularımızdan ayıran devrimlerdir. Gerçekleştirilen bu devrimlere yönelik saldırıların güç kazandığı günümüzde Atatürkçü Cumhuriyetçilerin "*laik düşünce*", "*laik hukuk*" ve "*laik devlet*" anlayışından, bağımsız, ulusal ve üniter devlet ilkesinden en ufak bir ödün vermeyeceğinin bu kesimler tarafından çok iyi bilinmesi gerektiğini bir kez daha hatırlatmak isteriz. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, Anayasa'nın 2. maddesinde ifade olduğu gibi, "*demokratik, laik sosyal bir hukuk devleti*" dir. Bu devlet şekli 1923 yılında kendisini tanımlayan ve tarif eden tarihi

gerçeklere dayanmaktadır. Birilerinin bir türlü anlayamadığı, kavrayamadığı, benimsemediği ve kabullenemediği bu ilkeler kimsenin bir fantezisi, kişisel beğenisi ve dayatması değildir. Ulusal Kurtuluş Savaşı temeli üzerine kurulan, bağımsızlıkla taçlandırılan ve çağdaşlaşmayı hedefleyen tarihi ve siyasi bir olgudur. Böylesi bir süreçten geçerek uluslar arası arenada yerini alan çağdaş uygar ve aydınlık Türkiye Cumhuriyeti ettikleri antla ona bağlılıklarını yineleyenler tarafından hoyratça hırpalanmaktadır. Son yaşanan olaylarla artık bu tespiti sadece biz yapmıyoruz. Uluslararası kuruluşlar ve kişiler de “*Demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti*” nin yörüngesinden ciddi sapmaların olduğunu vurgulamaktadırlar.

Özellikle, Cumhuriyetin temel ilkelerinden olan ve son günlerde en çok saldırılan laiklik ilkesi, insan hak ve özgürlüklerinden nasibini almamış bir ümmet anlayışı ile çağdaş değerler üzerinde yükselen ulus kavramları arasındaki farkı belirleyen temel bir ilke olması yanında, ulus olmanın hem nedeni, hem sonucudur. Bu bağlamda laik değerler, sadece düzene, rejime ve sisteme ilişkin alanda biçimsel demokrasinin işlemesi ve hukukun şeklen var olması ile sınırlı olmayıp, toplumsal yaşamı bir arada tutan, toplumun demokrasi, hukuk ve özgürlükler temelinde bir arada yaşamasını ve varlığını sürdürmesini sağlayan temel ilkedir. Laik devlet anlayışı, dini yok saymadığı gibi, inanmama özgürlüğü dahil, her türlü inanca karşı aynı mesafede durulması gerektiğinin bilinciyle, sosyal yaşamın her alanının hukuk, eğitim, aile, ekonomi, kıyafet gibi benzeri yönlerinin de din kurallarından ayrılarak, zamana, çağa ve yaşamın gerçekleri ve gereklerine göre belirlenmesini öngörür. Bu anlamda, laikliği kamu düzeninin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi, demokrasinin ve özgürlüklerin kurulması ve korunması amacıyla, insanlığın geliştirdiği uygar ve barışçıl yöntem olarak kabul etmekle birlikte, dini devlete karşı koruyan, aynı şekilde devleti de, yani kamu düzeni ve çağdaş yaşamı da, dine karşı koruyan bir sistem olarak görmekteyiz

Bu nitelikleriyle laiklik, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve hukuk devletinin olmazsa olmaz koşulu ve

vazgeçilmez güvencesi olma yanında, uygar ve çağdaş yaşamın sigortasıdır. Kimi eksikliklerine karşın, laik demokratik sistemin sağladığı olanaklarla ülke yönetiminde önemli görevler üstlenen kişilerin kendilerini oraya getiren kurum ve kavramlarla kavgalarını ve çekişmelerini anlamak mümkün değildir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bu gün ülkemizin içinde bulunduğu siyasal, sosyal, ekonomik, mali ve hukuksal sorunların temel nedeninin iç ve dış güçlerin etkisiyle gerçekleştirilen 12 Eylül askeri müdahalesi ve onun kurguladığı devlet yapısını şekillendiren 1982 Anayasası olduğu konusunda bizleri sürekli uyaran Türkiye Barolar Birliği geçmiş dönem yöneticileri keşke yanılсалardı. Ama ne yazık ki, Türkiye Barolar Birliği yöneticileri yanılmadı, dikkat çekilen ve duyarlılık gösterilerek altı çizilen birçok konu ülke gündeminde hep yer aldı. Nitekim bugün yaşanan birçok olumsuzluğun temel kaynağı 12 Eylül anlayışı ve onun ürünü olan anayasal ve yasal hukuk düzenidir. Çünkü 1961 Anayasası'nın oluşturduğu insan hakları ve özgürlüklere dayalı siyasal, sosyal, ekonomik, mali ve kültürel ortam ve onun doğal sonucu oluşan barışçıl iklim, maalesef siyasiler başta olmak üzere, iyi algılanamadı bunun bedeli 12 Eylül depremi oldu. Böylece ülkemizde o güne kadar oluşan tüm değerler bir anda alt üst edilmek suretiyle acımasızca yok edildi. Demokratik ve siyasi yaşam başta olmak üzere, birçok alanda önemli müdahaleler yapıldı. Zaten çok genç demokrasinin önemli siyasi birikime sahip partileri tek tek kapatılarak bir anlamda ülkenin siyasi yaşamının geçmişle ilgisi kesildi. Kuşkusuz hepsinden önemlisi de ancak 12 Eylül anlayışının izin verdiği kişiler siyaset yapabildi. Böylece demokratik siyasal yaşam başta olmak üzere, ülkemiz insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, hukuk devleti ilke ve kavramlarından birer birer uzaklaşmış ve halkımızın öncelikle örgütlenme özgürlüğü dahil kimi hakları sınırlandırılarak geniş halk kitleleri politika dışına itilmiştir. İşte tüm bu çarpık

yapılanma, bünyesinde demokratik teamül, ilke ve kurallara yer vermeyen ancak halkımız için hiç de yabancı olmayan, bir sivil toplum örgüt modeli olan tarikat ve cemaatların hızlı bir biçimde gelişmelerine uygun ortam ve iklimi oluşturmuştur. Böylece, 12 Eylül müdahalesinin kökten budadığı, bir anlamda yok ettiği demokratik toplumsal yapıdaki mevcut boşluğu, kendine özgü giyim, kuşam yanında farklı bir yaşam ve demokrasi anlayışıyla doldurmaya çalışan bir yeni siyasi örgütlenme modeli başarılı olmuştur.

Bunları bilmeden, bunları görmeden, bunları irdelemeden, toplumumuza dayatılan yeni ve farklı modeli anlamaya ve algılamaya olanak yoktur. Aksi takdirde coşkulu söylemlerle Avrupa Birliği savunuculuğu yapan, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti gibi insan aklının ürünü olan çağcıl değerleri savunan bir siyasi anlayışın, aynı zamanda; bu kurum ve kavramlarla asla örtüşmeyen tamamen tanrı buyruğu olan ve bireyin inanç dünyasını aydınlatan, çağdaş anlayışlar nedeniyle orda kalması öngörülen, kutsal din kurallarına sık sık gönderme yapmasını anlamak mümkün olamaz. Bu nedenle kamu yönetiminin en üst görevlerine getirilen kimi kişileri ve yakınlarını da bu yaklaşımla değerlendirmek yanında demokratik laik hukuk düzeni ile yapılan kavgaanın da mevcut siyasi anlayışın bir sonucu olduğunu kabul etmek gerekir. Tüm bunların yanında, laik hukuk düzeninin teminatı olan Yargıtay başta olmak üzere, bütün eğitim kurumlarına, yönelik dini yayınlar yollama girişimleri, bilimsel varoluş teorisinin dinsel yönden tartışmaya açılması amacıyla ilkokullarda yapılan toplantı ve yayınlar, Cumhuriyetin anıt isimlerinden olan TRT ve benzeri kurumlarda zihniyet ve anlayış değişiklikleri, 23 Nisan Çocuk Bayramı'nda sergilenen görüntüler ve seçilen delikanlının coşkulu söylemleri yanında, toplumsal dokumuzdaki dini motiflerin ilmi ilmi yeniden örülmesini hep bu anlayış değişikliğinde aramak gerekir.

Bu konuda son olarak şunu vurgulamak isteriz. Yaşam ve varlık nedeni demokrasi, insan hakları, barış, özgürlük, hukukun üstünlüğü gibi temel kavramlar yanında, hedefi tüm

kurum ve kurallarıyla işleyen laik bir hukuk devleti olan Türkiye Barolar Birliği ve barolarımız, nereden ve kimden gelirse gelsin, bu üstün değerlere ve bize emanet edilen laik demokratik cumhuriyete yönelik her türlü istismara ve saldırıya karşı, geçmişinden aldığı güçle, her zaman olduğu gibi örgütsel refleksini ve karşı duruşunu her koşul ve şartta sergilemeye devam edecektir.

Bu duygu ve düşüncelerle demokratik laik Cumhuriyetimizin başlıca güvencelerinden olan Yüce Danıştay'ımızın 138. Kuruluş Yıldönümü'nü içtenlikle kutlar, saygılar sunarım.

**Danıştay'ın
139. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2007

Sayın Cumhurbaşkanım,

*"Danıştay'ın 139. Kuruluş Yıl Dönümü ve İdari Yargı Günü"*nde sizlere seslenmenin onuruyla saygılarımı sunarım. Danıştay başta olmak üzere yurdun dört bir yanında idari yargı görevini özveriyle yürüten yargıç, savcı ve tüm yargı emekçilerini gönülden kutlar, menfur bir saldırıda kaybettiğimiz saygın hukukçu Mustafa Özbilgin'in aziz hatırası önünde eğilir; toplantıya katılan yargı organlarımızın saygı değer yargıç ve savcılarını ile değerli meslektaşlarıma, sayın konuklara, yazılı ve görsel basınımızın temsilcilerine en derin saygılarımı sunarım.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Önceki yıllarda da arz ettiğim gibi, idari yargı, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme karşısında, bireylerin haklarının korunmasını sağlayarak haksızlığa uğramasını önleyen, birey ile devlet arasında denge kuran bir yargısal güçtür. Ülkemizde bu yargısal güç, 10 Mayıs 1868 tarihinden itibaren çeşitli evreler geçirerek 139 yıldır Şurayı Devlet ve Danıştay tarafından kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze Danıştay, devletin *"mutlakiyet"*, *"meşrutiyet"* ve *"cumhuriyet"* dönemlerini yaşamış, köklü deneyimlere, birikimlere sahip saygın bir anayasal kuruluş olarak, cumhuriyetin kazanımlarının ve laik hukuk düzeninin en güçlü dayanağı ve güvencesi olmuştur.

Bilindiği gibi, tarihteki antidemokratik rejimlerde, taçlı ve otoriter devletlerde egemen olan dayatma ve baskı politikaları erklerin yoğunlaşarak tekel yaratması sonucu olarak zorbalığa dönüşebilmiştir. Zorbalık ve kölelik rejimleri, güçlerin ve

otoritenin bir veya birkaç elde toplanmasından doğmuştur. Ama bu durum sadece baskıcı kral ve diktatörlere özgü değildir. Günümüz demokratik düzenlerinde de bir veya birkaç elde toplanan ve kabına sağmayan sınırsız güç, her koşulda insan hak ve özgürlüklerinin yanı sıra demokrasinin de en büyük düşmanı haline dönüşebilmektedir. Başka bir anlamla, demokrasilerde de çoğunluk rakipsiz, seçeneksiz ve denetimsiz bir kuvvet durumuna gelince, aynı sonuca varır, tıpkı antidemokratik rejimlerde olduğu gibi zorbalık ve baskı politikaları egemen olur. Bu durumlarda iktidarlar, temsil ettiklerini iddia ettikleri ulusal iradenin gücüne, desteğine ve kutsallığına güvenerek diktatörleri aratmayacak davranış ve uygulamalar içine girerler. Tarihte sıkça örnekleri görünen bu tür yönetimlerde çoğunluğu elinde bulunduranlar uyguladıkları zorbalığı, baskıyı ve hukuk dışılığı yasallaştırmak için milli iradeye dayandıklarına önce kendilerini inandırırılar ve bu inançla kendilerini sınırlandıracak başta hukuk olmak üzere, hiçbir engel tanımazlar.

İşte günümüz dünyasının yönetim biçimi olan demokrasilerin yapısında saklı olan bu tehlikeyi önlemek, hukukun üstünlüğü başta olmak üzere, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve gereken önlemleri almak amacıyla demokratik teminat kurumlarına gereksinim duyulmuştur. Bunun doğal sonucu olarak, devletin sınırsız güç ve yetkilerini tek elde toplamak yerine, bölünerek birbirlerinin yanında özerk organ şeklinde kurumsallaştırılması yöntemi benimsenmiştir. Böylece toplumlar, yüzyıllar süren çetin mücadeleler sonunda egemenliği oluşturan yasama, yürütme ve yargı erklerini birbirinden ayırarak ve kurumsallaştırarak, demokratik yönetimi gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Büyük uğraşlar sonucu gelinen bu noktada ise, parlamenter sistemlerde, zaman zaman yasama ve yürütme, siyasetin kendine özgü yapısı ve baskısı altında tek güç haline dönüşebilmekte ve tek elde toplanabilmektedir. Böylece iki ayrı gücü, iki ayrı erki kullanan organların siyasal iktidar bünyesinde bir araya gelmesi, görünürdeki ayrılığı biçimsel kılmakta ve karşı konulması olanaksız iki gücün tek elde toplanmasına neden

olmaktadır. Böyle bir sonuç tüm yurttaşların birlikte kullanmak durumunda oldukları ulusal egemenliği zedelemektedir. Çünkü egemenliğin taçlı hükümdarlardan alınarak ulusa verilmesi, ulusa mal edilmesi, insan hakları ve özgürlükler yanı sıra, hukukun üstünlüğü içinde yeterli güvence değildir. Burada asıl güvence kamu iktidarının, kamu gücünün, yani erkin bütünüyle bir kişinin, bir partinin, ya da bir kurulun eline geçmemesindedir.

Demokratik düzenin bir zaafı olarak ortaya çıkan bu olumsuzluğun çaresi hukukun üstünlüğü ilkesinin egemen olduğu, hukuk devleti ve hukuk devletinin olmazsa olmaz koşulu olan yargı bağımsızlığı ve dolayısıyla yargı denetimi ile iktidarı hukuk içine çekmektir. Parlamenter demokratik sistemin en belirgin özelliği olan "kuvvetler ayrılığı" ilkesinin uygulanması halinde; yürütmenin hukuka bağlılığını sağlamada en etkili yol, kuşkusuz tam bağımsız idari yargıdır. Başka bir anlatımla, düzenleme yetkisini ve güç kullanma tekeli- ni elinde bulunduran yasama ve yürütme erklerinin eylem ve işlemlerine karşı bireyin yanında, anayasal rejimin en büyük teminatı, millet adına, halk adına yargılama yapan bağımsız yargıdır.

Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi'nin bir kanunu, Danıştay'ın bir hükümet tasarrufunu iptal etmesi bazılarının yaklaşımının aksine, yasama ve yürütmeye müdahale ya da üstünlük olarak algılanmayıp, kuvvetler ayrılığının amaçladığı dengenin ve hukuk devletinin doğal sonucu olarak kabul edilmelidir. Yoksa bizde olduğu gibi yargılamanın her aşamasında yorum ve değerlendirme yapmak yanında, Danıştay'ın verdiği bir iptal kararından sonra "...bu konuyu ulema bilir..." ya da Anayasa Mahkemesi'nin bir iptal kararından sonra "...demokrasiye kurşun sıkılmıştır..." yaklaşımı demokratik toplum önderlerinin asla ağızlarına almamaları gereken beyan ve yorumlardır.

Hele bugünlerin siyasi karmaşası içinde cumhurbaşkanı- nın alt yapısı hazırlanmadan halk tarafından seçilmesi yoluna gidilirse, demokrasiyi sadece oy ve sandık olarak algılayan de-

mokراسiyi hoşgörü, uzlaşma ve hepsinden önemlisi bir yaşam biçimi olarak algılamayan, ben merkezli liderler yönetiminde ülke içinden çıkılmaz siyasi kriz ve kaoslara sürüklenir.

Hep örnek gösterilen ABD’de demokrasinin güvencesi siyasi aktörler değil, güçlü ve teminatlı tam bağımsız yargıçlardır. Ünlü bir siyaset bilimcisinin “ABD başkanlık sistemi sayesinde değil, buna rağmen demokrasiyle yönetilen bir ülkedir” sözü ile eksiksiz demokrasinin önemi vurgulanmış yine “ABD’de demokراسiyi yargıçlar kurmuşlardır” sözüyle de hukukun dolayısıyla yargıçların demokratik hukuk devletindeki rolü ve fonksiyonu açıkça ortaya konmuştur. Bu nedenle sınırsız güç heveslilerinin bilmesi gereken tarihi gerçek, hukukla sınırlanmayan erkin tüm toplumlarda baş belası olmasıdır. Yine başkanlık ya da yarı başkanlık yanlılarına hatırlatılması gereken bir konu da ABD’de iyi işleyen eksiksiz demokrasi, güçlü ve tam bağımsız yargı sistemi yanı sıra, siyasi yapının özellikleri ve geleneklerdir. Bu siyasi yapı öncelikle iki partilidir. Partiler katı kurallara ve lider hegemonyasına tabi değildirler. Çünkü çok partili ve katı kurallara bağlı siyasi yapılarda, başkanlık sisteminin demokratik işleyişi tıkadığı ve sistemin çökmesine neden olduğu anayasa hukukçuları tarafından savunulmaktadır. Bu nedenlerle devlet başkanının halk tarafından seçilmesini öngören başkanlık ya da yarı başkanlık sistemlerinde, bütün kurumlarıyla işleyen eksiksiz demokratik bir yapı yanında, tam bağımsız güçlü bir yargı ve bunların dışında, iki partili bir siyasal yapı olmazsa olmaz koşullardır. Tüm bunlara karşın, ağır aksak işleyen defolu demokratik yapımız, siyasal iktidarların etkisi ve gölgesi altındaki yargımız ve parti içi demokrasinin söz konusu olmadığı siyasi yapımız ile birilerinin ülkeyi “uçurmak” için sabırsızlıkla gündeme getirdiği “Başkanlık” sisteminin altyapısını oluşturacak olan cumhurbaşkanının “halk tarafından seçilmesi” ne ne kadar hazırız sizlerin ve kamuoyunun takdirlerine sunuyorum.

Sayın Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu’nun da açık ve net bir biçimde ifade ettiği gibi çağdaş, çoğulcu ve katılımcı demokrasi asla oya, sandığa, sayısal üstünlüğe indirgenemez. Kuşkusuz bunlar demokrasinin temel unsurları ve araçlarıdır. Gün-

müz demokrasilerinde bunlardan çok daha önemlisi demokrasi uygulayıcılarının bu kavramı içselleştirmeleri yanında, çağdaş, uygar ve uzlaşıcı bir yaklaşım sergilemeleridir.

Yeri gelmişken son günlerde farklı ve katı bir biçimde yorumlanan ve uygulanan “*siyasal iktidar*” ve “*egemenlik*” ilke ve kavramları üzerinde de kısaca durmak istiyorum.

Ülkemizde uygulanan ve her seçim öncesi yakınılan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun antidemokratik hükümlerinin de etkisiyle 3 Kasım 2002 seçimleri sonunda büyük bir seçmen kitlesinin oyları Meclis dışında kalmış ve TBMM’de iki siyasal parti temsil edilebilmiştir. Geçerli oyların % 34’e yakınına almasına karşın, Meclis’te % 65 oranı karşılığı sandalye sayısı elde eden mevcut siyasal iktidar bu gücüne dayanarak, sınırsız bir iktidar anlayışıyla cumhuriyetin temel değerleri başta olmak üzere, toplumun büyük kesiminin benimsediği ve üzerinde uzlaşma sağladığı, ayrıca gelmiş geçmiş kendini sağ veya sol olarak tanımlayan tüm iktidarların hiçbir biçimde tartışmaya açmadığı, siyasal, sosyal, toplumsal, hukuksal kurum ve kavramları tartışmaya açmıştır.

Ancak, tartışmaya açılan ilke ve kavramlar yerine ileri ve çağcıl değerler önerilmemiş, aksine toplumumuz için yabancı olmayan ve eskiye dönüşü çağrıştıran öneriler ve tercihler sunulmaktadır. Önerilen ve tercih edilen ilke ve kavramlar hakkında bir biçimde görüş belirtilir ve savunma yapılırsa çok sert şekilde karşı konulmakta ve “*egemenliğin*” yanı sıra “*siyasal iktidar*”ı kendilerinin temsil ettiğini her türlü tasarruflu yapmaya yetkili oldukları ileri sürülmektedir.

Günümüz demokratik dünyasında bu “*siyasal iktidar*” ve “*egemenlik*” anlayışı ve yaklaşımı çok gerilerde kalmıştır. Modern politika bilimi, genellikle iktidar ve özellikle siyasal iktidar kavramlarına yeni bir bakış ve yaklaşım biçimi getirmiştir. Önceleri iktidar fenomeninin, mevcut siyasal iktidar partisinin yaklaşımına uygun olan “*emir verme*”, “*hükmetme*” “*insanların davranışlarını kontrol etme*”, “*toplumu kendi dünya görüşü ve ideolojisine uydurma*”, “*kurulu ve işleyen düzeni değiştirme*”

tirme" vs yönleri üzerinde duruluyor ve iktidar bunları yapabileme olanağı veren bir "güç", tek başına kullanılan bir yetki olarak anlaşılıyordu. Geçen süre içinde, bu tahlilin, bu değerlendirmenin, bu yaklaşımın eksik ve yetersiz olduğu, özellikle siyasal iktidarlara karşı "*yönetilenlerin rolüne*", "*davranışlarına*", "*tepkilerine*" yeter derecede yer verilmediği anlaşılmıştır. Gerçekten de geniş açıdan bakıldığında, yöneten-yönetilen ilişkisinin tek taraflı olmadığı ve bunun sadece yukardan aşağıya doğru gelen bir emirler dizisinden ibaret bulunmadığı görülür. Aslında iktidar ilişkisi, tek taraflı değil, karşılıklı iki taraflı bir ilişkidir. Modern politika bilimcilerinin ifade ettiği gibi, çoğu zaman yönetenlerin yönetilenleri etkilemesi kadar, yönetilenlerin de tutum ve davranışlarıyla yönetenleri etkilemesi söz konusudur. Bu görüş sahipleri, yönetilenlerin "*yukarıdan*" gelen emir ve direktiflere otomatik olarak uyan birer robot olmadığını, aksine demokratik haklarını kullanarak yönetenleri etkileyebilecek uygar birer birey olduklarını kabul etmektedirler. Çağdaş ve katılımcı demokrasilerde bu sosyal gerçeğin iyice ortaya çıkmasından sonra, ülkemizi yöneten siyasi iktidarın anlayışıyla örtüşen tek taraflı emir verme kudretini ifade eden "*iktidar*" kavram ve terimi yerine, karşılıklı roller ve yöneten-yönetilen etkileşmesini yansıtan "*iktidar ilişkileri*" deyim ve terimi kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler ülkemizde geçerli olan egemen siyaset anlayışının "*siyasal iktidar*" yorum ve yaklaşımının ne denli yanlış ve tutarsız olduğunu açıkça göstermektedir.

Yaklaşık üç yüz yılı aşkın süre önce ortaya atılışından bu yana üzerinde durulan, geniş tartışmalara yol açan ve kendisine değişik anlamlar verilen bir kavram da "*egemenlik*" kavramıdır. Bu kavram uzun süreler siyaset felsefesinde, kamu hukukunda ve özellikle klasik politika biliminde merkezi bir yer tutmuş ve çeşitli teorilerin temel dayanağını oluşturmuştur. Bununla beraber, bugüne kadar egemenlik teriminin tam bir açıklığa kavuştuğu ve üzerinde tartışmaların sona erdiği ileri sürülemez. Hatta çağdaş politika biliminde bu kavramın, artık terk edilmesi gerektiği yolunda çok ciddi görüş sahipleri vardır.

Bu somut durumlar karşısında, mevcut siyasal iktidar tarafından bir biçimde ele geçirilen mutlak ve sınırsız bir iktidar gücü olarak algılanan egemenlik yaklaşımı, günümüz *"hukuk devleti"* anlayışı ile asla bağdaşmamaktadır. Çünkü *"hukuk devleti"* hukuka bağlı ve hukukla sınırlı devlet görüşüne dayanır.

Eğer *"egemenlik"* mevcut siyasal iktidarın yaklaşımı ve yorumu gibi geleneksel olarak ileri sürüldüğü şekliyle, kendisinden üstün hiçbir güç tanımayan tam manasıyla bağımsız bir irade kudreti olarak algılanıyorsa, bu anlamdaki üstün irade kudreti yaklaşımı *"hukuk devleti"* anlayışı ile çelişme ve çatışma halinde demektir ki bunun kabulü mümkün değildir. Kaldı ki, çağdaş, çoğulcu ve katılımcı demokrasilerde seçim, *"siyasal katılım"*ın tek yolu olmayıp, başlıca katılma yollarından birisidir. Çünkü çoğulcu ve katılımcı demokrasilerde, halkın çeşitli demokratik yollarla *"siyasal karar alma süreci"*ne de katılması son derece önemlidir. Bu yolların başında *"belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna ve gruplarına hâkim olan kanaat olarak"* nitelenebileceğimiz kamuoyu oluşturmak gelir. Çoğulcu ve katılımcı çağdaş demokrasilerde kısaca *"iktidarları yapan ve yıkan bir güç"* olarak tanımlanan kamuoyu siyasal karar organları üzerinde son derece etkili bir *"siyasal katılım"* aracıdır. Hatta bazı siyasal bilimciler kamuoyu için *"hükümet politikası ve gerçekten bütün önemli tarihsel olaylar, siyasal toplumun üyelerinin kanaatleri tarafından şekillendirilmektedir"* diyebilecek kadar bu konuya önem vermektedirler. Çoğulcu ve katılımcı demokrasilerde kamuoyu yanı sıra *"siyasal katılım"* yollarından birisini de, değişik amaçlı *"baskı grupları"* oluşturur. *"Ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerine etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplar"* olarak tanımlayabileceğimiz *"baskı grupları"* da siyasal iktidarları etkileme için önemli bir demokratik siyasal katılım araçlarıdır.

Bu bağlamda, 18 Mayıs 2006 Kocatepe camii, 14 Nisan 2007 Tandoğan, 29 Nisan 2007 Çağlayan ve daha sonraki günlerde çeşitli illerimizin meydanlarında sergilenen toplumsal refleksler, ülkemiz insanının eksiksiz demokrasi ve laik hu-

kuk devleti ilkelerine bağlılığının göstergesi yanında, aydınlık geleceğimizin güvencesi olmuştur.

Çağdaş demokrasilerde çoğulculuğun ve katılımcılığın doğal sonucu olan bu gelişmeleri görmezden gelmek ve demokrasiyi sadece oya ve sandığa indirgeyerek "...Meclis, iradesini kimseyle paylaşmaz ve kimsenin telkinini kabul etmez..." tespiti ve yorumu günümüz demokratik anlayışıyla bağdaşmayan, tutucu, statükocu ve antidemokratik bir yaklaşımı ifade eder.

Kaldı ki, bugünkü parlamentomuz maalesef demokratik yönden temsil zafiyeti olan bir parlamentodur. Seçmenlerin şu ya da, bu nedenle yaklaşık yarısının temsil edilemediği bir parlamentonun çoğulcu, katılımcı ve demokratik olduğunu iddia etmek pek mümkün değildir. Yalnız burada yanlış algılanan ve yanlış değerlendirilen şu hususun altını özellikle çizmek gerekmektedir. Demokratik olmamakla, meşru olmayı kesinlikle biri birine karıştırmamak gereklidir. Belli kurallar çerçevesinde göreve gelen bir temsil organı meşru sayılabildiği halde, pekâlâ demokrasi ve hukuk devleti yönünden ciddi zafiyetler taşıyabilir.

Bu yönüyle, parlamentodaki çoğunluk yasal kurallar çerçevesinde seçilmiş ve oy kullanan seçmenlerden en çok oyu almış çoğunluktur. Başka bir anlatımla bu çoğunluk, genel seçmen sayısına göre, parlamentodaki en büyük azınlıktır. Ancak hem parlamento, hem de onun içinden çıkan siyasal iktidar, yürürlükteki kurallar çerçevesinde oluştuğu için yasal olmasına karşın, çoğulcu ve katılımcı demokrasi yönünden çok ciddi zafiyetler içermektedir. Bunun doğal sonucu olarak, yukarda da açıkça arz ettiğim gibi, siyasi istikrar ve yasal meşruiyet adına bu parlamentonun yasama erkini kullanması ve temsil edecek bir hükümet çıkarması yasallık yönünden kabul edilebilirse de bu parlamentonun cumhuriyetin temel değerleri başta olmak üzere, dilediği her şeyi değiştirebileceğini ve her istediğini yapabileceğini savunmak demokratik ilkelere ve demokratik teamüllere uygun düşmemektedir. İktidar temsilcileri bu durumu idrak ederek ele geçirdikleri gücü özen ve dikkatle kullanmak için azami duyarlılığı gösterme-

leri gerekirken, aksine “mutlak hâkim” ve “tek söz sahibi” gibi davranmakta hiçbir demokratik güç ve engel tanımamakta yapılan uyarı ve önerileri ilgisi olmayan bir biçimde değerlendiren “statükonun” korunması olarak algılamaktadırlar.

Cumhurbaşkanlığı kurumu gibi devletin en önemli ve en saygın makamına yapılacak seçim öncesi sergilenen yaklaşımlar, ileri sürülen görüş ve düşünceler ile yaşanan süreç, ülkemiz demokrasisinin hangi noktada olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Gelinen bu noktada şunu belirtmek isteriz. Yönetici olmanın, iktidar olmanın, gücü elinde bulundurmanın temel koşullarından birisi ve belki de en önemlisi, hukuk içinde toplumsal barışı ve huzuru sağlamaktır. Oysa bugün ülkemizde iktidar olan siyasi anlayışın sergilediği yönetim biçiminin neden olduğu kriz ve gerginlik ortamı, silahlı kuvvetler bildirisi başta olmak üzere, hiçbir biçimde istemediğimiz olumsuzlukların sergilenmesine neden olmaktadır. Eksiksiz demokrasiye, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve hukuk devletine olan inancı yanında, cumhuriyetin kazanımlarına bağlılığını her fırsatta haykıran Türk halkı bu yaşananları asla hak etmemektedir. Türk demokrasisi, halkımızın içten saygı duyduğu “kışla” ve “cami” kurumlarının korunmasından ve el atmasından mutlaka kurtulmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı seçimi nedeniyle başlatılan tartışmaların sıcaklığı içinde yeterince incelenmeden, görüşülmeden, gerekli alt yapı oluşturulmadan 22 Temmuz 2007 günü için genel seçim kararı alınmıştır. Seçim kararının alınması öncesi ve sonrasında yapılan tartışmalar incelendiğinde bu karar, iktidar partisinin muhalefet başta olmak üzere, tüm toplumla restleşmesinin sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Oysa ülkemizi beş yıl süre ile yönetecek yeni TBMM’nin oluşumunu sağlayacak seçim kararının daha sakin, daha uzlaşıcı, daha katılımcı ve demokratik bir ortamda alınması gerekirdi. Çünkü demokrasilerin ve dolayısıyla seçimlerin, nihai amacı mümkün olduğunca çok yurttaşı memnun ve mutlu etmek yanında, siyasal, sosyal, toplumsal ve yaşamsal istikrarı yakalamaktır. Bu bakımdan çeşitli nedenlerle yükselmiş olan toplumsal ve

siyasal tansiyon dengelendikten sonra seçim kararı alınmış olsaydı demokratik yapımız için çok daha iyi olacaktı.

Şimdi bu gerginlik partilerin aday saptamasından başlayarak, seçim meydanları ve seçim sandıkları dahil olmak üzere tüm seçim sürecini etkileyecektir. Dileğimiz bu aşamadan sonra, seçim ortamının sakinleşmesi ve her siyasal örgütün kendi başarısı için demokratik yöntemler içinde mücadelesini sürdürmesidir.

Sayın Cumhurbaşkanım;

Danıştay'ın 139. kuruluş yıl dönümünde üzümlere ifade etmek isterim ki, özel kuruluş gününü kutladığımız "*İdari Yargı*" başta olmak üzere ülkemizin yargı ve hukuk düzeni çok ciddi sorunlarla ve giderilmesi içtenlikle benimsenmeyen eksikliklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu gün yargı, ya diğer kurumların yozlaşmasından etkilenecek, ya da kendine özgü özel nedenlerle iyi ve sağlıklı bir görüntü vermemektedir. Konunun en hüznü yanı sıra, yargı kurumlarımızı en üst düzeyde temsil eden yüksek yargının saygın temsilcileri yanı sıra, yargıya yansız, objektif ve tarafsız bir gözle bakan en sade yurttaş kadar büyük bir kesimin tespit ve değerlendirmeleri bu yöndedir.

Gelinen bu noktada, kuruluş yıllarındaki inançlı ve özveriyle yaklaşım dışı, siyasal iktidarlar başta olmak üzere, birçok kesimin ağır kusur ve ihmali vardır. Çünkü toplumda yargının, düzgün, etkin, verimli, adil ve güvenli bir biçimde işlemesi, sadece dürüst, ilkeli ve onurlu bir şekilde hukukun uygulanması yoluyla hak ve adaleti gerçekleştiren yargı mensuplarının sorunu değildir. Sorun, yargı mensuplarıyla birlikte, öncelikle siyasal iktidarlar başta olmak üzere, yazılı ve görsel basın kuruluşları yanı sıra, tüm toplum bireylerini doğrudan doğruya ilgilendirmektedir.

Öncelikle, bağımsız yargı ve güvenceli yargıç sorununun çözümündeki ilk halkayı oluşturur. Yargı bağımsızlığının olmazsa olmazı olan yargıç güvencesi ve yargıç bağımsızlığı-

nın iki temel koşulu bulunmaktadır. Bunlar, nesnel-kurumsal koşullar ile öznel-bireysel koşullardır. Kurumsal-nesnel koşullar, yargıçların yansız ve bağımsız görev yapabilmesine ilişkin organizasyon ve güvence boyutlarını oluşturur. Öznel-bireysel koşullar ise, yargıcın önyargısız ve tarafsız görev yapabilmesini sağlayan, eğitim başta olmak üzere, statü ve kişisel donanımlarıyla ilgilidir. Kuşkusuz bu nokta öncelikle ele alınması gereken konu *"hukuk öğretimi-hukukçu eğitimi"* dir. Adalet mademki devletin-mülkün temelidir, o halde devlette temelini oluşturan hak ve adalet uygulayıcılarının eğitimine özel özen göstermek durumundadır. Bilindiği gibi ülkemizde iki kurum Türk ulusu adına görev yapmakta ve karar vermektedir. Bunlardan birisi seçimle oluşan TBMM diğeri ise bağımsız yargıdır. Bu nedenlerle nitelikli hukukçu yetiştirmek son derece önemlidir. Çünkü hukukçu olmazsa devlet sıradan bir örgütlenme ve yönetme mekanizması olarak kalır. Ona çağdaş anlamını verecek olan hukukçudur. Bu nedenlerle hukukçu özel olarak yetiştirilen kişi olmak durumundadır. Nitekim birçok batı ülkesinde, hukuk eğitimi lisansüstü yapılan bir eğitimidir. Toplumda birçok kişinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullandığı, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramları ancak nitelikli ve donanımlı hukukçuların uygulamaları ile yaşama geçebilir. Evrensel demokratik ilkeleri ve insan haklarını içeren normlar ve yasaların, amaca uygun bir biçimde uygulanabilmesi, ayrıca amaca uygun şekilde yorumlanabilmesi, yargılama ve karar sürecinde hukukçuların sağlam hukuk bilgisine, yorum ve değerlendirme gücüne bağlıdır. Ünlü bir yargıcın *"Tanrı'ya dua edin; sizi yargıç kimliği kazanmamış, ya da kaybetmiş, memurlaşmış bir yargıç önüne çıkarmanız, İşte o zaman adil yargılanmanın ne olduğunu anlarsınız,"* hatırlatması da hukuk eğitiminin ve dolayısıyla yargıç güvencesinin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Yargıç güvencesi, soyut ve fantezi bir düşünce değildir. Bu kurum, yargıçtan çok kişinin, yurttaşın, rejimin güvencesidir. Yargıçlar son derece büyük sorumluluk gerektiren yargılama işlevlerini yerine getirirken tam bir güvence altında olmalıdırlar. Bu güvence yasama ve yürütme erkleri yanı sıra

her türlü olumsuz yaklaşımı sergileyebilecek hak ve iş sahiplerine karşı olmalıdır. Hemen belirtmek isteriz ki, bütün bu anlatılanların dışında, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi yasalarda değil, onu temsil edecek ve uygulayacak olan savcı ve yargıçların kafalarında ve vicdanlarında şekillenmesi gerekir. Bu kişilikte ve saygınlıkta hukukçular yetiştirilmesi için, Türkiye Barolar Birliği olarak ülkemizdeki tüm hukuk fakültesi dekanlarıyla düzenli ve verimli toplantılar yapmaktayız. Bu toplantılar sonrası oluşturulacak ortak bilgiler bir rapor halinde siyasal iktidar temsilcileri başta olmak üzere, YÖK Başkanlığı ve tüm ilgililere yollanacaktır.

Kuşkusuz yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi konularında yaşanan olumsuzlukların çözümünde bugünkü siyasal iktidar da dahil olmak üzere gelmiş geçmiş tüm iktidarların ihmali vardır. Genellikle yürütme erkini elinde bulunduran siyasal iktidarlar hiçbir biçimde, güçlü ve etkin bir bağımsız yargı istememektedirler. Muhalefette yargı için söylenen sözler ve yapılan tespitler maalesef iktidara gelindiğinde kesinlikle unutulmaktadır. Bu konuda en sağlıklı ölçü, yargının geçmişten günümüze genel bütçeden aldığı pay gösterilebilir. Cumhuriyet'in ilk yılları hariç yargının, genel bütçeden aldığı pay, kamusal işlevi ile orantılı ve yeterli değildir. Bunun sonucu olarak, yargının asgari gereksinmelerini karşılayabilen, zaman zaman bunu dahi karşılamaya yeterli olmayan "*Adalet Bakanlığı Bütçesi*" köklü ve kalıcı çözümlere kaynak oluşturmamaktadır.

Yargının belirtilen yapısal sorunları ve olumsuzlukları yanında, etkin, doğru, verimli ve güvenli işleyebilmesi konusunda yargı dışı unsurların da büyük görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunların başında dünyada ve ülkemizde dördüncü güç olarak tanımlanan basın ya da medya gelmektedir. Bu gün ülkemizde kamuoyunun gündemini belirleyecek güce sahip olan ve birçok yolsuzluğun, vurgunun, haksızlığın yanında, gizli kalmış bir takım ilişkilerin gün ışığına çıkmasında çok önemli katkısı olan medya, zaman zamanda yargısız infaz yaparak kişilerin ve kurumların mağduriyetine neden olmaktadır. Her zaman vurguladığımız "*adli haber*

herhangi bir haber değildir, bu haberler verilirken büyük özen gösterilmesi gerekir” yönündeki sözlerimizi son günlerde yaşanan olaylar nedeniyle bir kez daha yineleyeceğiz. Çünkü yargıda beraat etme, aklanma şansınız vardır, ama medyada bir biçimde mahkûm edilmişseniz, kamu vicdanında kolay kolay aklanma olanağınız yoktur. Ayrıca unutulmamalıdır ki, çağdaş yurttaş olarak, toplumsal ilişkiler nedeniyle herkesin yargı önüne çıkma olasılığı vardır. Bu nedenle, yazılı ve görsel basınınızın Anayasa’da düzenlenen masumiyet karinesine aykırı bir biçimde, yargı kararı ile suçluluğu sabit olmayan kimseleri peşinen suçlu ilan etmesi, sık sık yargısız infazlarda bulunması yargının düzgün, güvenli ve saygın işleyişini sağlama çabaları önünde büyük bir engel olarak çıkabilmektedir. Halbuki basının her hangi bir adli ve yargısal konuyu yorum yapmadan, gerçeğe uygun bir biçimde kamuoyunu bilgilendirme amacıyla olduğu gibi aktarması, yargının düzgün, bağımsız ve yansız bir biçimde işlemesi için önemli bir destek oluşturacaktır.

Yargının etkin, doğru, verimli ve güvenli işleyebilmesi konusunda, yargı dışı unsurlardan, sivil toplum örgütleri ve tüm yurttaşlara da çok önemli ve büyük görevler düşmektedir. Hiçbir otoriteye bağlı olmayan ve tamamen gönüllülük esasına göre oluşan sivil toplum örgütleri, kuşkusuz kuruluş amaç ve hedefleri doğrultusunda kendi üyelerinin hak ve çıkarlarını korumak için yasama ve yürütme organları üzerinde etkili olmaya çalışması, bu amaçla demokratik girişimlerde bulunması son derece doğaldır. Ancak, bu örgütlerden yargıya yönelik en küçük bir etkinin veya tepkinin doğrudan hak ve adaleti zedeleyeceği konusunda bir bilince sahip olunması ve yargı üzerinde etki yaratabilecek doğrudan, ya da dolaylı her türlü tutum, eylem ve davranıştan uzak kalınması gereklidir. Aksine, hukuk devletinin ve çağcıl demokrasilerin bir anlamda kılcal damarlarını oluşturan sivil toplum örgütleri, bu kurumların varlık nedeni olan, tam bağımsız yargı ve yargıç güvencesi için etkili eylemler koyarak bu ilke ve kavramların savunucusu olmalıdırlar.

Kuşkusuz, yargının etkin, doğru, verimli ve güvenli işleyebilmesi için, toplumu oluşturan tüm bireylerin ve yurttaşların da çok önemli görevleri ve sorumlulukları da söz konusudur. Bireylerin, yurttaşların hak, hukuk, adalet ve yasayla ilgili bilgi ve bağlılıklarında ortaya çıkan zafiyet ve olumsuzluklar, toplumda derin, etkili ve kimi zaman onarılmaz olumsuzluklar yaratmaktadır. Yargının doğru, hızlı, adil ve güvenli işlemediği yönündeki inanç ve kanaat, çoğu kez yurttaşların hukuk dışı yollara başvurmalarının gerekçesi olabilmektedir.

Kısmen değindiğimiz yargı sorunlarıyla ilgili olarak, sağlıklı ve çağcıl bir adalet ve yargı reformunun gerçekleştirilebilmesi amacıyla, bugünkü ya da, gelecek yıllarda ülkeyi yönetmeye talip olan siyasal iktidarların bu konuyu öncelikli olarak benimsemesi, sahiplenmesi bunun doğal sonucu olan sistemli ve kararlı bir çabayı ciddiyetle sürdürmesi gerekli ve zorunludur.

Genel yargı sorunları ve çözüm yollarıyla ilgili kimi tespit ve önerilerimiz yanında, kuruluşunu kutladığımız “*idari yargı*”nın da geçmişten günümüze gelen ve her kuruluş yıl dönümünde sıraladığımız ama bir türlü giderilemeyen aksine her geçen gün daha da ağırlaşan ciddi sorunları vardır. Örneğin;

- Verilen tüm sözlere karşın, Danıştay binası başta olmak üzere tüm idari yargı mahkemelerinde araç, gereç, donanım ve yardımcı personel gibi çok ciddi alt yapı sorunları yaşanmaktadır.

- 3.10.2001 günlü Anayasa değişikliğiyle Anayasa'nın 40. maddesine “*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır*” kuralı eklenmiştir. Bu kuralın sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi ve idari uyuşmazlıkların azaltılması açısından son derece önemli olan “*Genel İdari Usul Yasası*” tüm uyarı ve girişimlere karşın, henüz çıkarılamamıştır.

- Yurttaşın hak arama özgürlüğü yanında, idari başvuruya yönünden ve en önemlisi dava sayısının azalması bakı-

mundan, çok etkin rolleri olacak olan başta kamu denetçisi (Ombudsman)'lık olmak üzere, hakem heyetleri, arabuluculuk ve uzlaşma kurulları gibi yargı dışı alana özgü, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları konusunda yeterli girişimde bulunmamıştır.

- Bölge idare mahkemelerinin mevcut görev ve işleyiş durumu itibariyle, tam olarak istinaf mahkemeleri niteliği ve işlevine kavuşturulamadığı için bu şekliyle davaların uzaması yanında, Danıştay'ın iş yükünün artmasına neden olmaktadır.

- İdare mahkemeleri ve Danıştay'ın, özellikle kamu görevlilerinin özlük işleri ve atama konularındaki yerleşmiş içtihatları, Türkiye'de hukuk devleti ve hukuka bağlı idare kavramlarının yerleşmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Siyasal iktidarların, ellerindeki yetkileri liyakat esasına göre değil "*kadrolaşma*" ve "*politik yandaş yaratma*" amacına göre kullandığı ve bu durumun siyaset olarak savunulabildiği ülke gerçeği karşısında, idari yargı organlarının başarıyla gerçekleştirdikleri, hukuka uygunluk denetimi çok daha büyük önem taşımaktadır.

- Her yıl yinelediğimiz bir konuda, idari yargı mahkemelerinin idari işlem ve eylemleri yargılama sonuna kadar durdurmayı amaçlayan yürütmeyi durdurma kararlarına ilişkin usulü işlemlerin ağır ve zorlayıcı yasal koşullara bağlanmış olması, güçlü ve etkin idareye-yürütmeye karşı bireylerin yargısal korunmalarını zayıflatmaktadır. Örneğin, hukuka aykırılığı çok açık bir biçimde belli olan yer değiştirme işlemlerinde bile, yürütmeyi durdurma sorununun incelenmesinin, idarenin birinci savunmasına kadar ertelenmesi, birçok halde, yürütmeyi durdurma kararlarının amacına aykırı sonuçlar vermektedir. Davacı, çoğu kez yeni atandığı yere gidip, fiilen göreve başlamak zorunda kalmakta ve bu aşamadan sonra elde edeceği yürütmeyi durdurma kararının pek fazla pratik yararı olmamaktadır. Oysa bunun yerine, tam tersi bir hukuکی yaklaşımla yürütmeyi durdurma kararının idarenin savunması alındıktan sonra yeniden görüşülmek üzere süratle ve-

rilmesi yürütmeyi durdurma kararlarının amaç ve mantığına daha uygun olacağı gibi, ayrıca idarenin tesis etmiş olduğu işlemin hukuksal gerekçelerini idare mahkemesine sunmasını çabuklaştıracak ve sonuç olarak adaletin daha hızlı gerçekleşmesine hizmet edecektir.

Bu konuda azami bir süre de “örneğin 2 ay” belirlenebilir. Böylece yürütmenin durdurulmasında hukuka aykırı ve acil zarar doğuran işlemlerde davacılara yukarıda sayılanların yanında önemli bir güvence sağlanacağı gibi keyfiliği de önleyecektir.

Yine çok acil durumlarda yürütmenin durdurulması istemi hakkında karar verilinceye kadar acil zararları ve mağduriyetleri önlemek adına, Fransa’da olduğu gibi, idare mahkemesi başkanına idari işlemin uygulamasını geçici olarak durdurma kararı verme yetkisi tanınabilir. Zira bazen hukuka aykırı işlemin bir an için dahi uygulanması çok ağır mağduriyetlere yol açabilmektedir.

Aynı şekilde, bir davada, verilen yürütmeyi durdurma kararına itirazın bölge idare mahkemesine, nihai kararın temyizinin ise Danıştay’a yapılmasının getirdiği çelişkiye kesinlikle son vermek gereklidir. Ayrıca, idare mahkemelerince yürütmenin durdurulması kararı verilen davaların bir an önce sonuca bağlanması ve böylece Danıştay’ın temyiz incelemesinin geciktirilmemesi konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır.

- Danıştay’da ve idare mahkemelerinde 60 gün olan dava açma süresinin, aynı yargı biriminde olan vergi mahkemelerinde 30 gün olarak sürdürülmesi çoğu kez yurttaşların hak kaybına neden olmaktadır;

- Güncelliğini ve etkinliğini koruduğunu belirttiğimiz birkaç sorun yanında kuşkusuz, idari yargının en temel sorunu olan davaların uzun süre devam etmesi konusu bunca girişimlere ve düzenlemelere karşın artarak sürmektedir;

- Son günlerde yeniden tartışma konusu yapılan, idari yargının, iptal davaları dışında “tam yargı” denilen davalara bakıp bakmama hususu öteden beri karşılaşılan bir tartışma-

dır. Bu konuda, "zarar", "kusur" ve "tazminat" gibi kavramların özünde "özel hukuk" alanına giren kavramlar olduğu, dolayısıyla da, bu konulara ilişkin uyuşmazlıkların genel görevli "adli yargı" mahkemelerine bırakılması gerektiği görüşü ileri sürülmektedir. Gerçi bu konuda çok farklı görüşlerde vardır. Ancak idareye karşı açılan tam yargı/tazminat davalarının bütünüyle idari yargıdan alınması ve adli yargıya bırakılmasının çok daha iyi olacağını savunanlar oldukça ağırlık kazanmaktadır. Bunlar, bu tür davalarda idari yargı-adli yargı arasında çok fazla görev uyuşmazlığı çıktığından ve vatandaşlar nezdinde ağır hak ve süre kayıpları çıkabildiğinden, mevcut durum anayasal bir hak olan "hak arama özgürlüğünü" zedeler bir nitelik almıştır demektedir, ayrıca tazminat davalarına bakan adli yargı mercilerinin benzer nitelikli tam yargı davalarına daha aşına olduklarını iddia etmektedirler. Yine bunlara göre, yani tam yargı davalarına adli yargının bakmasını düşünenlere göre, tazminat davasına konu idari işlem hakkında iptal davası da açılmışsa, adli yargı mercii idari yargıda açılan iptal davasının sonucunu ön mesele-bekletici mesele yapmalıdır.

- İdari yargının kendi görev alanına dönmesini ve böylece daha verimli olacağı iddiasını sürdürenler, Kabahatler Kanunu'nda olduğu gibi, idari işlemlere karşı yargısal makamlara yapılan itirazlar, aslında bunlar teknik olarak iptal davası niteliğinde olduğundan, adli yargı mercilerinden idari yargı mercilerine aktarılmalıdır. Tüm bunlar gerçekleştirilerek, idari yargı sadece idari işlemler hakkındaki iptal davaları konusunda görevli olmalı, idari işlemlerden dolayı görülen zararların tazminine ilişkin davalar ise bütünüyle adli yargıya bırakılarak, yargı sistemimizin basitleştirilmeli demektedirler. Devamla bunların gerçekleşmesi halinde "Uyuşmazlık Mahkemesi"ne de ihtiyaç kalmayacağını ileri sürmekte, benzer uygulamaların bizimle aynı idari rejimi seçmiş Almanya, İtalya ve Belçika gibi Kara Avrupası ülkelerinde de uygulandığını ileri sürmüşlerdir. Tüm bu gelişmeler de dikkate alınarak, idari yargı yeni baştan ayrıntılı bir biçimde ele alınmalı ve düzenlenmelidir.

İdari yargıya ilişkin bu yapısal sorunlar yanında, idari yargı-siyasi iktidar ilişkilerinde de ciddi sorunlar yaşanmakta, özellikle idari yargı kararlarının uygulanmasında önemli engeller çıkarılmaktadır.

Yukarda genel değerlendirmeler sırasında da vurguladığım gibi, son dönemlerde iktidar partisine mensup kimi siyasetçiler tarafından genelde yargıya özelde de idari yargıya ve büyük ölçüde de Danıştay'a karşı, ileri sürülen "*yargının siyasi ve ideolojik yaklaşım içinde olduğu*" eleştirilerinin dozunun arttığı görülmektedir. Neredeyse idari yargı tarafından hükümetin iptal edilen her işlemi, siyasi iktidarca Danıştay'ın kendilerine karşı hasmane tavrının ürünü gibi algılanmaktadır. Bunun sonucu, kendi işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunu bir kez daha gözden geçirmek yerine, adeta kendilerinin asla "*yanılmaz*" bir yetenek ve beceriye sahip oldukları duygu ve düşüncesinden hareketle yandaşlarına, tabanlarına dönüp "*aslında bizim yaptığımız her iş doğru fakat idari yargı ideolojik nedenlerle bizi engelliyor*" demek suretiyle hukuka aykırı işlem ve eylemlerini savunmaktadırlar. Oysa, hükümet üyelerinin ve siyasi iktidar temsilcilerinin yargı ve özellikle de Danıştay üzerinden politika yapmasının geniş halk kitlelerince yargı erkine olan güveni sarsacağı bunun yargı kadar, kendilerinin temsil ettiği yürütmeyi de etkileyeceği unutulmaktadır. Kaldı ki, objektif olarak bakıldığında, hükümetin ve siyasi iktidar temsilcilerinin genelde yargıya, özelde idari yargıya karşı olan bu yaklaşımlarının doğru olmadığı ve somut gelişmelerle bağdaşmadığı da anlaşılmaktadır. Örneğin ilk TÜPRAŞ özelleştirme ihalesi hukuka aykırı bulunup idare mahkemesi ve Danıştay'ca iptal edilmeseydi, ikinci ihale yapılamayacak ve devlet yaklaşık üç milyar dolar daha fazla gelir elde edemeyecekti. Oysa ilk ihaleyi iptal eden mahkeme kararlarına karşı siyasi iktidarı en üst düzeyde temsil edenlerin ve bazı politikacıların bu iptal kararını veren idari yargı organlarını nasıl suçladıkları hala hatırlardadır. Öte yandan "*her şeyi özelleştireceğini*" ve "*babalar gibi satacağını*" her fırsatta açıklayan siyasal iktidarın bu konulardaki siyasi tercihlerine yargının ölçsüz olarak müdahale ettiği ve bu bağlamda

örneğin özelleştirme kararlarını sürekli iptal ettiği eleştirileri de tamamen haksız ve dayanaksızdır. Zira ülkemizde şu ana kadar yapılmış olan Türk Telekom özelleştirmesi dahil bir çok özelleştirme hakkında dava açılmış olmasına karşın, hukuksal bir sorun görülmediği için Danıştay'ca iptal edilmiştir. İptal edilen özelleştirmelere bakıldığında, ilk TÜPRAŞ özelleştirmesinde olduğu gibi gerçekten hukuksal alt yapısı iyi oluşturulmamış özelleştirme ve ihaleler söz konusudur.

Yine son dönemlerde Hatay, Samsun ve Amasya illerinde siyasi iktidara mensup yerel yönetimlerin karıştıkları ihale yolsuzlukları bu konulardaki idari yargı denetiminin ne kadar önemli ve gerekli olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Siyasi iktidara mensup bir milletvekilinin geçtiğimiz günlerde sırf bu yolsuzluklara tepki olarak istifa ettiğini de ülke demokrasisinin geleceği için önemli bir ışık olarak görmekteyiz.

Geçmişten günümüze süre gelen bir siyasi hastalık olarak gördüğümüz mahkeme kararlarının uygulanmaması girişimi mevcut siyasi iktidarın da sıkça başvurduğu yöntem olmuştur. Özellikle bu iktidar döneminde idarelerin, mahkeme kararlarını uygular gibi görünüp gerçekte dolaylı yollarla ve mahkeme kararını anlamsız kılacak yeni işlemlerle mahkeme kararlarını uygulamama konusunda özel yöntemler geliştirmekte uzmanlaştıkları endişeyle izlenmektedir. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı ve bazı büyük şehir belediyeleri bu konuda maalesef iyi sınav vermemektedirler. Bir hukuk devleti olduğumuz anayasa ve yasalarımızda yazdığı halde bu hukuksuzlukları yaşamak durumunda olmamız büyük talihsizliktir.

- Benzeri olumsuzluklar yanında yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi için geleceğe umutla bakmamızı sağlayan gelişmelerden birisi de Danıştay'ın savcı ve yargıçların mesleğe alınması sırasında yapılan sınav ve mülakatla ilgili verdiği karardır. Anayasa Mahkemesi'nin olumsuz yaklaşımına karşın, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun, Savcı ve Yargıç adaylarının Adalet Bakanlığı tarafından mülakata tabi tutulmasını durduran 29.3.2007 gün ve 2007/234 sayılı kararı

son derece önemlidir. Bu karar, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi için en büyük hukuk teminatı olmuştur. Elde edilen sonuca katkılarından dolayı YARSAV yöneticilerini kutlarız.

Bu vesileyle Danıştay'la doğrudan ilgisi olması yanında, tüm yargı camiasını ilgilendiren bir öneride bulunmaktayız. 17 Mayıs 2006 Danıştay saldırısının gerçekleştiği günü görev sırasında kaybettiğimiz tüm avukat, savcı ve yargıçlar için "*Hukuk ve Yargı Şehitleri Günü*" olarak belirlenmesini öneriyoruz.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Genelde yargının özelde idari yargının kimi güncel sorunlarını bilgilerinize arz ettim. Kuşkusuz, yargının önemli bir ayağını oluşturan savunma ve onun temsilcileri avukatlar da çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Avukatlar ve savunma mesleğinin önündeki engellerin kaldırılmasına ilişkin hükümet yetkililerince verilen söz ve güvencelere karşı;

- Yıllarca yapılan mücadeleler sonunda Avukatlık Kanunu'na konulmuş ve mesleğimizin geleceği bakımından son derece hayati önem taşıyan "*sınav*" kurumu bir çırpıda kaldırılmıştır. Konunun önemini vurgulamak için şu bilgiyi vermek durumundayım. Sınav kaldırılmamış olsaydı 23 Aralık 2007 günü sınav yapılacaktı. Sınav iptal edildiği için o tarihten bugüne dört ay içinde yaklaşık 2000 kişiye avukatlık ruhsatı verilmiştir.

- CMK' da görevli müdafii ve vekillerin alacakları aylardır ödenmemiş, bu konuda baroların ve Türkiye Barolar Birliği'nin yetkileri alelacele çıkarılan yasalarla elinden alınmış, 5560 sayılı Kanun ile "*adil yargılanma hakkı*" bağlamında eşit seviyelerde bulunmaları gereken Cumhuriyet Savcıları avukatların ita amiri durumuna getirilmiştir.

- Sorunlarını her platformda yıllardır dillendirdiğimiz devleti her alanda başarıyla savunan kamu kesimi avukat-

larının durumu tam anlamıyla içler acısıdır, biçimsel de olsa hukuk devleti yapımızla bağdaşmayacak bir statü ve konuma mahkûm edilmektedirler.

Oysa;

“Bağımsız savunma, bağımsız yargının kurucu unsurlarındandır.”

“Bağımsız savunma olmaksızın güçlü ve bağımsız yargıdan asla söz edilemez.”

“Adil yargılanma ve adalete erişim haklarının olmazsa olmaz koşulu bağımsız savunmadır.”

Bu denli önemli olan savunma ve onun örgütleri barolarla, savunma mesleğinin temsilcileri avukatların sorunlarının çözülmesi ve önündeki yasal engellerin kaldırılması, mesleğe ve meslektaşlarımıza olduğu kadar, hukuk devleti ilke ve kavramlarının yerleşmesine de büyük katkı sunacaktır.

Yargı ve hukuk alanında yaşananlar sayılanlarla sınırlı değildir. Her gün yeni ve farklı bir yaklaşımla karşı karşıya kalınmakta bir anlamda yarınların ne getireceğini önceden kestirmek mümkün olamamaktadır. Halbuki toplumsal barış ve güvenliğin temel koşulu hukuki ve yasal istikrardan geçer. Her gün yaşanan ve giderek sosyal yaşamımızı ağır bir biçimde tehdit eden ve artan bir ivme çizen suç oranları yanında, şiddet ve terör ülkemizde özgürlük-güvenlik kavramlarının yeniden ciddi biçimde gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Bugün büyük kentlerimiz başta olmak üzere kapkaç, soygun ve hırsızlık olayları tüm ülke insanının kanıksadığı ve birçok olayın çeşitli sebeplerle güvenlik güçlerine iletilmediği sosyal bir yara ve acı bir gerçek olarak orta yerde durmaktadır. Yurttaş, yapacağı başvurudan şu ya da bu nedenle olumlu bir sonuç alacağına inanmamakta, bunun yanı sıra, güvenlik güçleri de yasal yönden gerekli yetki ve donanıma sahip olmadıkları yakınmasını ileri sürmektedirler. Kuşkusuz tüm bunların temel nedeni, her fırsatta ifade ettiğimiz gibi, 58. ve 59. hükümetler döneminde büyük bir başarı gibi sunulan, an-

çak yeterli alt yapı oluşturulmadan seri halde çıkarılan yasal düzenlemelerin oluşturduğu "hukuksal" iklimdir. Bilindiği gibi bu dönemde İş Kanunu, Sosyal Güvenlik Kanunu, Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu gibi temel kanunlar başta olmak üzere yaklaşık 800'e yakın yasa çıkarılmış, bunların büyük çoğunluğu Cumhurbaşkanlığı tarafından geri çevrilmiş, yaklaşık 90 tanesi hakkında Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmıştır. Yasaların yapılışında uyulması gereken koşullar Anayasa ve TBMM İç Tüzüğü'nde açıkça belirlenmiş olmasına karşın, 19.12.2005 günü kabul edilen "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" çıkarılmış ve kanun tasarı, taslak ve tekliflerinde uyulması gereken ilkeler ayrıca tespit edilmiştir. Buna göre;

- üst hukuk normlarına aykırı olmama,
 - düzenleme amacına uygun olarak hazırlanma,
 - yargı kararları göz önünde bulundurularak hazırlanma,
 - tek metin olma özelliğini bozacak hükümlere yer verilmeme,
 - kapsam maddesinin herhangi bir tereddüde yol açmayacak açıklıkta düzenleme,
 - madde metinlerinin kısa ve anlaşılır biçimde düzenlenmesi,
- gerekmektedir.

Çıkarılan yasalarda çoğu kez bu kurallara uyulmadığı gibi, kamuoyunca ve konunun uzmanlarınca yeterince tartışılmadan ve üzerinde toplumsal mutabakat sağlanmadan alelacele yasalaşmaktadır. Bu ise yasaların yürürlüğe girmesinden sonra sorunlara yeterli yanıt veremediği için sık sık değiştirilmesine neden olmaktadır. Bunun en çarpıcı örneğini yürürlüğe girdikten sonra sürekli değişikliğe uğrayan TCK ve CMK oluşturmaktadır. Yine, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nu yürürlükten kaldıran 5272 sayılı Belediye Kanunu şekil yönünden Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş, Temmuz

2005'te yürürlüğe giren Belediye Kanunu'nun yürürlük tarihinin üzerinden henüz 2 yıl geçmemesine karşın, 3 ayrı yasayla Belediye Kanunu'nda çok önemli değişiklikler yapılmış, böylece yerel yönetimler ve belediyelerde çok olumsuz olaylar yanı sıra karmaşalara neden olunmuştur. Aynı şekilde, Türkiye Barolar Birliği ve yargı erkinin önemli kesimlerinin karşı çıktığı "*Bölge Adliye 'İstinaf' Mahkemeleri Kanunu*" gerekli altyapı oluşturulmadan çıkarıldığı için çok ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur'u bir çatı altında toplamayı amaçlayan "*Sosyal Güvenlik Kanunu*" tüm eleştiri ve uyarılara karşın çıkarılmış ancak çok ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Bu ve benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Yine ilerde büyük tartışmalara neden olacak, ticari ve mali sektörümüz için hayati önem taşıyan Yeni Türk Ticaret Kanunu TBMM Adalet Komisyonu'nda görüşülerek genel kuruldaki sırasını almıştır. TBMM yanı sıra, ülke gündeminin birinci maddesini oluşturan cumhurbaşkanlığı seçimleri tartışmalarının en yoğun olduğu şu günlerde görüşülen Türk Ticaret Kanunu hakkında çok ciddi eleştiriler yapılmaktadır. Bir sayın profesörün yanı sıra, ticari, mali ve sermaye kesimi örgütlerinin hızlı ve gizli kulisleri arasında Türk Ticaret Kanunu hukuk kamuoyunun bilgisi, ilgisi ve katkısı dışında, hızla yasalaşma yoluna girmiştir. Bunun çok yanlış olduğunu, mutlaka yakın ilgisi nedeniyle borçlar yasası ile birlikte yeni yasama döneminde, üniversiteler başta olmak üzere tüm kesimlerin görüş, eleştiri ve düşünceleri alındıktan sonra yasalaşmasının daha uygun ve yararlı olacağına inanmaktayız. Bu tespit ve değerlendirmemizden sonra genel seçimlerin öne alınmasına karar verildiği için Türk Ticaret Kanunu büyük olasılıkla yeni oluşacak meclis çalışmalarına kalmıştır. Bize göre daha önce belirttiğimiz gerekçeler nedeniyle çok isabetli olmuştur.

Bu haksız ve öngörüsüz tasarruflarla ulusal yasal düzenin balansı bozulmakla kalmamakta, aynı zamanda, ülke hukuk iklimi de kirlenmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Türkiye Barolar Birliği kurulduğu günden bu yana “Eksiksiz demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti” kurum ve kavramlarının bireylerin kendi aralarında ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen kurallarda yaratıcı temel kaynak olması yanında, toplumsal ilişkilerde de çağdaş değerlerin etkili ve yönlendirici olmasını amaçlamıştır. Bu temel ilkelere hareketle hangi siyasi anlayış ve siyasi iktidardan, hangi kurum ve kuruluşan gelirse gelsin, bu kavram ve ilkelere yönelik saldırılar ve hak ihlallerine karşı duraksamadan yanıt verilmiş ve kendi doğrularını mesleği, meslektaşları ve ulusu adına yılmadan savunulmuştur. Yıllardır özlemimiz ve umudumuz, savunduğumuz evrensel ilke ve kuralların ülkemizde de eksiksiz bir biçimde uygulanması her sorunun hukuk ve demokrasi içinde çözülmesidir. Ama ülkemizde hukuk adına, yargı adına, demokrasi adına, siyaset adına sergilenenler ve yaşananlar, daha uzun süre bu umut ve dileğimizin gerçekleşmeyeceğini göstermektedir.

Kuşkusuz bir ülkenin, kişi başına düşen milli geliri, ihracat, ithalat rakamları, üretimi, iç ve dış borçlanmasına ilişkin ekonomik ve mali göstergeleri son derece önemlidir. Bu değerler ve rakamlar bir ülkenin ekonomik kalkınması için bir ölçü olmasına karşın, çağdaş bir hukuk devleti olması için yeterli değildir. Nitekim ülkemizde kimi kesimlerin özlemini çektiği ve aynı coğrafyayı paylaştığımız komşu ülkelerin bazılarında bu rakamlar dünya ortalamasının üstünde olmasına karşın, bu ülkeler çağdaş bir hukuk devleti tanımına girememekte ve saygınlık kazanamamaktadırlar. Bu nedenle, çağdaş bir hukuk devletinin, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, anayasal düzen karne notlarında kırık olmamalıdır. Bunun tek kanıtı ise “hukuk devleti”nin olmazsa olmaz koşulu olan “laiklik, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, tam bağımsız yargı” ilke ve kavramlarını sadece söylemlerde değil, ortaya konulacak eylemlerle yaşama geçirmekten geçer.

Toplumunu yönetmeye talip olan siyaset önderleri bu altın kuralı asla aklından çıkarmamalıdır. Aksi uygulamalar ülkemizin karşı karşıya kaldığı olumsuzlukların sürmesine neden olacaktır. Çünkü yıllardır üyesi olmak için kapısında beklediğimiz AB ülkeleri başta olmak üzere, hiçbir çağdaş demokratik ülkede bizde yaşanan garip olaylar yaşanmaktadır. Örneğin;

- HSYK ile Adalet Bakanlığı arasında 23 Yargıtay üyesi ile 9 Danıştay üyesinin seçimi öncesi sergilenen çekişmeler. Özellikle birinci sınıfa ayrılmış bir yargıç olan Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın tamamen bakanın talimatına uygun olarak hareket etmesi, kendilerinin soruşturma konusu yaptıkları dayanaksız rapor alma girişimlerine başvurmaları, yargı bağımsızlığını zedeleyen davranışlardır. Bu son olaylar, Adalet Bakanlığı üst düzey yöneticiliğinde hakim sınıfından bürokrat görev almaması yönündeki görüşümüzün ne kadar doğru ve isabetli olduğunu ortaya koymuştur.

- AİHM'ye üç yargıç ismi bildirildikten sonra, birçok şai-beyi çağrıştıracak bir biçimde bunlardan vazgeçilerek yeni üç ismin bildirilmesi,

- Hâkimler ve savcıların örgütlenmesini amaçlayan YARSAV ile ilgili Adalet Bakanlığı'nun yaklaşımı.

Örneklerini çoğaltacağımız tüm bu antidemokratik uygulamalar yanı sıra, Fransa'nın efsanevi devlet adamı General De Gaulle'ün deyimiyle "*tüm ulusun yaşama iradesinin ifadesi*" biçiminde tanımladığı, ülkemizin ve devletimizin kısaca ulusun temsilcisi ve simgesi olan "*cumhurbaşkanlığı*" seçimi sürecinde yaşananlar ve sonrasında Silahlı Kuvvetler adına yapılan uyarılar "*demokratik laik sosyal bir hukuk devleti*"nde görülmesi mümkün olmayan eylem ve davranışlardır.

İktidara gelmeden önce, cumhuriyetin laiklik başta olmak üzere bütün temel değerlerine bağlı kalmaya söz veren ve her fırsatta bu taahhüdünü yineleyen ayrıca iktidar olduktan sonra da bu değerler üzerine yemin eden, ancak bu yeminlerine sadık kalmayarak, anayasal rejimle ve anayasal rejimin diğer asli unsurlarıyla kavga eden günümüz siyasal iktidarı kendi-

sine emanet edilen “*laik demokratik rejimi*” korumada büyük zafiyet göstermiştir.

Laik demokratik cumhuriyete, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve hukuk devletine yürekten inanan ve bu yöndeki taleplerini 14 Nisan ve 29 Nisan günlerindeki demokratik duruşlarıyla tüm dünyaya sergileyen halkımız kesinlikle bu yönetim anlayış ve yaklaşımını hak etmemektedir. Tüm bu eylem ve söylemler yanı sıra, yapılan bütün iyi niyetli ve objektif uyarılara duyarsız kalan siyasetçilerimiz sayesinde, demokrasimiz, gerçek ve eksiksiz bir demokrasi niteliğine kavuşmamaktadır. Bu nedenle de, TSK gerçek ve eksiksiz demokrasilerde olamayacağı kadar siyaseten etkin ve güçlü durumdadır. Bundan rahatsız oluyorsak, bunu düzeltmenin tek yolu eksiksiz ve gerçek demokrasiyi ve tüm kurum ve kurallarıyla işleyen hukuk devletini yaratmaktan ve yaşatmaktan geçer. Mevcut demokrasinin eksikliklerinden yararlanılarak elde edilmiş güçle bu değerlerin etrafında dolanarak, “*dindar*” bir cumhurbaşkanını Çankaya’ya gönderme girişimleri ego-yu tatmin ve siyaset anlayışını kanıtlamak inadından başka bir şey olmadığı için, sağlıklı bir yol değildir. Oysa demokrasi bir anlamda devamlılık, uzlaşma ve toplumsal paylaşmayı içerir. Bu kavramlara aykırı yaklaşımların hiç kimseye yarar sağlamadığı yaşanan acı deneyimlerle kanıtlanmış olmasına karşın, kimsenin yaşananlardan ders almadığı son olaylarla bir kez daha kanıtlanmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Hukuk devleti ilkesinin güvencelerinden “*Danıştay’ın 139. Kuruluş Yıl Dönümü ve İdari Yargı Günü*” nedeniyle düzenlenen bu toplantıya görev sürenizin bitimine çok az bir zaman kalmasına karşın, bizlere size doğrudan hitap etme olanağını ve onurunu verdiğiniz için teşekkür ediyor ve saygılarımızı sunuyorum.

Geçen görev süreniz içinde bir hukukçu olarak saygıdeğer eşiniz ve çocuklarınızla birlikte, tüm topluma kıvanç duyduğumuz örnekler sergilediniz.

Meslektaşınız ve bir yurttaş olarak, saygın hukukçu kimliğiniz yanında güven veren varlığınızdaki, özenli davranışlarınızdan, sorumlu, bilinçli karar ve yaklaşımlarınızdan hep övünç duydum.

Sizin bu uygar uygulamalarınızla;

- Hukuk devleti ile kanun devleti farkını,
- Demokrasi ile çoğunluk egemenliği anlayışının farkını,
- Ulusal çıkarla, siyasi çıkar farkını,
- Özde demokratik, laik, hukuk devleti niteliğindeki cumhuriyete, inanmakla sözde özgürlükçülüğün, demokratiğin, çağdaşlığın, laikliğin farkını,
- Laik ahlakın yadsınması olanaksız erdemi ile kutsal değerlerin arkasına sığınan takiyecilerin sözde ahlakının farkını,
- Toplumda kadının saygıdeğer yerine verilen önemle bir siyasi sömürü haline getirilen kadının farkını, gördük, yaşadık ve anladık.

Sayın Cumhurbaşkanım, Sezer ailesine, ülkemizin geçtiği bu kritik süreçte, verdikleri anlamlı örnekler ve hizmetler nedeniyle şükranlarımızı sunuyor, mutluluk ve sağlık dileklerimizle, güle, güle diyoruz.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyor saygılarımı sunuyorum.

**Danıştay'ın
140. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2008

Sayın Cumhurbaşkanım,

“Danıştay’ın 140. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü” dolayısıyla Danıştay başta olmak üzere yurdun dört bir yanında idari yargı görevini özveriyle yürüten yargıç, savcı ve tüm yargı emekçilerini gönülden kutlarım. Toplantıya katılan yargı organlarımızın saygıdeğer yargıç ve savcıları ile değerli meslektaşlarıma, sayın konuklara, yazılı ve görsel basınımızın temsilcilerine en derin saygılarımı sunarım.

17 Mayıs 2006 günü menfur bir saldırıda kaybettiğimiz saygın hukukçu Mustafa Özbilgin’in aziz hatırası önünde saygı ile eğilir, 17 Mayıs gününü, görev sırasında kaybettiğimiz tüm avukat, savcı ve yargıçlar için *“Hukuk ve Yargı Şehitleri Günü”* olarak belirlenmesi şeklinde geçen yıl yaptığımız öneriyi yinelerim.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Önceki yıllarda bu kürsüden yaptığım konuşmalarda *“idari yargı, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme karşısında, bireylerin haklarının korunmasını sağlayarak haksızlığa uğramasını önleyen, birey ile devlet arasında denge kuran bir yargısal güçtür,”* demekle yetiniyor, daha çok idari yargının güncel sorunları ve bunların çözümleri konusundaki görüşlerimi arz ediyordum. Bu konuşma plânı bir bakıma idari yargı, idarenin yargısal denetimi, hukuk devleti konularında, hukukun

üstünlüğünün sağlanma noktasında tereddüt olmadığına dair inancımızdan kaynaklanıyordu. Temel ilkeler yanında idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olması kuralının tartışılır bir boyutu olmadığına inanıyor ve böyle düşünüyordum. Çünkü biliyor ve inanıyordum ki, demokratik hukuk devletlerde idarenin tüm faaliyeti hukuka bağlı olup, bağımsız yargının denetimi altındadır. Yine Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında tanımlandığı gibi, *"insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uyan bir hukuk düzeni kuran ve bu düzeni sürdürmekle kendini yükümlü sayan bütün davranışlarında hukuk kuralları ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan"* bir *"hukuk devleti"* ne sahip olduğumuza inanmaktaydım.

Bu inanç ve düşüncemizin oluşmasında, ülkemizde yüz kırk yıldır, devletin *"mutlakiyet"*, *"meşrutiyet"* ve *"cumhuriyet"* dönemlerinde Şurayı Devlet ve Danıştay tarafından idarenin denetimi görevinin *"hukuk devleti"* adına başarıyla yürütülmesinin katkısı tartışılmaz bir gerçektir.

Yerleşmiş ve tartışılmasına gerek olmadığına inandığımız bu kurum ve kavramlarla ilgili olarak, ne yazık ki son yıllarda, büyük bir zihin ve kavram karışıklığı yaratılmış, *"hukuk devleti"* ve onun doğal sonucu olan *"yargı denetimi"*nden uzaklaşmayı amaçladığını sandığımız, bu düşünce ikliminden ve bu ortamdan kaynaklanan eylemlerden duyduğumuz kaygıların sonucu olarak konuşmamı büyük ölçüde *"demokrasi"*, *"hukukun üstünlüğü"* ve *"hukuk devleti"* kavramları üzerine yoğunlaştırmak gereğini duymuş bulunuyorum. Anayasa ve yasalarla görevli kıldığımız, yetkilerle donattığımız adli makamların yasal işlemlerini, bunlara dayanılarak veya başvurular üzerine mahkemelerin verdikleri kararları, *"yargıçlar devleti"*, *"yargıçlar darbesi"*, *"yargıçlar devletini kuracak hukuk darbesi"* olarak nitelemeler karşısında, *"hukuk devleti"* ve *"hukukun üstünlüğü"* kavramları üzerinde düşünmek gerektiğine inanıyorum.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Taçlı ve otoriter devletlerde, egemenlik, tek elde yoğunlaşarak tekel yaratmış, bunun doğal sonucu olarak egemenlik zorbalığa dönüşmüştür. İnsanlık temel hak ve özgürlükleri antik çağdan beri bilmesine karşın, sosyal yaşamda gerekli güven ortamını çok yakın zamanlarda, devlet aygıtını erklere bölerek sağlayabilmiştir. Bu, devletlerin yaşamında atomun parçalanmasına benzer önemli bir gelişmedir ve toplumsal yaşamın güven içinde yaşanabilir olmasını sağlayabilecek tek yoldur.

Geçmişten günümüze, zorbalık anlayış ve uygulamaları sadece baskıcı kral ve diktatörlere özgü değildir. Aynı anlayış "demokrasi" diye nitelenen rejimlerde de ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra bütün dünyada evrensel bir yaygınlık kazanmasına ve "onursal" bir kavram olarak kabul edilmesine karşın, "demokrasi"nin biri biriyle uzlaşması olanaksız farklı anlamları ve dolayısıyla uygulamalarının ortaya çıkmasındadır.

Bugün insanlık ve devletler tarafından çoğunlukla, "çoğulcu" ve "katılımcı" demokrasinin insanlığın ulaştığı en iyi siyasal rejim olduğu, bu anlamda "demokrasi"nin henüz aşamadığı kabul edilmektedir. Katılımcı, çoğulcu ve çağdaş demokrasi ile toplumu halkın çoğunluğunun yönetmesi ve erdemli insanların yönetime gelmesi amaçlanmaktadır. Kuşkusuz belirli bir süreçte demokrasinin şu ya da bu nedenle başarılı olamaması onu reddetmeyi, antidemokratik yol ve yöntemler aramayı gerektirmemelidir. Yapılması gereken ondan uzaklaşmak değil, demokrasiyi olabildiğince geliştirmek ve mevcut eksikliklerini gidermek olmalıdır.

İnsanlığın kültürel ve tarihsel birikiminin ürünü olan "demokrasi" ve "saydam yönetim" kavramları dünden bugüne elde edilen oluşumlar değildir. İnsanlık bu değerlere ulaşabilmek için, büyük bedeller ödemiştir. Demokrasi kavramının ilk çağda ortaya çıkması ve kısmen uygulamaya konmasından

sonra, ortaçağ boyunca uzun bir süre etkisini yitirdiğini görüyoruz. Demokrasi kavramının yeniden çekici bir kavram ve yaygın bir sosyal-siyasal ideal haline gelmesi için kuşkusuz düşüncenin özgürleşmesini sağlayan yeni çağı ve aydınlanma dönemini beklemek gerekmiştir.

Demokrasinin en yalın tanımı halkın çoğunluk tarafından yönetilmesidir. Bu tanımın sonucu, uygulamalardan dolayı yaşanan sorunlar ve acı olaylar nedeniyle günümüzde demokrasi "*azınlık haklarına saygılı ve kısıtlanmış bir sınırlı çoğunluk yönetimi*" biçiminde tanımlanmaktadır. Çağdaş çoğulcu, katılımcı demokrasi bir denge ve uzlaşma rejimidir. Bu nedenle, oligarşik azınlıklar kadar toplumsal çoğunlukların da kendi düşünce ve eylemlerini zorla kabul ettirme eğiliminde bulunmaları çoğulcu ve katılımcı demokrasiyle bağdaşmaz tutum ve davranışlardır. Bu anlamda demokrasi, hem bir yönetim biçimi ve hem de ekonomiden kültüre, teknolojiden enformasyona, bürokrasiden şirketlere, sivil toplum kuruluşlarından aileye, kamusal alandan özel alana kadar uzanan çok geniş bir alanı kapsayan, bütün bu alanları etkileyen, dönüştüren ve değiştiren bir yaşam biçimidir.

Bu yüce ideale kavuşmak için izlenecek yol ve yöntemler de son derece önemlidir. İşte bu aşamada demokratik yaşamın temelini oluşturan siyasi partilerin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü siyasi partiler, katılımcı, çoğulcu ve çağdaş demokrasilerin en önemli kurumlarıdır. Çağdaş demokrasi anlayışı için parti içi demokrasi yaşamsal bir önem taşımaktadır. Kendi içlerinde eleştirel demokrasi kültürünü geliştirmemiş, saydam yönetim anlayışını benimsememiş, kısaca parti içi demokrasiyi gerçekleştirmeyi hedeflememiş siyasi partilerin çoğulcu, katılımcı ve çağdaş bir demokrasiyle bütünleşmeleri olanaksızdır. Bu nedenle, eksiksiz demokrasinin gerçekleştirilmesi için siyasi partilerle ilgili yasal düzenlemelerin de bu tespitler doğrultusunda yeniden elden geçirilmesi gereklidir.

Kuşkusuz, demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler kadar önemli bir diğer kavram ise "*seçim*"lerdir.

Belirli aralıklarla yapılan "seçimler" demokrasinin en temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Seçimler sayesinde "ulusal irade" belirlenmekte ve siyasal iktidar ortaya çıkmaktadır. Bu iradenin demokratik, özgür ve adil bir seçim sistemiyle ortaya çıkması, oluşması, gerçeği yansıtması ve istikrara yönelmesi gerekmektedir. Ancak bu koşulların tamamı gerçekleştiği takdirde, demokratik siyasal istikrar yakalanır ve bunlar kadar önemli olan toplumsal barış korunabilir.

Kuşkusuz demokrasi, salt seçimle sınırlı tanımından çok farklı ve fazla bir kavramdır. Bu konuda Hindistan asıllı Amerikalı siyaset bilimci Zakaria, *Özgürlüğün Geleceği* isimli eserinde günümüz demokrasisiyle ilgili olarak "...hem açık, özgür ve adil seçimlerdir ve hem de hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı ilkeleri ile birlikte ifade, toplantı, girişim, örgütlenme, seçme, din ve vicdan özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin tanındığı ve güvence altına alındığı, yani siyasi iktidarların bu hakları çiğnemeyeceği, çiğneyemeyeceği, seçimleri kazananın her istediğini yapamayacağı kendi değerlerini ve doğrularını topluma dayatamayacağı, her istediği kararı alamayacağı, istediğini istediği kişilere veremeyeceği bir sistemin kurulması çalıştırılması ve kurumsallaştırılmasıdır..." demektedir. Aynı yazar demokrasiyle ilgili tespitlerinde devamla "...demokratik yönetimin özünü çoğunluğun mutlak egemenliği oluşturmakla, demokraside baskı tehlikesi topluluğun çoğunluğundan gelir. Birey ve azınlık haklarının korunması için var olan ve bilinen önlemler alınmadığı takdirde, gelişmekte olan ülkelerin geride kalan son on yılda yaşadığı demokrasi deneyiminde görüldüğü üzere, çoğunluk kimi zaman sessizce, kimi zaman gürültülü biçimde kuvvetler ayrılığı ilkesini eritir, insan haklarının kuyusunu kazar, hoşgörü ile adalet geleneklerini yozlaştıracığını." vurgulamaktadır.

İşte günümüz dünyasının yönetim biçimi olan demokrasilerin yapısında saklı olan bu tehlikeyi önlemek, hukukun üstünlüğü başta olmak üzere, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve gereken önlemleri almak amacıyla demokratik teminat kurumlarına gereksinim duyulmuştur. Bunun doğal sonucu olarak, devletin sınırsız güç ve yetkilerini tek elde toplamak yerine, bölünerek birbirlerinin yanında

özerk organ şeklinde kurumsallaştırılması yöntemi benimsenmiştir. Böylece toplumlar, yüzyıllar süren çetin mücadeleler sonunda egemenliği oluşturan yasama, yürütme ve yargı erklerini birbirinden ayırarak ve kurumsallaştırarak, demokratik yönetimi gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Büyük uğraşlar sonucu gelinen bu noktada ise, parlamenter sistemlerde, zaman zaman yasama ve yürütme, siyasetin kendine özgü yapısı ve baskısı altında tek güç haline dönüşebilmekte ve tek elde toplanabilmektedir. Böylece iki ayrı erki kullanan organların siyasal iktidar bünyesinde bir araya gelmesi, görünürdeki kuvvetler ayrılığını biçimsel kılmakta, karşı konulması olanaksız iki gücün tek elde toplanmasına neden olmaktadır. Böyle bir sonuç tüm yurttaşların birlikte kullanmak durumunda oldukları ulusal egemenliği zedelemektedir.

Demokratik düzenin bir zaafı olarak ortaya çıkan bu olumsuzluğun çaresi, "*hukukun üstünlüğü*" ilkesinin egemen olduğu, "*hukuk devleti*" ve hukuk devletinin olmazsa olmaz koşulu olan "*yargı bağımsızlığı*" ve dolayısıyla "*yargı denetimi*" ile iktidarların siyasi ve yönetsel uygulamalarını hukuk içine çekmektir. Parlamenter demokratik sistemin en belirgin özelliği olan "*kuvvetler ayrılığı*" ilkesinin uygulanması halinde; yürütmenin hukuka bağlılığını sağlamada en etkili yol, kuşkusuz, genel olarak tam "*bağımsız yargı*"dır.

Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi'nin bir kanunu, Danıştay'ın bir hükümet tasarrufunu iptal etmesi bazılarının yaklaşımının aksine, yasama ve yürütmeye müdahale ya da üstünlük olarak algılanmayıp, "*kuvvetler ayrılığı*" ilkesinin amaçladığı dengenin ve hukuk devletinin doğal sonucu olarak kabul edilmelidir.

Kuşkusuz bu kavramların yani "*demokrasi*", "*temel hak ve özgürlükler*" ile "*hukuk devleti*"nin yaşama geçmesi için "*laiklik*" ilkesinin var olması gereklidir.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından bu yana "*laiklik*" ilkesiyle ilgili hala, yorum, değerlendirme ve beklenti farklılıkları

bulunması “laiklik” ilkesinin uygulama, içerik ve benimsenmesi yönünde gerekli özen ve duyarlılığın gösterilmemiş olduğunun açık kanıtıdır. Demokrasi, temel hak ve özgürlükler ve hukuk devleti ile bunların omurgasını oluşturan “laiklik”, Cumhuriyetimizin üzerinde yükseldiği temel ilkelerden birisidir. “Laiklik”, bugün çağdaş bir devlette hukuk oluşturulurken, dinsel normların belirleyici olmamasını ifade etmektedir. Bu özellikleriyle “laiklik” uygarlık, özgürlük ve çağdaşlık ilkesi olma yanında “bilimsellik” demektir.

Demokrasiyi sadece oy ve sandık olarak algılayan; hoşgörü, uzlaşma ve hepsinden önemlisi bir yaşam biçimi olarak algılamayan, adalet duygusunu özümsemeyen, insan haklarına dayalı, hukukun üstünlüğünün egemen olduğu laik hukuk devleti gerçeğini anlayamayan, ben merkezli, öngörüsüz liderler ve toplum önderleri yönetiminde ülke içinden çıkılmaz siyasi kriz ve kaoslara sürüklenmektedir.

Ülkemiz bu konuda geçmişten günümüze tarihsel gelişim içinde çok ağır fatura ve bedeller ödemiştir. Sadece 12 Mart ve 12 Eylül müdahalelerinden sonra yaşanan hukuk ihlalleri ve antidemokratik uygulamalar dahi tüm yönetimler için demokratik anayasal düzen ve açık toplumun ne ifade ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu antidemokratik ve baskıcı dönemleri yaşamış bir ülkenin lider ve önderleri başta olmak üzere toplumun tüm bireyleri açık demokratik toplum, anayasal düzen, insan hakları, hukukun üstünlüğü, hukuk devleti gibi çağcıl ve evrensel kurum ve kavramları sahiplenmek durumundadır. Başka bir anlatımla bu kurum ve kavramların artık sempozyum, konferans, nutuk, açılış konuşmalarının sihirli ve çekici söylem malzemeleri olmaktan çıkarak yaşanan olgular haline gelmesi gerekmektedir. Ama üzülerik ifade etmek isteriz ki, kimi sorumlular tarafından bir çırpıda sıralanan bu kurum ve kavramların içi doldurulamamakta sadece kişisel ve siyasal çıkarlar için araç olarak kullanılmakta ama kendilerine özgü ajanda bilgileri hep güncelliğini korumaktadır.

Son günlerde farklı ve katı bir biçimde yorumlanan ve uygulanan “siyasal iktidar” ve “egemenlik” ilke ve kavramları üzerinde de kısaca durmak istiyorum.

Önceleri “*iktidar*” fenomeninin, mevcut siyasal iktidar partisinin yaklaşımına uygun olan “*emir verme*”, “*hükmetme*” “*insanların davranışlarını kontrol etme*”, “*toplumu kendi dünya görüşü ve ideolojisine uydurma*”, “*kurulu ve işleyen düzeni değiştirme*” vs yönleri üzerinde duruluyor ve iktidar bunları yapabileme olanağı veren bir “*güç*”, tek başına kullanılan bir yetki olarak anlaşılıyordu. Ama geçen süre içinde, bu yaklaşımın eksik ve yetersiz olduğu, özellikle siyasal iktidarlara karşı “*yönetilenlerin rolüne, davranışlarına, tepkilerine*” yeter derecede yer verilmediği anlaşılmıştır. Gerçekten de geniş açıdan baktığımızda, yöneten-yönetilen ilişkisinin tek taraflı olmadığı ve bunun sadece yukardan aşağıya doğru gelen bir emirler dizisinden ibaret bulunmadığı görülür. Aslında iktidar ilişkisi, tek taraflı değil, karşılıklı iki taraflı bir ilişkidir. Modern politika bilimcilerinin ifade ettiği gibi, çoğu zaman yönetenlerin yönetilenleri etkilemesi kadar, yönetilenlerin de tutum ve davranışlarıyla yönetenleri etkilemesi söz konusudur. Bu görüş sahipleri, yönetilenlerin “*yukarıdan*” gelen emir ve direktiflere otomatik olarak uyan birer robot olmadığını, aksine demokratik haklarını kullanarak yönetenleri etkileyebilecek uygar birer birey olduklarını kabul etmektedirler. Çağdaş ve katılımcı demokrasilerde bu sosyal gerçeğin iyice ortaya çıkmasından sonra, ülkemizi yöneten siyasi iktidarın anlayışıyla örtüşen tek taraflı emir verme kudretini ifade eden “*iktidar*” kavram ve terimi yerine, karşılıklı roller ve yöneten-yönetilen etkileşmesini yansıtan “*iktidar ilişkileri*” deyim ve terimi kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler ülkemizde geçerli olan egemen siyaset anlayışının “*siyasal iktidar*” yorum ve yaklaşımının ne denli yanlış ve tutarsız olduğunu açıkça göstermektedir.

Yaklaşık üç yüz yılı aşkın süre önce ortaya atılışından bu yana üzerinde durulan, geniş tartışmalara yol açan ve kendisine değişik anlamlar verilen bir kavram da “*egemenlik*” kavramıdır. Bu kavram uzun süreler siyaset felsefesinde, kamu

hukukunda ve özellikle klasik politika biliminde merkezi bir yer tutmuş ve çeşitli teorilerin temel dayanağını oluşturmuştur. Bununla beraber, bugüne kadar egemenlik teriminin tam bir açıklığa kavuştuğu ve üzerinde tartışmaların sona erdiği ileri sürülemez. Hatta çağdaş politika biliminde bu kavramın, artık terk edilmesi gerektiği yolunda çok ciddi görüş sahipleri vardır.

Defolu ve eksik demokrasinin yarattığı belirsizlik ortamında, çoğunluk partisi tarafından bir biçimde ele geçirilen mutlak ve sınırsız bir iktidar gücü olarak algılanan "egemenlik" yaklaşımı, günümüz "hukuk devleti" anlayışı ile bağdaşmamaktadır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Danıştay'ın 140. Kuruluş Yıl Dönümü'nde üzülererek ifade etmek isterim ki, özel kuruluş gününü kutladığımız "İdari Yargı" başta olmak üzere ülkemizin yargı ve hukuk düzeni çok ciddi sorunlarla ve giderilmesi bir türlü başarılabilen eksikliklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu gün yargı, ya diğer kurumların yozlaşmasından etkilenerek, ya da kendine özgü özel nedenlerle iyi ve sağlıklı bir görüntü vermemektedir. Konunun en hüznü yanı, yargı kurumlarımızı en üst düzeyde temsil eden yüksek yargının saygın temsilcileri yanı sıra, yargıya yansız, objektif ve tarafsız bir gözle bakan en sade yurttaş kadar büyük bir kesimin tespit ve değerlendirmeleri bu yöndedir.

Gelinen bu noktada, kuruluş yıllarındaki inançlı ve özveriyle yaklaşımlar dışında, siyasal iktidarlar başta olmak üzere, birçok kesimin ağır kusur ve ihmali vardır. Çünkü toplumda yargının, düzgün, etkin, verimli, adil ve güvenli bir biçimde işlemesi, sadece dürüst, ilkeli ve onurlu bir şekilde hukukun uygulanması yoluyla hak ve adaleti gerçekleştiren yargı mensuplarının sorunu değildir. Sorun, yargı mensuplarıyla birlikte, öncelikle siyasal iktidarlar başta olmak üzere, yazılı

ve görsel basın kuruluşları yanı sıra, tüm toplum bireylerini doğrudan doğruya ilgilendirmektedir.

Öncelikle, “bağımsız yargı” ve “güvenceli yargıç” sorunun çözümündeki ilk halkayı oluşturur. Kuşkusuz bu noktada öncelikle ele alınması gereken konu, “hukuk öğretimi-hukukçu eğitimi” dir. Adalet mademki devletin temelidir, o halde devlet temelini oluşturan hak ve adalet uygulayıcılarının eğitimi- ne özel özen göstermek durumundadır. Bilindiği gibi ülkemizde iki kurum Türk ulusu adına görev yapmakta ve karar vermektedir. Bunlardan birisi seçimle oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi diğeri ise bağımsız yargıdır. Bu nedenlerle nitelikli hukukçu yetiştirmek son derece önemlidir. Toplumda birçok kişinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullandığı, “hukukun üstünlüğü” ve “hukuk devleti” kavramları, ancak nitelikli ve donanımlı hukukçuların uygulamaları ile yaşama geçebilir. Evrensel demokratik ilkeleri ve insan haklarını içeren normlar ve yasaların, amaca uygun bir biçimde uygulanabilmesi, ayrıca amaca uygun şekilde yorumlanabilmesi, yargılama ve karar sürecinde hukukçuların sağlam hukuk bilgisine, yorum ve değerlendirme gücüne bağlıdır.

Yargıç güvencesi, soyut ve fantezi bir düşünce değildir. Bu kurum, yargıçtan çok kişinin, yurttaşın, rejimin güvencesidir.

Hemen belirtmek isteriz ki, bütün bu anlatılanların dışında, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi yasalarda değil, onu temsil edecek ve uygulayacak olan savcı ve yargıçların kafalarında ve vicdanlarında şekillenmesi gerekir. Bu kişilikte ve saygınlıkta hukukçular yetiştirilmesi için, Türkiye Barolar Birliği olarak ülkemizdeki tüm hukuk fakültesi dekanlarıyla düzenli ve verimli toplantılar yapmaktayız. Bu toplantılar sonrası oluşturulacak ortak bilgiler bir rapor halinde siyasal iktidar temsilcileri başta olmak üzere, YÖK başkanlığı ve tüm ilgililere yollanacaktır.

Yargının belirtilen yapısal sorunları ve olumsuzlukları yanında, etkin, doğru, verimli ve güvenli işleyebilmesi konusunda yargı dışı unsurların da büyük görev ve sorumluluk-

ları bulunmaktadır. Bunların başında dünyada ve ülkemizde dördüncü güç olarak tanımlanan medya gelmektedir. Bu gün ülkemizde kamuoyunun gündemini belirleyecek güce sahip olan ve birçok yolsuzluğun, vurgunun, haksızlığın yanında, gizli kalmış bir takım ilişkilerin gün ışığına çıkmasında çok önemli katkısı olan medya, zaman zaman da yargısız infaz yaparak kişilerin ve kurumların mağduriyetine neden olmaktadır. Her zaman vurguladığımız “*adli haber herhangi bir haber değildir, bu haberler verilirken büyük özen gösterilmesi gerekir*” yönündeki sözlerimizi son günlerde yaşanan olaylar nedeniyle bir kez daha yineleyeceğiz. Ayrıca unutulmamalıdır ki, çağdaş yurttaş olarak, toplumsal ilişkiler nedeniyle herkesin yargı önüne çıkma olasılığı vardır. Bu nedenle, yazılı ve görsel basınımızın Anayasada düzenlenen “*masumiyet karinesi*”ne aykırı bir biçimde, yargı kararı ile suçluluğu sabit olmayan kimseleri peşinen suçlu ilan etmesi, sık, sık yargısız infazlarda bulunması yargının düzgün, güvenli ve saygın işleyişini sağlama çabaları önünde büyük bir engel olarak çıkabilmektedir.

Kısmen değindiğimiz yargı sorunlarıyla ilgili olarak, sağlıklı ve çağdaş bir adalet ve yargı reformunun gerçekleştirilebilmesi amacıyla, bugünkü ya da, gelecek yıllarda ülkeyi yönetmeye talip olan siyasal iktidarların bu konuyu öncelikli olarak benimsemesi, sahiplenmesi bunun doğal sonucu olan sistemli ve kararlı bir çabayı ciddiyetle sürdürmesi gerekli ve zorunludur.

Genel yargı sorunları ve çözüm yollarıyla ilgili kimi tespit ve önerilerimiz yanında, kuruluşunu kutladığımız “*idari yargı*”nın da geçmişten günümüze gelen ve her kuruluş yıl dönümünde sıraladığımız ama bir türlü giderilemeyen aksine her geçen gün daha da ağırlaşan ciddi sorunları bulunmaktadır. Örneğin;

- 3.10.2001 günlü Anayasa değişikliğiyle Anayasa'nın 40. maddesine “*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır*” kuralı eklenmiştir. Bu kuralın sağlıklı bir biçimde işleyebilme-

si ve idari uyuşmazlıkların azaltılması açısından son derece önemli olan “*Genel İdari Usul Yasası*” tüm uyarı ve girişimlere karşın, henüz çıkarılamamıştır.

- Yurttaşın hak arama özgürlüğü yanında, idari başvuru yönünden ve en önemlisi dava sayısının azalması bakımından, çok etkin rolleri olacak olan başta kamu denetçisi (ombudsman)lık olmak üzere, hakem heyetleri, arabuluculuk ve uzlaşma kurulları gibi yargı dışı alana özgü, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları konusunda yeterli girişimde bulunulmamıştır.

- Bölge idare mahkemelerinin mevcut görev ve işleyiş durumu itibariyle, tam olarak istinaf mahkemeleri niteliği ve işlevine kavuşturulamadığı için bu şekliyle davaların uzaması yanında, Danıştay’ın iş yükünün artmasına neden olmaktadır.

- İdare mahkemeleri ve Danıştay’ın, özellikle kamu görevlilerinin özlük işleri ve atama konularındaki yerleşmiş içtihatları, Türkiye’de hukuk devleti ve hukuka bağlı idare kavramlarının yerleşmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Siyasal iktidarların, ellerindeki yetkileri liyakat esasına göre değil “*kadrolaşma*” ve “*politik yandaş yaratma*” amacına göre kullandığı ve bu durumun siyaset olarak savunulabildiği ülke gerçeği karşısında, idari yargı organlarının başarıyla gerçekleştirdikleri, “*hukuka uygunluk*” denetimi çok daha büyük önem taşımaktadır.

- Her yıl yinelediğimiz bir konu da, idari yargı mahkemelerinin idari işlem ve eylemleri yargılama sonuna kadar durdurmayı amaçlayan yürütmeyi durdurma kararlarına ilişkin usulü işlemlerin ağır ve zorlayıcı yasal koşullara bağlanmış olması, güçlü ve etkin idareye-yürütmeye karşı bireylerin yargısal korunmalarını zayıflatmaktadır. Örneğin, hukuka aykırılığı çok açık bir biçimde belli olan yer değiştirme işlemlerinde bile, yürütmeyi durdurma sorununun incelenmesinin, idarenin birinci savunmasına kadar ertelenmesi, birçok halde, yürütmeyi durdurma kararlarının amacına aykırı sonuçlar vermektedir. Davacı, çoğu kez yeni atandığı yere gidip, fiilen

göreve başlamak zorunda kalmakta ve bu aşamadan sonra elde edeceği yürütmeyi durdurma kararının pek fazla pratik yararı olmamaktadır. Oysa bunun yerine, tam tersi bir huku-ki yaklaşımla yürütmeyi durdurma kararının idarenin savunması alındıktan sonra yeniden görüşülmek üzere süratle verilmesi yürütmeyi durdurma kararlarının amaç ve mantığına daha uygun olacağı gibi, ayrıca idarenin tesis etmiş olduğu işlemin hukuksal gerekçelerini idare mahkemesine sunmasını çabuklaştıracak ve sonuç olarak adaletin daha hızlı gerçekleşmesine hizmet edecektir.

Bu konuda azami bir süre de belirlenebilir. Böylece yürütmenin durdurulmasında hukuka aykırı ve acil zarar doğuran işlemlerde davacılar yukarıda sayılanların yanında önemli bir güvence sağlanacağı gibi keyfiliği de önleyecektir.

Yine çok acil durumlarda yürütmenin durdurulması is-temi hakkında karar verinceye kadar acil zararları ve mağ-duriyetleri önlemek adına, Fransa'da olduğu gibi, idare mahkemesi başkanına idari işlemin uygulamasını geçici olarak durdurma kararı verme yetkisi tanınabilir. Zira bazen hukuka aykırı işlemin bir an için dahi uygulanması çok ağır mağ-duriyetlere yol açabilmektedir.

Aynı şekilde, bir davada, verilen yürütmeyi durdurma ka-rarına itirazın bölge idare mahkemesine, nihai kararın temyizinin ise Danıştay'a yapılmasının getirdiği çelişkiye kesinlikle son vermek gereklidir. Ayrıca, idare mahkemelerince yürütmenin durdurulması kararı verilen davaların bir an önce so-nuca bağlanması ve böylece Danıştay'ın temyiz incelemesinin geciktirilmemesi konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır.

• Danıştay'da ve idare mahkemelerinde 60 gün olan dava açma süresinin, vergi mahkemelerinde 30 gün olarak sürdürülmesi çoğu kez yurttaşların hak kaybına neden olmaktadır;

• Güncelliğini ve etkinliğini koruduğunu belirttiğimiz birkaç sorun yanında kuşkusuz, idari yargının en temel so-runu olan davaların uzun süre devam etmesi konusu bunca girişimlere ve düzenlemelere karşın artarak sürmektedir;

• Son günlerde yeniden tartışma konusu yapılan, idari yargının, iptal davaları dışında “tam yargı” denilen davalara bakıp bakmama hususu öteden beri karşılaşılan bir tartışmadır. Bu konuda, “zarar”, “kusur” ve “tazminat” gibi kavramların özünde “özel hukuk” alanına giren kavramlar olduğu, dolayısıyla da, bu konulara ilişkin uyuşmazlıkların genel görevli “adli yargı” mahkemelerine bırakılması gerektiği görüşü ileri sürülmektedir. Gerçi bu konuda çok farklı görüşlerde vardır. Ancak idareye karşı açılan tam yargı/tazminat davalarının bütünüyle idari yargıdan alınması ve adli yargıya bırakılmasının çok daha iyi olacağını savunanlar oldukça ağırlık kazanmaktadır. Bunlar, bu tür davalarda idari yargı-adli yargı arasında çok fazla görev uyuşmazlığı çıktığından ve vatandaşlar nezdinde ağır hak ve süre kayıpları çıkabildiğinden, mevcut durum anayasal bir hak olan “hak arama özgürlüğü”nü zedeler bir nitelik almıştır demektedir, ayrıca tazminat davalarına bakan adli yargı mercilerinin benzer nitelikli tam yargı davalarına daha aşina olduklarını iddia etmektedirler. Yine bunlara göre, yani tam yargı davalarına adli yargının bakmasını düşünenlere göre, tazminat davasına konu idari işlem hakkında iptal davası da açılmışsa, adli yargı mercii idari yargıda açılan iptal davasının sonucunu ön mesele-bekletici mesele yapmalıdır.

• İdari yargının kendi görev alanına dönmesini ve böylece daha verimli olacağı iddiasını sürdürenler, Kabahatler Kanunu’nda olduğu gibi, idari işlemlere karşı yargısal makamlara yapılan itirazlar, aslında bunlar teknik olarak iptal davası niteliğinde olduğundan, adli yargı mercilerinden idari yargı mercilerine aktarılmalıdır. Tüm bunlar gerçekleştirilerek, idari yargı sadece idari işlemler hakkındaki iptal davaları konusunda görevli olmalı, idari işlemlerden dolayı görülen zararların tazminine ilişkin davalar ise bütünüyle adli yargıya bırakılarak, yargı sistemimizin basitleştirilmeli demektedirler. Devamla bunların gerçekleşmesi halinde Uyuşmazlık Mahkemesi’ne de ihtiyaç kalmayacağını ileri sürmekte, benzer uygulamaların bizimle aynı idari rejimi seçmiş Almanya, İtalya ve Belçika gibi ülkelerde de uygulandığını ileri sürmüştür.

lerdir. Tüm bu gelişmeler de dikkate alınarak, idari yargı yeni baştan ayrıntılı bir biçimde ele alınmalı ve düzenlenmelidir.

Bu arada, yıllardır gerçekleşmesini beklediğimiz Danıştay binası için Eskişehir yolu üzerinde arsa ayrılmış olduğu haberini aldık. Büyük bir mutluluk duyduk. Emeği geçen tüm yetkililere teşekkür ediyor, bir an önce inşaatının tamamlanmasını diliyoruz.

Sayın Cumhurbaşkanı,

Genelde yargının özelde idari yargının kimi güncel sorunlarını bilgilerinize arz ettim. Kuşkusuz, yargının önemli bir ayağını oluşturan savunma ve onun temsilcileri avukatlar da çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Avukatlar ve savunma mesleğinin önündeki engellerin kaldırılmasına ilişkin hükümet yetkililerince verilen söz ve güvencelere karşın;

- Yıllarca yapılan mücadeleler sonunda Avukatlık Kanunu'na konulmuş ve mesleğimizin geleceği bakımından son derece hayati önem taşıyan "sınav" kurumu bir çırpıda kaldırılmıştır. Konunun önemini vurgulamak için şu bilgiyi vermek durumundayım.

- Sorunlarını her platformda yıllardır dillendirdiğimiz devleti her alanda başarıyla savunan kamu kesimi avukatlarının durumu tam anlamıyla içler acısıdır, biçimsel de olsa hukuk devleti yapımızla bağdaşmayacak bir statü ve konuma mahkûm edilmektedirler.

- Ülkemizin içinde bulunduğu kaos ortamı mesleğimize ve meslektaşlarımıza da yansımaktadır. Son dokuz yıl içinde 166 meslektaşımıza saldırılmış ve on dört meslektaşımız yaşamını yitirmiştir.

Sav, savunma, karar üçlüsü içinde tüm meslektaşlara karşı aynı duyarlılığı gösteren barolar ve Türkiye Barolar Birliği kendi meslektaşlarına yapılan saldırılar sonunda; başta yargının sayın temsilcileri olmak üzere, yasama ve yürütmenin

seçkin temsilcilerinin gerekli duyarlılığı göstermemesi nedeniyle yürek acılarının daha da arttığını vurgulamak isterim. Oysa bu vahim tablo, tüm yargı, yasama ve yürütme mensupları yanında, güvenlik görevlileri, tüm yöneticiler ve hepimiz için düşündürücü olmalıdır.

Çünkü;

"Bağımsız savunma, bağımsız yargının kurucu unsurlarındandır."

"Bağımsız savunma olmaksızın güçlü ve bağımsız yargıdan asla söz edilemez."

"Adil yargılanma ve adalete erişim haklarının olmazsa olmaz koşulu bağımsız savunmadır."

Bu denli önemli olan savunma ve onun örgütleri barolarla, savunma mesleğinin temsilcileri avukatların sorunlarının çözülmesi ve önündeki yasal engellerin kaldırılması, mesleğe ve meslektaşlarımıza olduğu kadar, hukuk devleti ilke ve kavramlarının yerleşmesine de büyük katkı sunacaktır.

Yargı ve hukuk alanında yaşananlar sayılanlarla sınırlı değildir. Her gün yeni ve farklı bir yaklaşımla karşı karşıya kalınmakta bir anlamda yarınların ne getireceğini önceden kestirmek mümkün olamamaktadır. Halbuki toplumsal barış ve güvenliğin temel koşulu hukuki ve yasal istikrardan geçer. Her gün yaşanan ve giderek sosyal yaşamımızı ağır bir biçimde tehdit eden ve artan bir ivme çizen suç oranları yanında, şiddet ve terör ülkemizde özgürlük-güvenlik kavramlarının yeniden ciddi biçimde gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanı,

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Anayasa' nın 69. maddesi ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesindeki görev ve sorumluluklarının yasal gereği olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne

açtığı dava, yukarıda tanımladığımız “*erkler ayrılığı*” ve “*hukuk devleti*” ilkelerinin gereğidir.

Ancak, davanın açılmasından sonra çeşitli kesimler tarafından sergilenen tablo “*hukuk devleti*” ve “*yargı bağımsızlığı*” olgularına ne denli uzak olduğumuzu bir kez daha acı bir biçimde ortaya koymuştur. Oysa Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı’nın açmış bulunduğu davayı, Anayasa’nın 68. ve 69. maddeleri, Siyasi Partiler Kanunu’nun 98-108. maddeleri, Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun’un 18-33. maddeleri ve Ceza Muhakemeleri Kanunu’nun 174. maddesi hükümleri yanı sıra, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

Yine Türk Ceza Kanunu’nun çeşitli maddelerine göre başlatıldığı anlaşılan ve kamuoyunda “*Ergenekon*” olarak bilinen soruşturma ile ilgili yorum ve değerlendirmelerin de aynı mantıkla yapılması gereklidir. Oysa bu yapılmamakta siyasal iktidar karşıtları “*kapatma davası*”nın, siyasal iktidar yandaşları ise “*Ergenekon davası*”nın haklılığı yönünde, açık-örtülü bir kampanya başlatmışlardır. Bu yaklaşım ülke yargısı ve hukuk devleti olgusuyla bağdaşmayan çok tehlikeli bir girişimdir. Yapılması gereken yargıyı rahat bırakmak ve sorunları kendi kuralları içinde çözmesine yardımcı olmaktır. Kuşkusuz hukuki işlem ve eylemlerde yasa dışı bir uygulama varsa bunun yine hukuk içinde çözümlerini aramak gerekmektedir. Hukuku bir yana bırakarak düşün birliği ve yandaş anlayışı ile ulusal ya da uluslararası kişi, kurum ve kuruluşlardan yardım istenmesi ve lobicilik yapılması ülke yargısı adına son derece hüznü veren bir yaklaşımdır.

Bu konuda çeşitli yasalarımızdaki düzenlemeler yanı sıra Anayasa’nın 17 ve 20. maddelerinde hüküm altına alınan temel hak ve özgürlükleri koruyan düzenlemeler, hukuk dışı yayım ve söylemlerle ihlal edilmiştir.

Ulusal ve uluslar arası kamuoyunun gözleri önünde yaşanan olaylar, Türk yargısı hakkında olumsuz imaj ve düşüncelerin oluşmasına neden olmaktadır. Oysa adalet duygusu

çok yüksek olan halkımız yanı sıra, yargımız ve yargıçlarımız bu olumsuzlukları hiç ama hiç hak etmemektedirler.

Olayların başından bu yana sürekli olarak dillendirdiğimiz söylemimizi bir kez daha yineleyeceğiz. En sade yurttasımızdan, en sorumlu kamu görevlisine kadar herkes kendini hukukla bağlı hissetmeli ve hukukun dolayısıyla yargının, hukuk kurallarına uygun olarak dokunamayacağı hiçbir kurum ve kişi olmadığına ve olamayacağına inanmalıdır. Hepimiz “*hukuk devleti*” ilkesinin özü olan bu kuralın yaşama geçmesi için gerekli duyarlılığı göstermeliyiz.

Öte yandan, halkın adalete ve yargıya olan güveninin gereği olarak da soruşturma ve kovuşturmaların yasalar ve usul kurallarına uygun gerçekleştirilmesi, sağlıklı ve güçlü kanıtlar, deliller olmadan kişi ve kurumların itham edilmesi gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, çağdaş ceza yasası ve ceza muhakemesindeki yeni gelişmelerin başında, ceza soruşturma ve kovuşturma evrelerinde “*lekelenmemek hakkı*”na duyarlılık gösterilmesi gelmekte ve bu hak “*masumiyet karinesi*” ile birlikte değerlendirilmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Ülkemiz için, Cumhuriyetin kurulduğu günden bu yana bir devlet politikası olarak kabul edilen “*batılılaşma*” ve II. Dünya Savaşı’ndan sonraki tüm hükümetler tarafından desteklenen ve yürütülen AB-Türkiye ilişkileri ulusumuz için yaşamsal bir “*çağdaşlaşma*” sorunudur. Konunun önemi gereği olan duruş ve davranışlar, yeterli kararlılık ve bilinçle sergilenmediği için bu ilişki de zaman zaman sorunlar yaşanmıştır. Son zamanlarda Avrupa Birliği yetkilileri bu hükümetlerin bu zafiyetinden yararlanarak ve onların yakınmalarını fırsat sayarak, üstlerine vazife olan ya da olmayan pek çok konuda ülkemizi uyarmak, nezaket dışı söylemlerde bulunmak hafifliğini göstermişlerdir.

Batılı yetkililerin bu davranışlarının kaynağında, kamuoyunu bilgilendirmeden önce, Anayasa’yı ABD’de, yargı

reformunu AB Komiseri ile tartışmaya açma gereğini duyan zihniyetin bulunduğu görmezden gelemeyiz.

Ancak, özellikle AKP hakkındaki kapatma davasından sonra saygısızca ve adeta "sömürge valisi" edasıyla konuşan Avrupalı dostlarımıza şunu hatırlatmak isteriz.

Ülkemiz insanı, iç ve dış tüm engellemelere, işbirlikçilere, numaracı ve takiyecilere karşın iki yüzyılı aşan bir süredir yüzünü batıya dönmüş batılılaşma ve çağdaşlaşmaya ana amaç ve ilke olarak bakan bir ulustur. Batılılaşma ve çağdaşlaşmayı da tüm insanlığın ortak ürünü olan "demokrasi", "insan hakları", "hukukun üstünlüğü" ve "hukuk devleti" gibi evrensel kurum ve kavramlara ulaşmak olarak görmektedir. Bunlara kavuşmanın, bu ilkelerin yaşamasının önkoşulunun da "laiklik" olduğunu uzun ve acı deneylerle öğrenmiştir. Batılı dostlarımızın ülkelerinde çözümlenmiş gibi görüldüğü için unuttukları "laiklik" sorununun ciddiyetini kavramaları içten dileğimizdir.

Bütün engellemelere karşın ulus olarak "çağdaşlaşma" yolunda ilerlemekteyiz. Bu bize Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği yoldur. Ayrıca, bu yolun uzun ve ince bir yol olduğu bilincindeyiz. AB'li gerçek dostlarımızdan tek isteğimiz, bu yola yeni engeller koymamaları, tarihi geçmişimiz ile sosyal yapımız yanında, içinde bulunduğumuz coğrafyanın ağır koşullarını da dikkate alarak, daha anlayışlı ve bilinçli hareket etmeleri ve bizi iyi niyetle desteklemeleridir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Ülkemizin siyaset, ekonomi ve hukuk gündemi çok hızlı bir biçimde değişmektedir. Özellikle 22 Temmuz 2007 seçimleri öncesi Cumhurbaşkanlığı seçimi başta olmak üzere, Anayasa değişiklikleri yanında yargı ve hukuk adına yapılan tartışma ve yaklaşımlar Türk siyaset ve hukuk tarihinde bir ilk olarak yerini almıştır.

22 Temmuz 2007 seçimlerinden sonra hukuk ve siyaset adına yaşananlar ise ayrı bir değerlendirmeyi gerektirecek önemdedir.

Seçimlerden sonra oluşan yeni meclis yapısı, yeni kabine, meclis başkanı seçimi ile arkasından başlayan Cumhurbaşkanlığı seçimi tartışmaları gündemi oluşturmuş, toplumun tüm bireylerini etkilemiştir.

Bu gelişmelerin yoğunluğu içerisinde sivil Anayasa tartışmaları ve bu konuda siyasal iktidarın hazırlattığı Anayasa önerisiyle ilgili günlerce süren yoğun tartışmalar...

Yine bu dönemde YÖK yönetiminde ki değişimler sonrası *"yargı kararlarını görmezden geliniz"* diyebilen bir başkanın göreve gelmesiyle başlayan tartışmalar....

Tüm bu tartışmalar sürerken siyaseti, hukuku, üniversiteleri ve bütün toplumu doğrudan ilgilendiren *"türban"* düzenlemesi tartışmaları gündeme oturmuştur.

Bu tartışmaların sıcak ortamında bu kez ulusal ve uluslar arası boyutta ilgi uyandıran *"AKP ile ilgili olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından kapatma davası"* açılmıştır.

Bu gelişmelerin şoku yaşanırken bu kez gündemde olmayan TCK'nun 301. maddesiyle ilgili yeni düzenlemeler gündeme getirilmiştir.

Türkiye Barolar Birliği tüm bu gelişmeler ve tartışmalar karşısında; hukukun öne çıkarılmasını, herkesin kendini hukuka dolayısıyla yargının güvenliğine teslim etmesini önermiş ve bu doğrultuda duruş sergilemiştir.

Ancak; 1 Mayıs'ta Taksim'de polis devleti uygulamasını çağrıştıran olaylardan hemen sonra Türk Tabipler Birliği Başkanı'nun sabah saat 4.30'da kaldığı otelden polis tarafından alınması, -sonradan sayın Cumhurbaşkanı tarafından yeniden görüşülmesi isteğiyle geri gönderilen- TÜRMOB yasasında seçimlerle ilgili antidemokratik düzenlemeler gibi açık toplum, demokratik anayasal düzen, gibi evrensel kurum ve kavramları zayıflatan girişimler karşısında bunca yıldır sa-

vunduğumuz ve yanında olduğumuz “*hukuk devleti*” ilke ve anlayışının yerini “*polis devleti*” anlayışına bırakmakta olduğunu üzülen gözlemlemekteyiz.

Yaşanan bunca olumsuzluklara ve engellemelere karşın, çağdaş Türkiye’yi yaşatma kararlılığında olan halkımızın desteğiyle başta “*eksiksiz demokrasi*” olmak üzere, “*insan hakları*”, “*hukukun üstünlüğü*” ve “*hukuk devleti*” kurum ve kavramlarının ülkemizde yerleşeceği inancındayız.

Beni dinlediğiniz için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

**Danıştay'ın
141. Kuruluş Yıldönümü
ve Adli Yargı Günü
Konuşması**

10 Mayıs 2009

Sayın Cumhurbaşkanı;

Yargımızın saygın üyeleri, değerli konuklar, yazılı ve görsel basınımızın seçkin temsilcileri "*Danıştay'ın 141. Kuruluş Yıldönümü ve İdari Yargı Günü*" nedeniyle yapılan toplantıyı onurlandırmanızdan dolayı sizleri saygılarımla selamlıyor; başta Danıştay olmak üzere yurdun dört bir yanında idari yargı görevini özveriyle yürüten yargıç, savcı ve tüm yargı çalışanlarını gönülden kutluyorum.

10 Mayıs 2002 gününden bu yana sizlere bu kürsüden sekizinci kez seslenmenin onurunu, mutluluğunu ve sorumluluğunu yaşamaktayım. Ancak, her yıl hukuk adına, yargı adına, demokrasi adına, insan hakları adına yaptığımız onca tespit ve değerlendirme konunun sorumluları tarafından yeterince algılanmamakta, hatta bunca emeğe ve uğraşa karşın, acımasızca "*...anlatılanlarda zerre kadar hukuk sorunu yok, siyaset ve ideoloji var*" denilebilmektedir. Oysa siz saygı değer konuklar çok iyi anımsayacaksınız, bu kürsüden sizlerin hoşgörüsüne sığınarak hep "*hukukun üstünlüğü*", "*hukuk devleti*", "*yargı bağımsızlığı*", "*yargıç güvencesi*" gibi ülkemiz için yaşamsal önemi olan yargının evrensel ilke ve kavramlarıyla ilgili tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Keşke demokrasinin eksiksiz işlediği, insan haklarının yerleştiği, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarının yaşam bulduğu, din gibi toplumun büyük çoğunluğunun bağlı olduğu ortak değerlerin günlük siyaset aracı olarak kullanılmadığı, ülke siyaset ve toplumsal ilişkilerinde tarikat ve cemaat temsilcilerinin, şih ve şeyhlerin etkili olmadığı, siyasilerin söylem

ve eylemlerinin örtüştüğü, çağdaş bilimin tartışma konusu yapılmadığı, herkesin sosyal güvenlikten yararlandığı, kim-
senin yarınından kuşku ve korku duymadığı, huzur barış ve
güvenin hüküm sürdüğü bir Türkiye’de konuşmuş olsaydık
da, Avrupa ülkelerindeki meslektaşlarımız gibi sadece mes-
leğimizin teknik ve uygulama yönlerini dillendirebilseydik.
Oysa yaşanan bunca olumsuzluklar karşısında, ülkemizin
ve ulusumuzun geleceğine yönelik kimi yaşamsal sorunların
zaman zaman kamuoyuyla paylaşılması, hukukçu ve aydın
olmamız yanında bizlere yasa ile yüklenmiş ağır bir görev ve
sorumluluğun gereğidir.

Bu konuşma ile 2005-2009 yıllarını kapsayan ikinci dört
yıllık seçim dönemim bitmiş olacaktır. Türkiye Barolar
Birliği’nin demokratik yapısı içinde 23-24 Mayıs 2009 tarihin-
de yapılacak seçimler sonrası sizlere gelecek yıl hangi başka-
nın hitap edebileceğini bilmek mümkün değildir. Ama yeni
başkanımız kim olursa olsun, Türkiye Barolar Birliği’nin ku-
ruluşundan itibaren savunduğu “hukukun üstünlüğü”, “sosyal
hukuk devleti”, “laik demokratik cumhuriyet”, “insan hakları” ilke
ve ideallerinden asla uzaklaşmayacağını kesinlikle söyleyebi-
lirim.

Sayın Cumhurbaşkanım;

İdari yargı; olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme
karşısında, sağlıklı bir denge kuran ve bireylerin haksızlığa
uğramasını önleyen bir güçtür. Bu anlamda Danıştay ve ida-
re mahkemeleri, idarenin hukuka aykırı eylem ve işlemlerini
denetlemek suretiyle idarenin hukuka uygun davranmasını
sağlamaktadırlar. Bunun sonucu idari yargı, hukukun üstün-
lüğüne dayanan, hukuk devleti kavramını soyut bir bilgi ve
iddia olmaktan çıkarıp, somut bir gerçek haline dönüştürme
yolunda toplumun umudu ve güveni olmuştur.

Çünkü toplumun mutluluğu, hukukun koruması altında
özgür, adil ve eşit yaşama hakkından kaynaklanır.

Tarihi oluşumunda idari yargıdan söz edilebilmesi için,
“hukuk devleti” anlayışının ortaya çıkması gerekmiştir. Bir di-

ğer ifade ile idari yargının ortaya çıkışı, “*hukuk devleti*” kavramının ortaya çıkışı ile koşuttur. Sadece halkın hukuka uymak zorunda olduğu, devletin böyle bir yükümlülüğünün bulunmadığı “*polis devleti*” anlayışında, idari yargı ve hatta bir idare hukuku söz konusu değildir. İdari yargıdan söz edebilmesi için, erklerin ayrılığı ilkesinin ve idarenin de hukuk kuralları ile bağlı olması gerektiği, yani “*hukuk devleti*” anlayışının ortaya çıkmasını beklemek gerekmiştir. Gerçi, idari yargının yargısallaşma süreci, Fransa’da 1800’lerin başına, Türkiye’de 1868 yılına kadar geriye götürülebilirse de, idari yargı alanında gerçek yargısallaşma, idari yargı kararlarının (yani *Consül d’etat* yahut da *Şura-yı Devlet*) yürütmenin onayına tabi olmaktan çıkartıldığı tarihlerden başlar. Bu, Fransa için 1872, Türkiye için 1925 (fiili faaliyet 1927)’dir. Yani Türkiye’de idari yargı, ancak Cumhuriyet sonrası gerçek bir yargı organı hüviyetine kavuşabilmiştir. Hatta bu dönemde de, 1934 yılına kadar yasama organının vesayetinde geçirilmiş bir süre söz konusudur.

İdarenin bütün eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu Anayasa’nın 125. maddesinde vurgulanarak, hukuk devletinin olmazsa olmaz koşullarından biri güvence altına alınmak istenmiştir. Buna karşın aynı maddenin değişik fıkraları ile değişik maddelerde bu temel ilkeye sınırlamalar getirilmesi erkler ayrılığı ilkesi ile hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Anayasa’daki sınırlamalar yanında idari yargılama usulünün temelini oluşturan ilkeler açısından özellikle yürütmenin durdurulması kurumuna getirilen ağır koşullar nedeniyle de, hızlı, keyfi ve hukuka aykırı hareket etmeyi alışkanlık haline getiren idareler lehine, yargı yetkisinin kullanılmasını sınırlayan aleyhe düzenlemeler getirilmiş bulunmaktadır.

Sayın Cumhurbaşkanım,

İdari yargı bir bakıma yürütme erkini elinde bulunduran siyasal iktidarlar için büyük bir güvence sağlamaktadır. Yürütme ve idarenin hukuk dışı eylem ve işlemlerini denetleye-

rek onların hukuka uygun biçimde görevlerini yapmalarını sağlayacak ve idarenin hukuk içinde kalmasına yardımcı olacaktır. Bu suretle hukuka duyarlı bir siyasal iktidarın güvenilir yol göstericisi olarak kabul edilmelidir.

Daha önce yapmış olduğumuz konuşmalarda da ısrarla vurguladığımız gibi, idari yargıyı zayıflatan ve böylece yönetimin yargısal denetimini engelleyen veya geciktiren bu ve benzeri olumsuzluklar hızla giderilerek, yurttaşın güçlü, etkin ve her türlü imkana sahip idare karşısında, hak arama özgürlüğünün önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.

"Yargı bağımsızlığı", hukuk devleti için olmazsa olmaz bir şarttır. Ancak bu, Anayasa yargısı ya da idari yargı gibi, muhatabı doğrudan devlet organları olan yargı organları bakımından çok daha önemlidir. Bağımsızlığı tam olarak sağlanmış bir idari yargının varlığı, hukuk devleti ilkesi açısından en temel zorunluluktur. Çünkü idari yargı, yurttaşın idarenin hukuk dışı işlem ve eylemlerine (hatta kusursuz sorumlulukta olduğu gibi, hukuka uygun idari eylemler sonucu gördüğü zararlarına) karşı sığınabileceği yegane merciidir.

Yürütmenin aktif unsuru olan idare, yurttaşların hayatının her anında onunla muhatap olan büyük gücün, kamu kudretinin adıdır. Bu güç hukukla bağlı olmadığı zaman, ne yapacağı belli olmaz ama olumsuz şeyler yapabileceği açıktır. Tarihteki antidemokratik rejimlerin kaynağında, erklerin tek elde toplanmasından doğan kudret tekelinin olduğunu unutmamak gerekmektedir. Bu durum sadece baskıcı kral ve diktatörlere özgü de değildir. Bir elde toplanan ve kabına sımayan sınırsız güç, her koşulda insan hak ve özgürlüklerinin yarı sıra demokrasinin de en büyük düşmanıdır.

Demokrasilerde de çoğunluk, denetimsiz ve rakipsiz bir kuvvet durumuna gelirse, aynı sonuç ortaya çıkar, zorbalık ve baskı politikaları güncelleşir. Bir Fransız özdeyişinde anlamlı bir biçimde ifade edildiği gibi "*yetkiler kötüye kullanılmadıktan sonra ne işe yararlar ki?*"

Bu olumsuz olasılıkların ortadan kalkmasının çaresi bağımsız yargı ve onun sağlayacağı yargı denetimi olarak orta-

ya çıkmaktadır. O halde, bağımsız bir idari yargının varlığı, yurttaşların hukuk güvenliği için yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu, o kadar önemlidir ki, bazı hukukçular, hukuk devletinden sadece *bağımsız bir idari yargının varlığını anlamak gerektiğini* söyleyebilmişlerdir. O halde, bütün yargıda olduğu gibi, ama ondan çok daha önemli olarak, idari yargının da birinci sorunu, yargı bağımsızlığının tam olarak sağlanmasıdır.

Maalesef, Türkiye’de yargı bağımsızlığının yeterince sağlanamamış olması, son derece ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Ufukta da, bu sorunun çözümüne dair bir ışık görülmemektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi Başkanı kuruluş yıl dönümü konuşmasında bu durumu “...bitmeyen bir senfoniye dönüşmüştür...” demek suretiyle özetlemiştir. Siyasal iktidarlar ortaya koydukları her teşebbüslerinde, bu sorunu değil çözmek, daha da ağırlaştırmak niyetinde olduklarını ortaya koymuşlardır. Bunu, son olarak 2007 yılında Türkiye’nin gündemine taşıdıkları meşhur “*sivil anayasa*” taslağında açıkça görmekteyiz. Daha sonra, 2008 yılında hiçbir yargı ya da meslek kurumunun görüşü alınmadan bir sabah aniden Avrupa Birliği makamlarına sundukları “*Yargı Reformu Stratejisi Belgesi Taslağı*”ndan da anlaşılmaktadır.

İdari yargının tepesinde bulunan Danıştay’ daki dosya artışı ve iş yükü adil, sağlıklı ve gecikmeksizin yargılamanın gerçekleştirilmesi yanı sıra yüksek mahkeme olmasının gereklerine uygun düzeye çekilmesini sağlayacak ivedi önemlerin alınması ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını zorunluluk haline getirmiştir. Bu bağlamda idari yapımızın ve hukuk devletinin gereklerine uygun bir idari yargı sisteminin yaşama geçirilebilmesi için, başta anayasa olmak üzere, idari yargı sistemimizi oluşturan yasalarda gereken değişiklikler süratle yaşama geçirilmelidir.

Bilindiği gibi idari yargı sistemimiz, 1982 yılında yürürlüğe giren, 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ile yeniden yapılandırılmıştır.

Önceleri, kısmi bir rahatlama getiren bu düzenlemeler, idare mahkemelerinin yurdun çeşitli yerlerinde görev yapması, bunun sonucu yurttaşların daha çabuk ve daha kolay hak arama olanaklarını elde etmesi, tüm bunların yanı sıra idarenin yurttaşlarla olan ilişkilerinde uzlaşmadan çok ihtilafı tercih etmesi, yurttaş-devlet ilişkilerinde kamu çalışanlarıyla ilgili imar düzenlemeleriyle ilgili ve vergi hukukuyla ilgili yeterli ve ayrıntılı yasal düzenlemelerin bulunmaması tabii hepsinden önemlisi “*genel bir idari usul yasasının*” çıkarılmamış olması, Danıştay’ın 1982 öncesi yapıya dönmesine neden olmuştur. Gelinen noktada köklü ve kalıcı çözümler yerine dava dairesi ve üye sayısı artırılması ve zaman, zaman idari yargı yasalarında değişiklik yapılması gibi geçici önlemler alınmıştır. Nitekim “*2575 sayılı Danıştay Kanununda, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanunda ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı*” gündemdedir. Oysa daha önce yapılıp olumlu sonuç alınamayan yasa değişiklikleri yerine “*genel idari usul yasası*” başta olmak üzere idari yargıyı oluşturan tüm yasal mevzuatın, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri de dikkate alınarak, ülkemizin gelişen ve değişen koşullarına uygun bir biçimde yeni baştan düzenlenmesi çok daha yararlı sonuçlar verecektir.

Sayın Cumhurbaşkanım;

Ülkemizde idari eylem ve işlemlerin çoğu kez hukuka aykırı bir biçimde düzenlenmesinin ve büyük bir kısmının yurttaşlar tarafından idari yargıya taşınmasının temel nedenlerinden birisi “*...memur dokunulmazlığı...*” olarak da tanımlayabileceğimiz idarenin ajanı durumunda olan devlet memurlarının haksız ve hukuk dışı işlem ve eylemlerinden dolayı doğrudan sorumlu olmamalarından kaynaklanmaktadır. Anayasa’nın 125/5. maddesi hükmüne paralel olarak, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 13. maddesinde “*... kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak, uğradıkları zararlardan ötürü, bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil,*

ilgili kurum aleyhine dava açarlar..." hükmü karşısında birçok kamu görevlisi tesis ettiği işlem ve eylemlerde özensiz ve hukuka aykırı davranmaktadırlar. Aynı şekilde tesis edilen işlem ve eylemlerin suç teşkil etmesi halinde, Anayasa'nın 129/6. maddesi hükmüne göre "...kamu görevlileri hakkında ceza kovuşturması açılması belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine tabidir..." tüm bu koruma hükümleri kimi kamu görevlilerinin sorumsuz davranmalarına neden olabilmektedir.

İdari yargı bugün kimi nedenlerle etkin ve yaygın yargısal denetim gerçekleştirememekte, yeterince hızlı çalışmamaktadır.

İdari yargının sorunlarını, yargı dışından kaynaklanan sorunlar ve yapısal sorunlar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Fakat sorunların genellikle idari yargı içi yapısal sorunlar olmaktan çok, yargı dışından kaynaklanan problemlere ilişkin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, idari yargının karşılaştığı en büyük sorun, muhatabı olduğu idarenin hukuka uymama yönünde her geçen gün artan kararlılığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. İdari Yargının, Kendisinden Kaynaklanmayan Sorunları (Çevresel Sorunlar)

a. İdarenin hukuka uymama kararlılığı içinde olması: İdari yargının önündeki en büyük sorun budur. Bir yargı organından, uyuşmazlıları makul sürede ve elbette ki isabetle çözmek suretiyle etkili ve verimli çalışması beklenir. Bunun için de en temel sorun, yargıçlara ve mahkemelere düşen iş yüküdür. İdari yargının işi, vatandaşla idare arasındaki uyuşmazlıkları çözmekten ibarettir. Aslında idare, hep hukuka ve hakkaniyete uygun hareket etse, teorik olarak idari yargının iş yükü son derece azalacaktır. Uyuşmazlıkları sıfıra indirmek elbette ki mümkün değildir; ama bunun çok ciddi oranlarda azaltılması mümkündür. Ancak, gerçek durum bunun tam tersidir:

İdarenin eylem ve işlemlerinde hukuka uygun hareket etmediğinin en belirgin örneği Maliye Bakanlığı'nun vergi

mükellefleriyle olan yargılama istatistikleridir. Yargıya intikal eden uyuşmazlıklar içinde, ilk dört sırayı oluşturan uyuşmazlıkların vergi mahkemelerindeki idare aleyhine sonuçlanma oranları -Takdir komisyonu kararları % 90, Vergi denetmeni raporları % 77, Yaygın yoğun vergi denetimiyle ilgili tutanaklar % 83, Bakanlıkça yayımlanan genel tebliğlerde % 91, ödeme emirlerinde ise % 95 oranında mükellef lehine sonuçlanmıştır.

Bu başvuruları ayrı ayrı incelediğimizde Danıştay'da vergi ihtilaflarıyla ilgili toplam başvuruların % 80'ini vergi idaresi yapmakta, % 20'sini mükellef yapmaktadır. Danıştay'a yapılan bu toplam temyiz başvurusunun % 77'si vergi mükellefi lehine, % 23'ü vergi idaresi lehine sonuçlanmaktadır.

Aynı şekilde, Danıştay'da temyiz edilen gelir vergisi uyuşmazlıklarında temyiz başvurusunda bulunanların oranı % 79 vergi idaresi, % 25 vergi mükellefi, Danıştay'a yapılan bu başvuruların sonuçları; % 75 mükellef lehine, % 25 vergi idaresi lehine sonuçlanmaktadır.

Yine Danıştay'da temyiz edilen kurumlar vergisi uyuşmazlıklarında temyiz başvurusunda bulunanların oranı % 84 vergi idaresi, % 16 vergi mükellefi, Danıştay'da temyiz edilen kurumlar vergisi uyuşmazlıklarının sonuçları ise % 84 mükellef lehine, % 16 vergi idaresi lehine sonuçlanmaktadır.

Vergi idaresinin temyiz ettiği davaların toplam sonucu ise % 88 mükellef lehine, % 12 vergi idaresi lehine olarak sonuçlanmaktadır. Bu tablo sağlıklı bir hukuk devletinde yaşanması mümkün olmayan ve idarenin vatandaşları dava açma zorunda bırakan hukuka aykırı eylem ve işlemlerde bulunduğunu gösteren çok çarpıcı bir sonuçtur.

İdari yargıda bu özensizlikler nedeniyle uyuşmazlıklar sürekli artmaktadır. Ancak bu artış, idari yargıda genel görevli mahkeme olan idare mahkemeleri esas alındığında, son on yılda kabaca şöyle bir seyir izlemektedir. Açılan ortalama dava sayısı, 1998 ila 2002 yılları arasındaki ilk beş yılda; 53.000 den 80.000'e çıkmış; 2003 ila 2007 yılları arasındaki beş yıllık dönemde ise, bu sayı sürekli artarak, 2007 yılında 145.000'e

dayanmıştır. Yani, dava sayısı her yıl sürekli artmaktadır. Ama bu artış, 1998'e göre beş yıl sonra % 50 iken, 2003'e göre beş yıl sonra yani 2007 de % 80'e ulaşmıştır.

Her yılki davaların yaklaşık üçte biri, ertesi yıla devretmektedir. Bir de temyiz sonucu bozulan dosyalar eklendiğinde, dosya sayıları çok büyük rakamlara ulaşmaktadır. Böylece, aynı dönemin ilk beş yılında (1998-2002), toplam dosya sayısı 91.000'den 125.000'e yükselmiş iken, devam eden beş yıllık dönemde, katlanarak artmış, 2003 yılında 142.000, 2004 yılında 187.000, 2005 yılında 221.000 ve nihayet 2006 yılında 274.000'e ulaşarak rekor kırmıştır. Bu rakam, 2007 yılında 19.000 azalarak 255.000'e gerilemiştir.

Görüldüğü üzere, idari yargı, kendi bünyesine göre oldukça ağır bir dava yükü altındadır. Bu yükün, sürekli yeni mahkemeler açılması ve yeni hâkimler alınması ile giderilmesi akılcı bir yol değildir. İdari yargıdaki dava sayısı, idarenin hukuku çiğnemedeki kararlılığının göstergesi sayılmaktadır. Yani bu durum, hukuk devleti adına övünülecek değil, üzerinde ciddi ciddi düşünülecek bir durumdur. Bu davaların %40'ını aşkınınun idareye karşı kendi personeli tarafından açılan davalar olması, daha da düşündürücüdür. Yani, sırf 2007 yılında 57.000 memur, idareye karşı dava açmıştır. İdare hukuka uymaya karar verdiği zaman, dava sayıları artmayacak, hatta azalacaktır. Özetle, idari yargıyı etkin kılmamanın yolu, idarenin hukuka uymayı benimsemesinden geçmektedir. Aksi takdirde bu sorunun gerçek bir çözümü yoktur.

b. Mahkeme kararlarının gereği gibi uygulanmaması: İdarenin, mahkeme kararlarını gereği gibi ve gerekçesini göstererek uygulamaktan kaçınmaması gerekmektedir. Ama uygulamada durum bunun tam tersi olmaktadır.

Mahkeme kararlarının gereği gibi uygulanması, idare tarafından hem kararın sonucunun, hem de gerekçelerinin dikkate alınması anlamına gelmektedir. Hatta idare, istikrar kazanmış kararları da aynı şekilde işlemlerinde göz önünde bulundurmalı, uygulamalıdır. Aksi durum, yargının etkinliğinin ve giderek yargıya güvenin azalması demektir ki, bir hukuk devletinde bunun kabulü mümkün değildir.

Bunun sağlanması için, her koşulda yetkililer hakkında daha süratli ve daha basit usullerle ceza davası açılabilmesine olanak sağlayacak düzenleme yapılmalıdır. Hatta bu konuda doğrudan C. Savcılarını yetkili kılınmalıdır. Yargı kararlarını bakanların emri ve bilgisi altında uygulamayan görevliler hakkında soruşturma izni verilmediği sık yaşanan olaylar olarak kamuoyuna yansımaktadır. Özellikle siyasi nedenlerle, yerine getirilmeyen kararlardan dolayı bazı yetkililerin açıkça korunduğu konusunda kamuoyunda oluşan izlenimin, yargının etkinliği açısından mutlaka giderilmesi gerektiğini, altını çizerek söylemeliyiz.

Son yıllarda, yasama ile yürütme erklerinin eylemsel olarak tek elde toplanmış olmasının bir sonucu olarak "yasama yetkisi kullanılarak" mahkeme kararları uygulanmaz hale getirilmektedir.

Buna en çarpıcı örnek; Avukatlık Kanunu'nun 168. maddesi gereği Türkiye Barolar Birliği'nin Adalet Bakanlığı'yla birlikte her yıl için yeniden düzenlediği *Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi*'nin vergi mahkemelerindeki vekalet ücretinin asıl olarak maktu, sınırlı olarak da nispi belirlenmesine ilişkin hükmünü Danıştay 8. Dairesi'nin 23.1.2008 gün ve 2007/1110 E,2008/332 K sayılı kararı ile avukatlar lehine iptal etmiştir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28. maddesinin idari yargı kararlarınının 30 gün içinde yerine getirilmesine ilişkin emri uyarınca *Avukatlık Ücret Tarifesi*'nde vergi davalarında nispi vekalet ücreti düzenlemesi yapılmıştır.

Söz konusu iptal kararı temyiz edilmesi nedeni ile halen Danıştay İdari Dava Daireleri'nin Genel Kurulu incelemesinde olup yargılama sürmektedir.

Maliye Bakanlığı, nispi olarak düzenlenmesi nedeniyle vergi uyuşmazlıklarında vekalet ücretlerinin çok yüksek miktarlara ulaşacağını ileri sürerek tekrar maktu vekâlet ücretine dönülmesini ısrarla talep etmiş ancak bu talep idari yargılama usulü yasasının açık hükmü ve halen Danıştay incelemesinde olan konu hakkında idari yargının yetkisini aşacak bir düzenleme yapılması olanağı bulunamamıştır.

Bu kararımız Maliye Bakanlığı yetkililerine iletilince bakanlık yargı yetkisini bir biçimde dolanmak amacıyla Anayasa'nın 138. maddesini de dikkate almadan, halen TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nun gündeminde olan Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı'na bir madde ekleyerek "...doğan her türlü davalarda, duruşmasız ise 390 TL duruşmalı ise 550 TL azami maktu avukatlık ücretine hükmedilir" biçiminde bir düzenleme yapmak arayışı içine girmiştir. Bu girişim erkler ayrılığının içselleştirilmemiş olduğu yanında yasama ile yürütmenin yargı erkine karşı birlikteliğinin somut bir göstergesidir.

c. Genel İdari Usul Kanunu Bulunmaması: Kamu yetkisi kullanan organların çalışma usulleri önceden belirli ve saydam olmak durumundadır. İdarenin, bazı işlemlerde takip edeceği usuller bellidir: Kamulaştırma, ihale işleri vs. Ama genel bir idari usul kanunu yıllardır çıkartılamamıştır. İdarenin karar sürecinde nasıl davranması gerektiğinin standart kurallara bağlanması yanında, yönetilenlerin de ittihaz edilecek işlemler hakkında önceden bilgi sahibi olmasının getirilmesiyle, çıkacak uyuşmazlıkların yargı önüne gelmeden büyük oranda çözümlenmesine olanak sağlanmalıdır. Bu sürecin çalışmaması önemli bir noksanlıktır.

Kanunun çıkartılması, belki ilk başta dava sayılarında bir artışa yol açabilirse de, orta vadede hem yurttaşların hukuksal güvenliği, hem de mahkemelerin denetim yaparken daha objektif ölçütlere sahip olabilmelerini sağlayacak ve iş yükünün de azalmasına sebep olacaktır. Ayrıca, taslak şekline göre, bu kanunla, idareye belli konularda sulh olma ve sulh olduğu konularda ödeme yapma yetkisi de tanınmaktadır. Bu ise, uyuşmazlıkların yargı önüne gelmeden çözümünü sağlayabilir. Böylece, hem mahkemelerin iş yükü azalmış, hem de yurttaşların mağduriyetleri daha hızlı giderilmiş olabilir.

2. İdari Yargının Yapısal Sorunları

a. İdari Yargıçların Kaynağı: Yeterli hukuk formasyonu almamış olanların idari yargıç olabilmelerinin sakıncaları her idari yargı gününde özellikle vurguladığımız bir konu olmasına rağmen konu güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Danıştay'a idari yargı ve savcılarının dışından kamu yöneticilerinden atama yapılması yönteminden de vaz geçilmesi gerektiğine inanmaktayız.

b. İlk İnceleme Konularının Anlaşılabilir ve Basit Hale Getirilmesi: İstatistikler incelendiğinde, idari yargıda ortalama davaların dörtte birinin, ilk inceleme konularından biri nedeniyle reddedildiği görülmektedir. Bu, oldukça yüksek bir orandır ve bu noktada bir sorun olduğu açıktır. Üstelik ilk inceleme konularından ret, bazen yıllar sonra, davanın temyiz ya da karar düzeltme aşamasında dahi gerçekleşebilmektedir. Örneğin, *"kesin ve yürütülmesi gerekli işlem olma"* zaman zaman son derece dar yorumlanıp, aslında idari işlemin denetim dışı kalmasına yol açılabilmektedir. Aynı şekilde, *"idari başvuru yollarının tüketilmemesi"* konusu da, özellikle idari başvurular için dava açma süresinden daha kısa süreler tanınmış olması durumunda hak arama özgürlüğünü engelleyecek şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle tam yargı davalarında idareye başvuru şartının aranması, yasal imkansızlık dolayısıyla şu anda hiç de işlevsel değildir. Çünkü idarenin, yerel idareler hariç, böyle bir başvuruyu değerlendirecek ne yetkisi, ne de buna ilişkin bir bütçesi vardır. İdare, önce kendi içinde bu konularda yetkili kılındıktan sonra böyle bir başvurunun anlamı olabilir. Hatta bu durumda, uyuşmazlıkların yargı organı önüne gelmeden çözülmesi de sağlanmış olabilir ki, anılan usul kuralının amacı da zaten budur.

İdare ve vergi mahkemeleri arasında görev uyuşmazlığı çıktığında, vergi mahkemelerinde dava açma süresinin daha kısa olması nedeniyle, idare mahkemesinde dava açılmış ve daha sonra vergi mahkemesi görevli görülmüşse, yine hak kaybına yol açılabilmektedir. Örneğin burada, sürelerin eşitlenmesi bir seçenek olarak düşünülebilir.

Özetle, idari yargıda ilk inceleme konuları aşaması, oldukça sorunlu bir aşama olarak gözükmektedir; bu konunun İdari Yargılama Usul Kanunu'nda yapılacak değişiklikte üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bir davanın, ilerleyen aşamalarda ilk inceleme konuları bakımından reddedilebilmesi için, ilk inceleme sırasında anlaşılamayan bir durumun varlığı gibi bir şartın getirilmesi mümkündür. Bu noktada, idari yargılara da büyük görev düşmektedir: Yargı yerleri, bir davayı ilk inceleme konuları bakımından incelerken, buradaki her yasal düzenlemenin, sonucu itibariyle hak arama hürriyetine bir kısıtlama getirdiğini gözden uzak tutmamalı, ilk inceleme konularının sınırlayıcı yönlerini mümkün olduğunca dar yorumlamalıdır.

c. Bölge idare mahkemelerine itiraz yoluyla gelen konuların artırılması, Danıştay'da ilk derecede bakılan davaların mümkün olduğunca azaltılması, iş yükünün yargı örgütü içerisinde dengeli dağıtımını sağlayacağı için, davaların süresinin de kısalmasına hizmet edecektir. İstinaf mahkemelerinin yararları ve zararlarının tartışılması bir yana bırakıldığında, Bölge İdare Mahkemeleri'nin kolaylıkla istinaf mahkemelerine çevrilebilmesi mümkün olduğundan, İdari yargıda İstinaf Mahkemeleri sistemine geçilebilmesinin adli yargıya göre çok daha kolay olacağı düşünülmektedir.

d. İdari Yargılama Usul Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı: Uzunca süredir hazırlıkları sürmüş olan bu konunun, güncellenmek suretiyle son şekli verildikten sonra TBMM'ye gönderilmesi sağlanmalıdır. Böylece, idari yargılama usulünün uygulamada aksayan yönleri giderilmiş ve yurttaşların idare karşısında haklarını daha kolay ve etkili şekilde aramaları sağlanarak, hukuk devleti idealine katkıda bulunulmuş olacaktır. İdari yargılama usulü kanununda değişiklik yapılması, idari yargılama usulünü doğrudan ilgilendiren kamu hukuku alanındaki yasal ve anayasal değişiklikler nedeniyle de gereklidir. Örneğin, Anayasa'nın 40. maddesinde yapılan "*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır*" şeklinde 2001 yılında yapılan değişiklik, İdari

Yargılama Usulü Kanunu'na yansıtılmamıştır. Aynı şekilde, İdari Yargılama Usulü Kanunu, özellikle süreler yönünden yine Bilgi Edinme Kanunu ile de uyumlaştırılmamıştır. Tebliğat Kanunu'nda yapılan değişiklikler açısından da bir gözden geçirme gereklidir. Son olarak, Genel İdari Usul Kanunu ile İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun mutlaka birbirini tamamlar şekilde yürürlüğe konulmaları zorunludur. Çünkü idari aşamada başlayan süreç, uyumsuzluk o aşamada sonuçlanmadığı takdirde, yargılama aşamasında da devam edecektir. Bu iki kanunun birçok noktada hükümlerinin birbirini tamamlamasını gerektirmektedir. Genel Bir İdari Usul Kanunu'nun yokluğu nedeniyle, İdari Yargılama Usulü Kanunu'na alınan bazı hükümlerin buradan çıkartılması, Genel İdari Usul Kanunu'na aktarılması da gerekebilecektir. Özetle, bu iki kanun birlikte düşünülmek durumundadır.

e. Bu genel yaklaşımın yanı sıra, özellikle üzerinde durulması gereken bazı hususlara da şöylece değinmek yararlı olacaktır.

aa. İdari yargıda, asli müdahale benzeri bir kurumun kabul edilmemiş olması, bazen doğrudan davaya taraf olamayan kişilerin, tali müdahale yoluyla hakkını elde edememesine neden olabilmektedir. İdari işlemin doğrudan muhatabı olan kişinin mevcut durumun devamında menfaati olduğu hallerde durum böyledir. Tasarıda, bu konunun ele alındığı, davaya katılanın, katıldığı andan itibaren davanın gerektirdiği usulü işlemleri tek başına yapmasının önerildiği görülmektedir ki, bu öneri gereksinmelere uygundur.

bb. İdari yargıda, eskiden var olan yorum davalarının yanı sıra, tespit davasına da gereksinim olduğu uygulamada çok karşılaşılan bir yakınmadır. Adli yargının içtihatla geliştirebildiği bu dava türünün (tespit davası), bir içtihat kurumu olduğu bilinen idari yargıda içtihatla geliştirilememiş olması ilginçtir. Bu durumda, taslakta yer verilen yorum davalarının yanı sıra, yasal olarak bu dava türünün (tespit davası) de düzenlenmesinde yarar olduğu düşünülmektedir.

cc. Yürütmenin durdurulması konusu: Bilindiği üzere, idari işlemler hukuka uygun sayılırlar ve bu nedenle de dava

açılması o işlemin yürütülmesini durdurmaz. Gerçi, yılda aleyhine toplamda 200.000'i bulan dava açılan (dava açılmayıp sineye çekilen olaylar da mutlaka çoktur) bir idarenin, işlemlerinin hukuka uygunluk karinesinden yararlanıyor olması ne derece meşru sayılabilir ve hakkaniyete uygundur?

Bilindiği üzere, vergi mahkemesinde dava açılması, yürütmeyi durdurmaktadır. Ama idare mahkemesindeki bir davada yürütmeyi durdurma kararı verilmedikçe, işlem yürütmektedir. Yürütmeyi durdurma şartları "ve" ile bağlanmıştır. Bu şartların "veya" ile bağlanması, yurttaşların "hukuka uymama" yolunda sabıkası sürekli artan idare karşısında daha bir hukuksal güvenceye kavuşmasına yardım edecektir. (Açıkça hukuka aykırı olan bir işlemde, bir de telafisi güç yahut imkansız zarar şartı aranması anlamlı gözükmemektedir). Ama bu yaklaşım biraz aşırı görülürse, bu takdirde, hiç olmazsa, bir kere uygulanmakla tükenen idari işlemler bakımından, doğrudan dosya üzerinden yürütmeyi durdurma kararı verilebilmesi idari yargıçlara tanınmalıdır. Aksi durum, gerçekten de telafisi imkansız zararlara yol açmakta, süreç daima yurttaşın aleyhine işlemektedir.

Sayın Cumhurbaşkanım;

Yukarda açıkladığımız gibi, "hukuk devleti" ilkesinin merkezinde idari yargı yer alır. İdari yargının bağımsızlığı, etkililiği ve verimliliği, bu bakımdan bütün bir hukuk sistemi ve hukuk devletinin temeli bakımından büyük önem taşımaktadır.

"Hukuk devleti", devleti yöneten iktidar sahiplerinin egemenliği karşısında kişilere bağımsız bir haklar ve özgürlükler çevresi-aları tanıyan ve iktidar sahiplerince bu haklara yapılacak müdahale ve saldırılara karşı bağımsız yargı güvencesi olan ve iktidar sahiplerinin bu hak ve yetkilerini Anayasa ve hukukun temel ilkelerine uygun biçimde kullanmasını sağlayan devlettir.

Hukuk devleti anlayışında insan hakları başta olmak üzere temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmalı ve insanlık

onurunun korunması yanında eşitlik ilkesi de temel amaç olmalıdır. Böylece giderek "Hukuk Devleti" ilke ve kavramı hak ve özgürlüklerin "hukuk" güvencesini sağlayan onları yaşama geçiren devlet olarak algılanmaya başlamıştır. Kuvvetler ayrılığı, temel hak ve özgürlüklere bağlı kalmayı da içeren, yasanın anayasaya uygunluğu yürütme ve yargının hukuka bağlı olması, ayrıca devletten kaynaklanan haksızlıkların giderilmesi yanında yaşamın her alanında "hukuk güvenliği"nin varlığı "hukuk devleti"nin temel öğelerini oluşturur.

İşte tam burada hukuk öğretimi ve hukukçunun eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Hukuka ve onun öğretimi ve eğitimi sonunda yetişen hukukçuya verilen önem, o ülkede uygulanan siyasal-hukuksal rejimin kalitesiyle doğrudan orantılıdır. Bu gün ülkemizde, hukuk öğretim ve eğitiminin nitelikli hukukçu yetiştirilmesinde yeterli ve çağın gerekleri ile uyumlu olmadığı ve buna dayalı olarak siyasal, sosyal, toplumsal ve yargı alanında ortaya çıkan sorunların, temel nedenlerinden birinin de hukuk öğretimi ve hukukçu eğitimindeki eksikliklerden kaynaklandığı genel bir kanıdır. Çünkü nitelikli ve donanımlı hukukçuların, hukuk devletinde önemli görevleri vardır. Hukuk devletinin gelişmesinde, sorunları aşmada, görevleri ve sorumlulukları yerine getirmede, yetkileri kullanmada, insan haklarını geliştirmede nitelikli ve donanımlı hukukçuların büyük payı vardır. Bu anlamda hukukçu olmazsa devlet sıradan bir örgütlenme ve yönetme mekanizması olarak kalır. Ona çağdaş özelliklerini kazandıracak olan hukukçudur. Bu bakımdan "biat, itaat ve töre" kültüründen arındırılmış aydınlık kafalı nitelikli ve donanımlı hukukçu yetiştirmek son derece önem taşımaktadır.

Bu konunun önemini, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu bir söyleşisinde "...Hukuk adamı sıfatını taşıyan kişi bu sıfata layık olmalıdır. Bu ise feragat ve fedakârlık ister. Yüreklilik ister. Adalet tarihinin temiz yapraklarında ancak böyle feragatli, fedakâr ve cesur yargıçlar yer alır. Hangi anayasa, hangi yasa konulursa konulsun, bir ülkede hukuk devleti ancak sağlam bilgili ve yürekli yargıçların yargı görevi başında bulunmasıyla; başka bir deyimle, yargı görevi başında bulunanların bükülmez, bilgili ve yü-

rekli olmalarıyla gerçekleşir. Bu olmadıkça 'hukuk devleti' kavramı anayasa kitaplarının yaprakları arasında tutsak kalmaya mahkûm olur." demek suretiyle konunun önemini belirtmiştir.

Tüm bu açıklamaların ışığında; hukuk devleti; var olan hukuku tanıyan, açıklayan, geliştiren, başarılı olarak uygulayan, olması gereken hukuku araştıran, hukuk bilimi gereklerine göre mesleğini yerine getiren, hukuku kuramsal ve eleştirel açıdan ele alan, hukuki sorunlara çözüm bulmak için hukuk kurallarını ve olanaklarını kullanmasını bilen, genel kültürle donanmış, mesleki formasyona sahip, hukuka ve adalete inançlı ve bağlı, ahlaklı, erdemli, bilgili, kültürlü, geniş ufuklu, hoşgörülü, insan sevgisiyle dolu, insan haklarına saygılı, hukuku ve hukuk devletini bireylerin hizmetine sunan, sorumluluk duygusu gelişmiş, sorunları saptama, irdeleme, yargılama niteliği bulunan, küçük hesapların ardından gitmeyen, halk psikolojisini bilen, mesleki ve şahsi saygınlık ve onura düşkün, hukuk kurallarına işlerlik kazandıran, hukuku yaşayan ve yaşatan, halka karşı güler yüzlü ve tarafsız, haklıya arka çıkan ve güven veren, şiddeti reddeden, barışı, dengeyi, adaleti ve huzuru savunan, siyasal iktidarlar başta olmak üzere çeşitli güç odaklarına karşı bağımsızlığını koruyan, yargıç, savcı, avukat, noter, bilim adamı ve hukukçu kamu görevlilerine şiddetle ihtiyaç duymaktadır. Çünkü hukuksal yorum ve değerlendirme sosyoloji, psikoloji, siyasal tarih, felsefe, iktisat, mantık ve hatta matematik gibi bilim dallarına olan ilgi ve bilgi ile mümkündür. Ancak bütün bunları özümsemiş ve böylece hukuki düşünmeyi öğrenmiş hukukçular yetiştirdiğimiz takdirde hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarını yaşama geçirmiş olabiliriz. Son dönemlerde kamuoyunu ilgilendiren davalardaki hukuki süreç bu konudaki eksikliklerimizi çok çarpıcı bir biçimde gözler önüne sermiştir. Hukukun hukukçu diye tanımlananlar tarafından örselenmesi, ötelenmesi, etkisizleştirilmesi demokratik bir toplum için düşünülecek en büyük kötülük ve felakettir.

İnsanlığın ulaştığı teknoloji ve bilim çağı, insanlar ve toplumlar arasındaki eşitsizliği, adaletsizliği, haksızlığı ve en

önemlisi yaşam kaynağı olan gelirin dağılımındaki dengesizliği giderememiştir. Bu olumsuzlukların asgari düzeye indirildiği toplumlarda egemen güç, nakle dayalı din kuralları değil, akla dayalı evrensel hukuk kuralları ve onun şekillendirdiği "hukuk devleti"dir. Hukuk devletinde her şeyi hukuk belirler. Temel ölçüt bireydir. Çünkü hukuk devletinde tebaa yoktur, özgür insan vardır. Kul yoktur, haklar ve yetkilerle donatılmış yurttaş vardır. Bunun sonucu insanın gönenci ve mutluluğu, özgürlüğünün ve yaratıcılığının korunması devletin varlık koşuludur.

Sayın Cumhurbaşkanım;

Özel yaşamın gizliliği, taşınmış olduğu önem nedeniyle kamu hukuku ve özel hukuk normları tarafından korunduğu gibi uluslar arası belgelerde de güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın "Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması" başlığı altında 20. maddede, "özel hayatın gizliliği", 21. maddede "konut dokunulmazlığı" ve 22. maddede "haberleşme özgürlüğü" düzenlemiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında özel hayatın gizliliğini ve korunması kavramını, bireylerin kişiliğini geliştirmek ve manevi değerlerine güvence sağlamak için başkaları tarafından bilinmesini istemediği hususların oluşturduğu ve korunması hukuken gerekli görülen hayat üzerindeki hakkı olarak tarif edebiliriz. Bu anlamda özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı, kişinin, özel hayatına ilişkin faaliyetlerini kendisinin bildiği, başkalarının bilmediği, bilmesini istemediği ve başkaları tarafından öğrenildiğinde de kişilik haklarına saldırı niteliği sayılacak bir anlam ifade eder.

Özel hayatın önemli bir unsurunu oluşturan "haberleşme özgürlüğü" ile ilgili ilk yasal düzenleme 1.8.1999 günlü ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nda yer almıştır. Bu konuda son düzenleme ise 1.6.2005 günü yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 135. ve devamı maddelerinde yapılmıştır. Bu her iki yasal düzenlemeyle getirilen hükümler istisnai hükümler olup çok zor

koşullarda uygulanması gerekirken günümüz Türkiye'sinde insanların korkulu rüyası haline gelmiştir. Kural bu hükümlerin genel uygulama olmaması, amacına uygun biçimde özenle kullanılmalrı olmasıdır.

Günümüz çağdaş ceza yargılamasının amacı, keyfi kararların verilmesi değil, maddi gerçeğe ulaşılması, ancak her şeye rağmen ve ne pahasına olursa olsun maddi gerçeği elde etmek değildir. Bir başka ifadeyle, ceza yargılamasında maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla, sınırsız, hukuk kurallarına aykırı ve sanık haklarını hiçe sayan yol ve yöntemler izlenemez. Yargılama insanları gafil avlamak değildir. Bu sebeple çağdaş ceza hukukunun ve ceza yargılaması normlarının kabul etmediği delillerin ve bu normlara ters düşülerek elde edilen delillerin, yargı makamı tarafından değerlendirilmeye alınmaması gerekmektedir. Çünkü bu deliller "*hukuka aykırı deliller*" olarak nitelendirilir ve yargı makamının "*vicdani delil sisteminin*" deki hareket sahasının sınırını çizer. Çünkü yargı makamı, maddi gerçeği ulaşabilmek için, hukuk kurallarının öngördüğünün tersine ve dolayısıyla "*hukuk devleti*" ilkesini ihlal ederek karar verebilme yetkisine sahip değildir. Yargı mercii bu kuralın ve sınırın dışına çıkacak olursa, vereceği karar da elbette hukuka aykırı bir karar olacaktır.

Bu konuda Anayasa'nın 38/6 maddesinde "*kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulguların, delil olarak kabul edilemeyeceği*" açıkça belirtilmiştir. Aynı şekilde, 5271 sayılı CMK'nın 217/2. maddesinde de "*yüklenen suçun, ancak hukuka uygun şekilde elde edilmiş delillerle ispat edilebileceği*" yine 230/1-b maddesinde "*hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi, bu kapsamda dosya içeriğinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin mahkumiyet hükmünün gerekçesinde ayrıca ve açıkça gösterilmesi*" gerektiği belirtilmektedir. Ancak, itham sistemini kabul eden Türk ceza yargılaması hukukunda da "*hukuk devleti*" ilkesi çerçevesinde kanunlar tarafından önceden belirlenen yol ve yöntemler, şüpheli veya sanık sıfatını taşıyan kişinin belirli hak ve özgürlüklerini zedelememek veya ortadan kaldırmamak suretiyle kullanılabilir.

Bu noktada, kişi hak ve özgürlükleri ile kamu düzeni ve toplumsal yarar arasında bir denge gözetilmek zorundadır. Kişi hak ve özgürlüklerini sınırlandıran hukuk kuralları, hiçbir şekilde keyfi olarak otoritenin gücünü ve baskısını çoğaltmak bu hak ve hürriyetlerin özünü yok etmek amacıyla düzenlenemez ve yürürlüğe konulamaz.

Her hak ve özgürlükte olduğu gibi haberleşme özgürlüğü de sınırsız değildir.

Kamu otoritesinin, suçun önlenmesi, işlenmiş olanların da failleriyle birlikte ortaya çıkarılmasında kişisel veriler ve özel iletişimden yararlanma ihtiyacı yadsınamaz. Bu gerçek durum karşısında, toplum menfaati ve kamu düzeninin sağlanması ile kişinin haberleşme özgürlüğünde korunan hukuki menfaatleri arasındaki yarar dengesi tam anlamıyla sağlanmalı, bu tür önemli hak ve özgürlüklere müdahalelerde sırf kamu otoritesinin güçlü kılınması değil, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması esası gözetilmeli, ancak haberleşme hürriyetinin özünü zedeleyecek düzenleme ve uygulamalardan özenle kaçınılmalıdır. Bu bağlamda kişinin özel hayatının gizliliği ve korunması hakkını sınırlandıran yasal düzenlemelerin sınırları kanun koyucu tarafından çok net ve açık bir şekilde çizilmelidir.

Uygulamada bu konulara gerekli duyarlılıklar gösterilmediği için hak ve özgürlükleri sınırlandıran düzenlemeler ve pratikleri toplumun büyük tepkilerini çekmektedir.

Kuşkusuz toplum düzen ister, düzen hukuku gerekli kılar, hukuku ilke ve kurallar oluşturur. Amaç kişi hak ve özgürlüklerinin geniş, eşit, sürekli olarak, adalet çatısı altında kullanılabilirdiği barış, huzur ve kardeşliğin öne çıktığı güvenli ve yaşanabilir bir ülkeye sahip olmaktır.

Sayın Cumhurbaşkanım;

24 Nisan 2009 günü Anayasa Mahkemesi'nin 47. kuruluş yıl dönümü ve yeni hizmet binasının açılış törenine katıldık büyük mutluluk duyduk. Danıştay ve Yargıtay'ında en kısa sürede konumlarına yakışır işlevde yeni binalarına taşınmasını içtenlikle diliyorum.

Sayın Cumhurbaşkanımız başta olmak üzere yasama ve yürütme temsilcilerinin büyük bir çoğunlukla katıldığı bu etkinlikten bir hafta önce Türkiye Barolar Birliği'nin aynı nitelikteki etkinliğinde bu kurumların temsil edilmemiş olmasını çok manidar ve anlamlı buluyoruz.

Yukarda da belirttiğim gibi barolar ve Türkiye Barolar Birliği meslek sorunları kadar, yurt sorunları, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ile ilgili konuşmaya ve sorgulamaya devam edecektir. Çünkü bizim temel işlevlerimizden biriside kamu otoritelerini sayılan evrensel ilke ve kavramlar yönünden önyargısız bir biçimde izlemek ve sorgulamaktır. Bu duruş ve yaklaşımın sivil demokratik toplumun oluşması yönünden son derece önemli olduğuna inanmaktayız. Bize uygulanan yaklaşım biçimi bu görevimizi sağlıklı bir biçimde yaptığımızın göstergesidir.

Kutlama törenlerinde Anayasa Mahkemesi Başkanı ve Başbakan'ın yapmış oldukları konuşmalarda demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, hukuk devleti ilkelerine yaptıkları vurgular yanında Cumhuriyet değerleriyle ilgili yaklaşımları bizleri memnun etmiştir.

Özellikle Anayasa Mahkemesi'nin yüce divan salonunda savcılık kurumu ile savunma kurumunun eşitlenmesi bizim yıllardır dillendirdiğimiz "silahların eşitliği" ilkesi olarak tanımlanan ama iddia-savunma ilişkisinde "hak ve yetkilerin eşitliği" ilkesi olarak ileri sürdüğümüz haksızlığın giderilmesi yanında, yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü bakımından son derece önemli bir gelişme olarak gözlenmiştir.

Bu yaklaşımlarından dolayı Anayasa Mahkemesi yetkililerine teşekkür ediyoruz. Çünkü Türk yargı sisteminde sürekli tartışılan ve yasal dayanağı olmayan bir konunun üzerine cesaretle giderek net bir duruş sergilemişlerdir.

Bilindiği gibi yargılamanın unsurlarından iddiayı ceza yargılamasında savcılık kurumu temsil etmektedir. Başka bir anlatımla ceza yargısında iddia görevi, suçtan zarar gördüğü kabul edilen toplum adına devlete düşmektedir.

Devleti ise, mahkemede yürütmeye bağlı olan ve olması gereken savcılık temsil etmektedir. Prof. Dr. Lütfü Duran'ın "...yargı yetkisini yalnız hakimler kullanabilir. Savcılar ise, genellikle yürütmenin emrinde kamunun haklarını savunurlar. İdari görevlerde çalışan savcılar ise, kamu hizmeti yapan sade memurlardır..." Bu nitelikleri nedeniyle savcılık kurumunun yargı örgütündeki yeri ve konumu yeniden gözden geçirilmelidir. Bu ülkemizde bir türlü gerçekleştirilemeyen "yargı reformu" nun temel sorunudur. Köklü ve kalıcı bir "yargı reformu"ndan ve dolayısıyla "yargı bağımsızlığı" ve "yargıç güvencesi"nden söz edilebilmesi için mutlaka her zaman yürütme erkinin gücünü arkasına alan "savcılık kurumu" nun yargı örgütü içindeki konumunun yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Savcılık bir kamu organı olsa da nihayetinde ceza yargılamasında davacıdır. Başka bir deyimle ceza yargılamasında toplum dolayısıyla devlet adına iddia makamını temsil etmektedir. Bu temsil yetkisi sadece yargılama aşamasında kalmamakta özellikle ilk derece adli örgütünü, yani mahkemeleri yönetmekte, temsil etmekte, mali yetkiler başta olmak üzere mahkemelerin tüm gereksinmelerini belirlemektedir. Böylece, savcılık yanlış bir yaklaşımla hem yargısal bir kurum gibi algılanmaktan doğan, hem de Adalet Bakanlığı'na dolayısıyla yürütmeye bağlı olmasından kaynaklanan idari ve mali yetkilerini kullanmaktadır. Yerel mahkemelerdeki Cumhuriyet başsavcılarının konumu, etkinliği ve yetkileri ile adalet komisyonu başkanlarının konumu, etkinliği ve yetkileri kıyaslandığı zaman, iddiayı-devleti-yürütmeyi temsil eden savcı ile millet adına karar veren yargıç arasındaki fark çok net bir biçimde görülecektir.

Bu çarpık ve hukuka aykırı uygulama "yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi"nin gerçekleşmesi için başlı başına bir engel teşkil etmektedir. Başka bir anlatımla savcılık kurumunun yargı içindeki yeri ve konumu yeniden belirlenmeden "yargı

bağımsızlığı" ve *"yargıç güvencesi"*ni sağlamaya olanak yoktur.

Belirtilen nedenlerle savcılık kurumunun sadece savunma örgütüyle olan ilişkileri değil yargılama içinde yargıçlık kurumuyla olan ilişkileri de *"yargı bağımsızlığı"* ve *"yargıç güvencesi"* yönünden yeniden gözden geçirilmelidir. Anayasa Mahkemesinin duruşma salonunda yapmış olduğu düzenleme bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Sayın Cumhurbaşkanım;

Yerel seçimler sırasında, uzlaşma ile *"ombudsmanlık"*, *"bireysel başvuru"*, *"Türkiye milletekilliği"* ve *"parti kapatılması"* konularında anayasa değişikliği yapılması düşünceleri seslendirilmiştir. Daha sonra bu öneri çeşitli nedenlerle yineleni ve Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş yıldönümü ve yeni binanın açılış töreninde Sayın Başbakan, yaptıkları konuşmada *"...medeniyet yarışında geç kalmamak için her alanda olduğu gibi hukuk konularını da çağdaş dünyanın gereklerine uydurma zorunluluğu doğmuştur..."* sözleriyle değişikliklerin amaç, kapsam ve içeriği hakkında bilgiler verdiler. Bu sözlerin gereği olarak, çağdaş hukuk düzeninin kurulması yanında uygulamalarında aynı anlayışla yapılmasını beklemekteyiz.

Sayın Başbakanın bu konuşmasında vurguladığı gibi, *"... hukuk modernleştikçe toplumda modernleşir. Hukuk geliştikçe, özgürleştikçe toplumda gelişir, özgürleşir."* Bu bakımdan içerik ve usul açısından Cumhuriyetin ilk günlerinden hatta Osmanlı'nın son günlerinden itibaren alınan çağdaş hukuk sistemlerinin gerekliliğine ve yararına inancı ifade eden bu sözleri ülke çağdaş hukukunun geleceği bakımından son derece önemli buluyor ve önemsiyoruz.

Bu sözleri gelecek günlerde yıpratılan, örselenen ve ötelenen hukukun yeniden yapılandırılması ve inşası yönünden bir güvence olarak görüyoruz ve bu sözün takipçisi olacağımızı yineliyoruz.

Özellikle sosyal haklar cümlesinden işçi hakları, kadın hakları, temel haklardan sanık hakları, adil yargılanma hakkı

konularında düzenleme ve uygulama konusunda AB standartlarına ulaşabileceğimize dair umudumuz artmış bulunmaktadır.

Sayın Başbakan'ın, toplumsal uzlaşma ile Anayasa'da değişiklik veya yeni düzenleme önerdiği dört başlık konusunda Türkiye Barolar Birliği'nin 2007 *Anayasa Önerisi*'nde çok ayrıntılı ve dengeli düzenlemeler söz konusudur. Sayın Başbakan'ın bu dört önerisine karşı çıkmamızı gerektiren bir durum da söz konusu değildir. Ancak, bunlara ek olarak milletvekili dokunulmazlığının çağdaş dünya örnek alınarak yeniden düzenlenmesi, Adalet Bakanlığı'nun yargı erki üzerindeki etkinliğinden vazgeçilmesi gibi konuların da gündeme getirilmesinin hukuk devleti açısından olumlu olabileceğini düşünmekteyiz.

1. Bireysel Başvuru

"*Anayasa şikayeti*"nin yargıda yapılacak gerçek bir reformun anahtarı olabileceğine içtenlikle inanmaktayız.

Temel hak ve özgürlüklerin normatif etkisini dikkate almayan bir yorum ya da uygulama, ancak anayasa şikâyeti ile düzeltilerabilir. Ülkemizde genellikle sorun yasa hükümlerinde değil, hükümlerin anayasaya aykırı uygulanışında kendini göstermektedir.

Prof. Dr. Fazıl Sağlam'ın anlatımıyla "*Anayasa şikayeti*nin temel işlevi, hak ve özgürlüklerin dolaysız kullanımını korumak ve sağlamaktır. Başka bir ifadeyle Anayasa'nın 11. maddesinin içerdiği temel hakların üstünlüğünü ve bağlayıcılığını ve aynı zamanda yatay etkisini yaşama geçirmektir. Anayasa şikayeti, bu temel işleve bağlı olarak anayasaya uygun yorum ilkesinin kapsamını genişletir; bireysel olayı aşan uzak etkisiyle yargıda birlik ve bütünlüğü sağlar, dolayısıyla yargının saygınlığını artırır. Ayrıca: Anayasa şikâyeti, yurttaşın demokratik anayasal yaşama katılma bilincinin gelişmesinde rol oynar, onu güçlendirir ve böylece önemli bir demokratik işlev yerine getirir."

Anayasa şikayetinin yararını en iyi anlatacak rakamlardır. Anayasa şikayetinin uygulandığı Avusturya, Almanya ve İspanya'da, 1999 - 2005 yılları arasında, bu üç ülke aleyhine 7 yıl içinde AİHM'de açılan davalarda saptanan ihlal sayısı, Avusturya için 91, Almanya için 47 ve İspanya için 19'dur. Bu yöntemi benimsememiş olan Fransa, İtalya ve Türkiye'de bu sayı, ülke sırasına göre 344, 1.170 ve 764'dür. Görülüyor ki aradaki fark şaşırtıcı boyuttadır.

Anayasa şikayeti yolunun bu işlevi, Anayasa Mahkemesi'nin 2004 yılında yaptığı öneri ve bu öneriyi ilke olarak benimseyen ve güncelleştiren TBB 2007 Anayasa Önerisi'nin öngördüğü yasama ve yürütmeden tam anlamıyla bağımsız, günlük siyasetin gölgesinden uzak ve üstlendiği bu ağır yükün başarıyla altından kalkabilecek nitelikte yapılandırılmış bir mahkeme tarafından yerine getirilebileceği ise tartışmasızdır.

Bağımsız ve tarafsızlık mahkemenin kuruluşunda temel ölçü olarak alınmalı, bunun dışında mahkemeyi siyasallaştırmaya yönelik yanlış modeller akla getirilmemelidir.

Anayasa şikayeti konusunda yapılmak istenen anayasa değişikliği, ancak o zaman inandırıcılık kazanabilir.

Yargı organının oluşumunda siyasal iktidarın rolünü artırarak bağımsızlık ya da tarafsızlık sağlanamaz.

Bu nedenle siyasal iktidar, anayasa şikayetini, Anayasa Mahkemesi'ni siyasallaştırmasının bir aracı, bir basamağı olarak düşünüyorsa, en doğru yol bundan vazgeçmektir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin çoğunluğunu yasama organına seçtirmek, çoğunluğun politik iktidarını denetleyecek bir organı çoğunluğa bağımlı duruma getirmekten başka bir sonuç doğuramaz.

2. Türkiye Milletvekiliği

Türkiye Milletvekiliği Türkiye Barolar Birliği'nin 2007 Anayasa önerisinde benimsediği bir kurumdur. Bunu sağlamak üzere yürürlükteki 80. maddede yer alan "seçildikleri bölge" ibaresi, Anayasa Mahkemesi kararında ülke seçim çev-

resine engel olarak görüldüğü için önerimizin anılan maddeye tekabül eden 92. maddesinde yer almamıştır. Ayrıca aynı maddede *“Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden yüzü ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçilir.”* kuralı konulmak suretiyle Türkiye milletvekilliği ölçülü bir sayıda sabitlendirilmiştir. Böyle bir düzenlemeyi, siyasal partilerin, seçim çevrelerinin baskısından uzak kalarak halen oldukça ileri derecede yerleşmiş bulunan ülke siyasal yaşamını ulusal düzeye yönlendirmesine olanak sağlaması bakımından yararlı görüyoruz.

Ancak seçim sistemindeki adaletsizlikleri yalnızca Türkiye milletvekilliği ile düzeltilebileceğini sanmak yanlış olur. Bu konuda Anayasa önerimizde birbirini tamamlayan kurallar yer almıştır.

Öncelikle ülke seçim çevresi dışında kalan milletvekilliklerinin seçim çevrelerine özgülenmesi dengeli bir temsili yansıtabilecek biçimde düzenlenmelidir. Şu anda yürürlükte olan özgüleme sistemi, nüfusu ve seçmen sayısı düşük illerin gelişmiş illere göre parlamentoda daha yüksek oranda temsiline yol açmaktadır. Demokratik temsili zedeleyen bu dengesizliği düzeltmek gerekir. Bunun için Anayasaya *“Ülke seçim çevresi adayları dışında kalan milletvekilliklerinin seçim çevrelerine özgülenmesine ilişkin usul ve esaslar dengeli bir temsili yansıtabilecek biçimde kanunla düzenlenir.”* şeklinde bir kural konulması sorunları giderecektir.

İkinci olarak, ülke seçim barajını yüzde on; ve siyasal partilere yapılacak devlet yardımını yüzde yedi, olarak sınırlandıran barajların makul bir düzeye çekilmesi gerekir.

Üçüncü olarak, kadınların parlamentoda temsilini sağlamak üzere makul ölçüde bir pozitif ayrımcılık uygulanması gerekir. Önerimizde bu gereksinim, şöyle bir kuralla karşılanmıştır. *“Kadınlar ve erkeklerin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsili, yüzde kırktan az olmayacak biçimde kanunla düzenlenir.”*

3. Siyasal Partilerin Kapatılması

Avrupa Konseyi tarafından "Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu" adıyla görevlendirilmiş olan ve Venedik Komisyonu olarak da anılan bu kurul, siyasal partiler konusunda yaptığı çalışmaları, 11 Aralık 1999 tarihinde bir rapor olarak karara bağlamıştır. Bu raporda yer alan yasaklama ilkelerini, yalnızca şiddet uygulayan ya da şiddeti savunan partilerle sınırlı olarak göstermeye çalışmak, gerçeğin üstünü örtmeye çalışmakla eş anlamlıdır. Çünkü raporda şiddetin yanında "ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlük" de aynı bağlamda değerlendirilmektedir. Laiklik, dinsel hoşgörüyü sağlayan, somutlaştıran ve güvence altına alan bir ilkedir. Esasen, AİHM'nin Refah Partisi'yle ilgili olarak verdiği Büyük Daire kararı da bu gerçeğin altını çizmektedir. Siyasal partilerle ilgili anayasal ve yasal düzenlemelerde Venedik Kriterleri'ne aykırı bir durum yoktur. Ama Venedik Kriterleri'ne daha uygun düşecek düzenlemeler yapılabilir. Bu konuda Anayasa önerimizde yer alan düzenlemelerden yararlanmak mümkündür. Örneğin; eylemi olmayan bir partinin yasaklanması ihtiarlı bir düzene bağlanabilir. Anayasa önerimize göre, eylemi olan parti, herhangi bir aykırılık halinde değil, ancak bu eylemlerin parti yasaklarının koruduğu değerler için tehdit ve tehlike teşkil etmesi halinde yasaklanabilmelidir. Bu ölçüt, odak tanımı konusunda kendini gösteren ihtiyacı daha belirgin bir çözüme kavuşturmaktadır.

Kapatma yaptırımı yerine devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakma yaptırımını uygulama kuralı belirsizdir ve ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Bir kere bu yaptırımın henüz devletten yardım alma koşullarına erişmemiş olan bir partiye nasıl uygulanacağı belirsizdir. Öte yandan bu yaptırımın düzenlenmesinde parti yasakları yönünden bir tutarlılık sağlanmış değildir. Bunun yerine Anayasa'da öngörülen parti kapatma nedenleri dışında, Anayasa'da ve kanunlarda yer alan yasakların, parti kapatma yaptırımına konu olamayacağı belirtilmeli, bu çeşit yasakların, yasa koyucu tarafından eylemin ağırlık derecesine göre, farklı yaptırımlara bağlanması öngörülmelidir.

Bunun dışında parti kapatmayı zorlaştırma bahanesi altında Anayasanın değişmez ilkelerinin içini boşaltmaya yönelik anayasa değişikliklerine gitmeye çalışmak tutulabilecek en yanlış yoldur.

4. Ombudsman

2007 Anayasa önerimizde “Kamu Denetçiliği Kurumu” adı altında ombudsman kurumuna da yer verilmiştir. Ancak bu kurum yargının yerine geçecek bir kurum olarak düşünülmemeli, yargının yükünü hafifletecek bir işleve sahip kılınmalıdır. Önerimizin 140. maddesinde yer alan düzenleme böyle bir nitelik taşımaktadır: “Kamu Denetçiliği Kurumu, kamu denetçisinin başkanlığında kamu yönetiminin yargı dışı denetimini sağlamak ve yurttaşların yönetimin işleyişinden doğan yakınma, istem ve başvurularını incelemek ve görüş belirlemek üzere oluşturulur”.

Bu kurumun aynı zamanda, idari yargının iş yükünün azalmasına önemli ölçüde katkı sağlayacağı inancındayız.

Sayın Cumhurbaşkanım;

Ülkemiz, yıllardır bu topraklarda yeşermeye ve filizlenmeye başlayan insanca yaşama istemi, çağdaş, uygar ve aydınlık gelecek düşlerine; barış, huzur ve kardeşlik arzusuna; demokratik, laik, hukuk devleti hedefi ve tüm bunların güvencesi olan devrimlere bir türlü ısınamayan bir kesimin amansız direnci ve saldırısıyla karşı karşıyadır.

Bunlar, akıl ve bilimi öteleyen, statükoyu korumaya çalışan, ortak moral değerleri alabildiğine istismar eden, her türlü popülist davranışı başarının ve siyasetin anahtarı olarak kabul eden, sadece kendileri için yaşayan ve toplumun her kesiminde bu nitelikleriyle önemli konumlara gelen etkin bir yapıyı ve anlayışı oluşturmaktadırlar.

Bu yapının ve anlayışın etkin olduğu her kurum süratle yozlaşmakta, çözülmekte ve çağdaş kimliğini yitirmektedir.

Yaşanan tüm olumsuzlukların kaynağını basit ve önyargısız gözlemlerle hemen yanı başınızda görebileceğiniz bu sağlıklı ve hastalıklı yapı oluşturmaktadır. Türkiye, bu yapıdan ve bu yapının temsilcilerinden süratle kurtulmadığı sürece, bölücü terör belasına başta olmak üzere, siyasal, ekonomik, toplumsal ve yargısal hiçbir sorununa akılcı, ciddi, kalıcı bir çözüm asla bulamaz.

Bunca olumsuzluğa ve saldırıya karşın, barış, huzur ve kardeşliğe inanan, insanca yaşamayı amaç edinen, bu toprakların doğasından ve kültüründen kaynaklanan ırk, din, dil ve mezhep ayrılığını yok sayan büyük bir kesim de, sebatla ve dirençle bu değerleri yaşamaya ve yaşatmaya çalışmaktadır. Ülkemizin yaşam sigortası olan bu kesim, barışın, huzurun, kardeşliğin ve geleceğimizin güvencesidir. Kendi işinde gücünde olma yanında, yurt ve ulus sevgisi yüksek olan bu sağlıklı kesimin hoşgörüsü, inancı, direnci ve kararlılığı olmasa, Türkiye çoktan kardeş kavgasına başta olmak üzere büyük maceralara sürüklenebilirdi. Çünkü her kademedeki yönetim zaafı ve ehliyetsizlik nedeniyle bireysel ve kurumsal büyük yanlışlar yapılmakta; rüşvet, yolsuzluk, usulsüzlük, suiistimal, vurgun ve soygun söylemleri toplumsal dokuyu ağır bir biçimde tahrip etmektedir. Böylesi bir yapıda dürüst, ilkeli, şaibeden uzak, öngörülü, idealist yöneticilere ve toplum liderlerine gereksinim olmasına karşın, bu konularla ilgili olarak yapılan anket çalışmalarının sonucu hiç de iyi bir noktada olmadığını göstermektedir.

Güzel ülkemizin masum, mazlum ve idealist büyük çoğunluğu, yaşananları asla, ama asla hak etmemektedir.

Danıştay'ımızın kuruluşunun 141. yılında ülke ve yargı sorunlarıyla ilgili olarak iyimser yaklaşımlar sergilemek, ülkemizin yarınlarına yönelik güzel duygular taşımak, hepimizin özlemi olmasına karşın, geçmişten günümüze, öngörüsüz, bilgisiz ve duyarsız yönetim anlayışlarının neden olduğu bu süreç toplumun bilinçli kesimini karamsarlığa itmektedir. Trafik ve terör belasının artık kader olarak kabul edildiği, yaşamımızda, toplumsal travmaları artıracak "bina çökmesi, gaz patlaması, lodos esintisi, sel, yangın, iş kazası" gibi nedenlerle ya-

şanan kitlesel ölümler doğal kabul edilirken bu kez toplumu derinden yaralayan ve hiçbir biçimde izah edilemeyen çok tehlikeli sonuçlar verecek Mardin katliamı yaşanmıştır. Bunun tek nedeni çağdaş eğitim başta olmak üzere, toplumun aydınlanması, bilinçlenmesi ve kalkınmasını engelleyen popülist yaklaşımlardır. “Eğitim birliği” ilkesi başta olmak üzere akıl ve bilimi öne çıkaran Atatürk ilke ve devrimlerinin hedefi olan çağdaş toplum yerine, kadercilik, türbe ve töre kültürünün egemen olduğu feodal toplumsal yapının inatla korunması ve savunulması bu olayların temel nedenidir.

Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramının söylemlerde kaldığı, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesinin sadece anayasa metinlerinde vurgulandığı, hak ve adalet duygusunun toplum belleğinden silindiği, siyaset başta olmak üzere tüm toplumsal ilişkilerin kirlendiği, cumhuriyet değerlerinin alabildiğine yıpratıldığı, en iyimser yurttaşın dahi yaşananlar karşısında karamsarlığa kapıldığı, kutsal din duygularının acımasızca sömürüldüğü, itaat, biat ve töre kültürünün tutsağı kişilerin özgürlük, demokrasi ve insan hakları savunuculuğuna soyunduğu, bilimin aydınlık yolunun dışlandığı, ülke bütünlüğünün bölünme eşiğine geldiği, tüm çağdaş kurum ve kavramların acımasızca karalandığı, vurgun, soygun ve rüşvet söylemlerinin yaygınlaştığı, tarafsızlık yerine eş-dost ilişkisinin öne çıktığı, işsizliğin ürkütücü boyutlara ulaştığı, “korku”nun egemen kılınmak istendiği ve de tüm bunların üstesinden gelecek bir yönetim anlayışının çok uzak görüldüğü bir dönemi yaşamaktayız.

Dileğimiz yakın bir gelecekte Atatürk ilke ve devrimlerinin aydınlattığı akıl ve bilimin egemen olduğu, insan hakları ihlallerinin yaşanmadığı, herkesin kendisini özgürce ifade edebildiği, temel hak ve özgürlüklerin kişisel ve kurumsal olarak yaşama geçtiği, tüm yurttaşlarımızın hukuk güvenliğinden yararlandığı, barış, kardeşlik ve huzurun yaşandığı, “korku”nun söz konusu olmayacağı bir ülke olma umuduyla saygılar sunarım.

Bariş Manço Caddesi 1366. Sokak No: 3 06520 Balgat / Ankara
Tel: (+90.312) 292 59 00 (Pbx) Faks: (+90.312) 286 55 65
web: www.barobirlik.org.tr • e-posta: yayin@barobirlik.org.tr